

**NEFRET SUÇLARIYLA MÜCADELE
KONFERANSLARI**

KONUŞMA METİNLERİ

İnsan Hakları Gündemi Derneği

2011 /Ankara

**NEFRET SUÇLARIYLA MÜCADELE
KONFERANSLARI KONUŞMA METİNLERİ**

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ DERNEĞİ

Bu kitap parayla satılmaz. İnsan haklarının yaygınlaştırılması amacıyla yapılan ve ticari olmayan etkinliklerde serbestçe kullanılabilir. Kitapta yer alan metinlerin yeniden basımı konusunda lütfen İnsan Hakları Gündemi Derneği'ne danışınız.

Birinci Baskı: Ankara, 2010
ISBN:

Yayına Hazırlayan
Hakan ATAMAN

Editasyon
Ayça ULUSELLER SALAN ve Günel KURŞUN

Kapak
Latif DEMİRCİ
(Kapakdaki karikatürün kopya hakları Latif Demirci'ye ait olup, elinizdeki yayın için Latif Demirci'den izin alınmıştır. Farklı kullanımlar için lütfen Latif Demirci'ye danışınız)

Baskı ve Cilt
GİRİŞİM MATBAASI
İstanbul cad. İstanbul çarşısı No: 48/15 ANKARA
0312 384 22 23

İNSAN HAKLARI GÜNDEMİ DERNEĞİ
Güniz Sok. 38/8 06700 Kavaklıdere-Ankara/TÜRKİYE
Tel: 0312 428 06 10-11 Fax: 0312 428 06 13
E-mail: posta@rightsagenda.org
www.rightsagenda.org

Bu kitap *Almanya Federal Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği'nin* desteğiyle hazırlanmış ve basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	1
1. Nefret Suçunun Önlenmesinde Yargıçların ve Sivil Toplumun Rolü (16 Ekim 2010).....	5
Açılış Konuşması:	
Günel Kurşun	6
Türkiye’de Milliyetçilik ve Linç Rejimi:	
Tanıl Bora.....	10
Nefret Suçlarının Önlenmesinde Yargıçların Rolü:	
Dr. Andreas Stegbauer	31
Nefret Suçlarının Önlenmesinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü:	
Biplab Basu.....	37
2. “Nefret Suçu Kavramı, Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarıyla Mücadele” (6 Kasım 2010).....	43
Nefret Suçu Kavramı: Tankut Taşkın Soykan.....	45
Yuvarlak Masa Toplantısı Tartışma Metni:	
Yöneten Orhan Kemal Cengiz.....	57
Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri:	
Yrd. Doç Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu.....	82
Almanya’da Nefret Suçu Kavramı:	
Dr.Karsten Krupna.....	95
Türk Ceza Kanunu ve Nefret Suçu:	
Prof. Dr.Hakan Hakeri.....	100
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Nefret Suçları:	
Matilde Fruncillo.....	116
Medya ve Nefret Suçları:	
Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu.....	126
Ek 1: Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu’nun Power Point sunumu.....	136
Ek 2: ODIHR ve Nefret Suçlarına Karşı Mücadele -Bilgi Notu.....	149

Sunuş

Nefret suçları Türkiye'nin kadim sorunlarından birisidir. Her ne kadar derin devlet eliyle tımandırılan kampanyanın zirve yaptığı 2006-2007 yıllarında Katolik papaz Andreas Santoro'nun öldürülmesi, Hrant Dink cinayeti ve hemen ardından Malatya'da üç Hıristiyan'ın katledilmelerini takiben, Ergenekon davasının başlangıcıyla birlikte sözü geçen mağdur grupları açısından görece bir huzur ortamı oluşmuşsa da bu durum toplumsal hoşgörüsüzlükten kaynaklanan nefret suçlarıyla linç ortamının devamını engellememiştir.

Linç girişimleri, farklı cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği olan kişilere saldırılar ve cinayetler, etnik nefret sonucu Selendi'de Roman vatandaşlara yapılanlar ve mevsimlik Kürt işçilere yönelik eylemlerde bir yükseliş gözlenmektedir. Dolayısıyla yeni cinayetlerin, linç girişimlerinin ve çatışmaların yaşanmaması için etkin önlemler alınması gerekmektedir. Ne yazık ki Türkiye'de nefret suçlarını önleyecek bir yasa bulunmamaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 216. maddesi sadece nefret söylemiyle ilgilidir ve bugüne kadar etkin bir şekilde kullanılmadığı gibi, nefret söylemini önlemekten çok, ifade özgürlüğünü kısıtlayan uygulamalara yol açmıştır. Nefret suçunun belirgin özelliği, belli bir gruba veya bu gruba ait bireye ve/veya mülke önyargıyla uygulanan şiddet ve zarar verme eylemleridir. Dolayısıyla acil bir şekilde Türk Ceza Kanunu'nda bir nefret suçu tanımı yapılması ve bu suçların etkin bir şekilde önlenmesi için cezai yaptırımlar uygulanması gerekmektedir. Ayrıca hukuki yaptırıma ek olarak, uygun politikaların benimsenip uygulanması "nefret suçu"nun önlenmesi için son derece hayatidir.

İnsan Hakları Gündemi Derneği olarak, Türkiye'de nefret suçlarının önlenmesi için verilen mücadeleye destek olmak, bir süredir Türkiye'de nefret suçlarının önlenmesi için başlatılan platform, ağ, koalisyon vb. nitelikteki çalışmaların güçlenmesine katkı koymak ve farkındalığın artmasını sağlamak amacıyla 2010 yılında "**Nefret Suçlarıyla Mücadele Toplantıları**" başlığı altında bir dizi etkinlik düzenledik. Bu etkinliklerin bir diğer amacı da nefret suçlarının önlenmesi için çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleri ve ilgili devlet organlarıyla bir araya gelerek nefret suçları sorununun çözümlenmesi için birlikte neler yapılabileceğini tartışmaktır. Söz konusu temel amaçlar doğrultusunda, öncelikle 2010'un Ekim ve Kasım aylarında iki etkinlik gerçekleştirdik. Yapılan çalışmaların sonuçları doğrultusunda nefret suçunun önlenmesiyle ilgili çalışmalarımıza 2011 yılında da devam

etmek arzusundayız. Almanya Federal Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği'nin maddi katkılarıyla gerçekleştirdiğimiz ilk etkinlik, 16 Ekim 2010 Cumartesi günü gerçekleşti. Bu ilk toplantıda “*Nefret Suçlarının Önlenmesinde Yargıçların ve Sivil Toplumun Rolü*”nü tartıştık. “*Nefret Suçlarının Önlenmesinde Yargıçların ve Sivil Toplumun Rolü*” başlıklı ilk toplantıyı, Derneğimizin Genel Sekreteri **Günel Kurşun** yönetti. Toplantıya konuşmacı olarak Türkiye’den araştırmacı-yazar **Tanıl Bora**, Almanya’dan yargıç **Dr. Andreas Stegbauer** ve nefret suçu mağdurlarıyla çalışan Reach Out örgütünün temsilcisi **Biblap Basu** katıldı. Çok sayıda sivil toplum ve hükümet kuruluşunun izlediği toplantı gayet başarılı geçti.

İkinci etkinlik ise 6 Kasım 2010 Cumartesi günü yine Ankara’da gerçekleşti. 6 Kasım 2010 günü gerçekleşen etkinlikte ise “*Nefret Suçu Kavramı, Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarıyla Mücadele*”yi tartıştık. 6 Kasım 2010 günü öğleden önce yapılan oturum Polonya’daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi İslamofobi biriminden **Tankut Taşkın Soykan**’ın “*Nefret Suçları*” hakkındaki sunumuyla başladı. Ardından çok sayıda sivil toplum ve hükümet kurumlarından temsilcilerin katılımıyla bir yuvarlak masa toplantısı yapıldı. Öğleden sonraki oturuma ise konuşmacı olarak, Türkiye’den İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi **Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytakin İnceoğlu**, 19 Mayıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Hakan Hakeri**, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi **Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu**, Almanya’dan Marburg’daki Philipps Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden **Dr. Karsten Krupna**, Polonya’daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi Ayrımcılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele, Sivil Toplum Diyaloğu Danışmanı **Matilde Fruncillo** katıldılar. Tüm konuşmacılarımıza ve etkinliklerimize ilgi gösteren tüm katılımcılara tek tek teşekkürleri bir borç biliriz.

Elinizdeki kitap İnsan Hakları Gündemi Derneği olarak 2010’un Ekim ve Kasım aylarında yaptığımız iki etkinliğin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kitap konuşmacıların ve etkinliğe katılanların sunumlarından oluşmaktadır. Kitap aynı zamanda “*Nefret Suçlarıyla Mücadele Toplantıları*” projesinin koordinatörlüğünü üstlenen **Hakan Ataman** tarafından yayına hazırlandı. Kitabın hazırlanması için konuşma kayıtlarının deşifreleri **Hakan Ataman**, **Veli Acu**, **Burcu Tur Yüksel**, **Emre Özcan** ve **Zuhal Kaya** tarafından yapıldı. **Yasemin Koç** hem Dr. Andreas Stegbauer ve Biblap Basu’nun metinlerini deşifre etti hem de

Türkçe'ye çevirdi. **Emine Ay** Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu'nun İngilizce power point sunumunu Türkçe'ye çevirdi. Kitabın editörlüğünü ise Genel Sekreterimiz **Günal Kurşun** ve mali-idari işler koordinatörümüz **Ayça Uluseller Salan** üstlendiler. Kendilerine buradan ne kadar teşekkür etsek azdır. Ayrıca, Tanıl Bora'nın sunumunda kullandığı "*Linç ve Linçci Bulma Kurumu*" konulu karikatürü, kitap ve kapakta kullanabilmemiz için izin veren **Latif Demirci**'ye de teşekkürü borç biliyoruz.

Bu vesileyle hem "**Nefret Suçlarıyla Mücadele Toplantıları**" projesinin gerçekleşmesi hem de elinizdeki kitabın hazırlanarak basılması için bize maddi destek sunan **Almanya Federal Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği**'ne minnettarlığımızı sunmak isteriz. Ayrıca Almanya Federal Cumhuriyeti Büyükelçiliği, Siyasi İşler Bölümü'nden **Katrin Buchholz**'a da göstermiş olduğu ilgi ve yardımlardan dolayı teşekkür ederiz.

İnsan Hakları Gündemi Derneği olarak düzenlediğimiz "**Nefret Suçlarıyla Mücadele Toplantıları**"na hem yurt içinden hem de yurt dışından çok sayıda sivil toplum örgütü temsilcisi ve uzman katıldı. Ankara dışından gelen katılımcıların ulaşmaları Oniva Tur tarafından gerçekleştirildi. Bu vesileyle hem etkinliklerimizi takip eden hem de bize ulaşmalarını sağlanması için her türlü kolaylığı gösteren **Ayçin Şan**'a da ayrıca teşekkür ederiz. İnsan Hakları Gündemi Derneği mali ve idari işler koordinatörü **Ayça Uluseller Salan** ve derneğimizin saymanı **Mehmet Nur Terzi** ise titiz bir şekilde tüm mali ve idari raporlamaların yapılmasında son derece büyük emek harcadılar. Bu vesileyle onlara da ne kadar teşekkür etsek azdır.

Sonuç olarak nefret suçları gerek içinde yaşadığımız dünyada ve gerekse ülkemizde temel bir insan hakları sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hakları savunucularına da bu anlamda önemli görevler düşmektedir. Bu görevin bilincinde olarak İnsan Hakları Gündemi Derneği insan hakları alanında mücadele eden diğer sivil toplum örgütleriyle birlikte konuyla ilgili çalışmalarını gelecekte devam ettirme arzusu içindedir. Nefretin ve önyargının olmadığı bir dünya ve Türkiye diliyor, elinizdeki kitabın insan hakları savunucularına faydalı olacağını ümit ediyoruz.

Saygılarımızla...

Orhan Kemal Cengiz

İnsan Hakları Gündemi Derneği Başkanı

1. Nefret Suçunun Önlenmesinde Yargıçların ve Sivil Toplumun Rolü (16 Ekim 2010)

- **Açılış Konuşması:** Günal Kurşun (İnsan Hakları Gündemi Derneği Genel Sekreteri)

- **Türkiye’de Milliyetçilik ve Linç Rejimi:** Tanıl Bora (Araştırmacı-Yazar)

- **Nefret Suçlarının Önlenmesinde Yargıçların Rolü:** Dr. Andreas Stegbauer (Yargıç)

- **Nefret Suçlarının Önlenmesinde Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü:** Biprab Basu (Reach Out Örgütü temsilcisi)

Günel Kurşun

Açılış Konuşması

Merhaba ve hoş geldiniz. İsmim Günel Kurşun, İnsan Hakları Gündemi Derneği Genel Sekreteriyim. Aynı zamanda Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışıyorum. Bir ceza hukukçusu sıfatı ile de bugün sizlere küçük bir şey arz etmek istiyorum, ama ondan önce bu toplantıya neden ihtiyaç duyulduğunu ve dernekte yaşadığımız süreci de sizinle çok kısa paylaşmak isterim. Türkiye'de nefret suçlarının çok yeni bir kavram olduğu, son iki üç yıl dâhilinde tartışılmaya başlandığı hepimizce malum. Bu çerçevede bütün insan hakları hareketinin yaralanmasına açık olarak bu kavramların, bizden daha önce bu tartışmayı başlatmış ülkelerden uzmanların katılımıyla bir anlamda Türkiye'de de bir motivasyon yaratması gayesiyle, bir proje hazırladık. Dedik ki bu projeyi hazırlarken, Türkiye'ye ilişkin bir gözlemimiz var: Bir kavram baştan nasıl kurulursa ileride de öyle gidiyor. Baştan yanlış kurgulanırsa o kavram, ileride onu değiştirmek için özellikle sivil toplumda, iki kat üç kat daha fazla gayret göstermemiz gerekiyor. Bu yüzden kavramı ilk başından doğru oturtursak, doğru tanımlarsak, doğru kavramlarla konuşursak, bu ileride yapılacak çalışmalara çok büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Türkiye'de de nefret suçları, nefret söylemi, ayrımcılık gibi kavramlar hep söylene geliyor, ama başka başka anlamları karşılamak üzere kullanılıyor. Bizim birinci amacımız aslında, bu kavramlar ne anlama geliyor ya da evrensel literatürde nasıl ifade ediliyor, birazcık bunları konuşmak tartışmaktı ve bu kavramların arasındaki farkları belirlemektir. Yani nefret suçu, aynı zamanda nefret söylemi, ama aynı zamanda ayrımcılık çerçevesinde mi ele alınmalı, yoksa ayrı bir başlığının mı olması gerekir? Bilimsel olarak ya da evrensel literatürde biraz bunları da düşündük ve bu çerçevede Almanya'dan konusunda çok uzman isimleri davet etme kararı aldık. Almanya Büyükelçiliği bu konuda bize çok yardımcı oldu. Projemizi destekledi. Onlara çok teşekkür ediyoruz; ancak bunu yaparken de bugün de içinde bulunduğumuz, küçük çaplı bir anakronizmin içine düşmüş durumdayız. Neden? Çünkü bütün dünyada da öyle, artık Türkiye'de de öyle! Bu Ekim-Kasım ayları, son derece meşgul; özellikle sivil toplumda sürekli tartışmaların olduğu, hemen hemen

her gün bir toplantının olduğu aylar. Örneğin bugün, benim bildiğim kadarıyla Ankara’da üç tane toplantı daha var. Davet ettiğimiz isimler Ekim ayı içerisindeki yoğunluklarını belirterek, Kasım ayına geleceklerini söylediler dolayısıyla biz bu toplantıyı ikiye böldük. Bu nedenle, 06.11.2010 tarihinde yine aynı saatte bu salonda yapılacak ikinci toplantıyı da bu toplantının bir devamı olarak görmemiz ve katılmanız bizim için çok önemli. Buraya gelenleri oraya da şimdiden davet ediyoruz. 6 Kasım’da özellikle AGİT-Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı uzmanlarının katılacağı, daha çok tanımların üzerine yoğunlaşılacağı bir toplantı olacak.

Bu toplantıda yine birbirinden değerli konuşmacılarımız, bizimle birlikteler. Onlarla da biraz daha nefret suçları nefret söylemi ve ayrımcılık pratiği üzerine bugün yoğunlaşacağız. Dediğim gibi, tanımlardan başlayıp ondan sonra metot üstünde gitmek daha bilimsel bir yöntem ama bu iki toplantı bağlamında biraz ortadan başlamış konumdayız. Bunun için ayrıca özür diliyoruz. Bu toplantıda bir açılış konuşması yapmam istediğinde, acaba nefret suçları, nefret söylemi ve ayrımcılık konusunda, Türkiye’de yapılmış çalışmalar neler diye küçük bir araştırma yaptım. Birçok şeyle karşılaştım. Bizim İnsan Hakları Gündemi Derneği’nin çıkardığı bir kitap, toplantının başında sanırım herkese birer tane dağıtıldı; ama başka dernekler de çok önemli işlere imza atmış durumda. İstanbul’da Sosyal Değişim Derneği’nin bu konuda, hâlihazırda çok önemli bir çalışma içerisinde olduğunu biliyorum. Helsinki Yurttaşlar Derneği’nin, İnsan Hakları Derneği’nin, Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın, Mazlum-Der’in, adına sayamayacağım tematik birçok derneğin, gay-lezbiyen derneklerinin, kadın derneklerinin, çocuk derneklerinin bu konuda çalışmaları var; ancak tüm bunlarda bir tanım yeknesaklığı ile karşılaşmış değilim. Yani hepsi de nefret suçu ya da nefret söylemi tanımına farklı bir anlam yükleyerek bir söylem geliştirmişler. Türk Ceza Hukuku’nda bu konuda bir tanım var mı diye baktım, bir tanım bulamadım ama evrensel hukuktan okuduğum makalelerden kendime göre bir tanım yaptım buraya gelmeden. Size bunu okumak istiyorum.

“Bir kişiye veya gruba karşı, salt ırk, dil, din, cinsiyet ve cinsel yönelim, yaş, fiziksel ya da zihinsel engel gibi bir kişisel özellik nedeniyle işlenen suçların bütününe nefret suçu denir. Bu özellikler bağlamında geliştirilen söylemede nefret söylemi denir.” Şimdi, bu

benim kendi tanımım; ama bu tanımın eksiklerinin olduğu farkındayım. Belki bazılarında göre fazlalıkları da olabilir. En azından tartışılması gerektiğine inanıyorum. Bunu yapmak neden önemli? Bizim şu anda, Türkiye’de, özellikle Ceza Hukuku sistemi içinde yaşadığımız pratik şu: örneğin, içinde nefret suçu ögesi barındıran bir olayla karşılaşıldığı zaman, buna bünyesindeki o suç saikinden bağımsız olarak bir yaptırım uygulanmakta. Ne demeye çalışıyorum? Geçen hafta bir travesti öldürüldü. İnsan hakları ile ilgilenen ya da bu tür haberleri okuyan herkes bunu duymuştur, eminim. Sadece travesti olduğu için öldürüldü. Yani bir cinsel yönelim kimliğinden ötürü öldürüldü. Bu suçun faili yakalandığı zaman, ağır ceza mahkemesinde insan öldürme suçundan yargılanacak ve sanki sıradan bir insan öldürme suçunun failiymiş gibi ceza görecektir. Hâlbuki burada çok daha fazlası söz konusu. Bir kişisel kimlik nedeniyle, kendisine herhangi bir saldırıda bulunmaksızın, durup dururken, o kişilik özelliği nedeniyle, bu örnekte yalnızca travesti olması nedeniyle öldürme söz konusudur. Bunun sıradan adam öldürme suçundan farkı olması gerekiyor. İşte nefret suçu kavramı da bu noktada ön plana çıkıyor. Bir başka örnek, hepimizin bildiği gazeteci Hrant Dink cinayeti. Hrant Dink, gazeteci olduğu için ya da bir başka özelliğinden ötürü değil; hepimiz de biliyoruz ki Ermeni olduğu için öldürüldü. Bir etnik kimlik taşıdığı için, etnik kimlik nedeniyle öldürüldü. Dolayısıyla Hrant Dink cinayetinin failine sıradan adam öldürme suçunun yaptırımını uygulamamak gerekir. Bunu sadece yaptırım için söylemiyorum. Bu aslında, toplumda bir farkındalık yaratma anlamında çok işe yarayacağına inandığım bir ceza hukuku yöntemi. Farklı bir biçimde tanımlarsak, onu ve o cinayetin diğer cinayetlerden farklı motifini ortaya koyarsak, bu o konuda toplumda bir farkındalık yaratacak. Herkes en azından haberdar olacak. Bunun ne kadar ciddi bir durum olduğunu, aslında Türkiye’nin de ne kadar ciddi bir paranoya ile karşı karşıya olduğunu fark etmesinde yardımcı olacağını düşünüyorum.

Peki, nefret suçları ne şekilde karşımıza çıkıyor diye bir araştırma yaptım. Yaklaşık yirmi çeşit yöntem çıktı. Birkaç tanesini sayayım: sözel taciz, tehdit, nefretli konuşma- işte o ‘hate speech’ dediğimiz nefret söylemi-, ad veya lakap takma, posta, telefon, telgraf ya da elektronik posta gibi araçlarla rahatsız etme, duvar yazısı, fiziksel saldırı, grupça saldırı, soygun, hırsızlık, gasp, tecavüz,

sarkıntılık, şiddet kullanma, kundakçılık ve diğer herhangi bir şekilde zarar verme ve nihayetinde belki de en ciddi ölüme olarak karşımıza çıkıyor. Bu sayıyı arttırmak mümkün; çünkü insanoğlu suç işleme konusunda çok mahir ve birbirinden acayip yöntemler geliştirebiliyor. Bunları nefret saikiyle yaptığı durumda, artık başka bir durumla karşı karşıyayız.

Bugün dediğim gibi birbirinden değerli konuklar aramızda. Sayın Tanıl Bora'yı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki derslerinden tanıyoruz. Tanıl Hoca'yı aynı zamanda İletişim Yayınları'ndaki çalışmalarından, yazılarından biliyoruz. Çok önemli bir entelektüel olduğunu düşünüyorum Tanıl Hoca'nın. Bugün özellikle, Türkiye'de milliyetçilik ve linç kültürü (linç rejimi) konusunda düşüncelerini bizimle paylaşacak. Linç kültürünün aslında nefret suçlarının tabanını oluşturan bir düşünme biçimi olduğu kanaatindeyim; ama ayrıntılarını öğrenmek için sabırsızlanıyorum.

İkinci konuşmacımız, Almanya'dan Sayın Yargıç Dr. Andreas Stegbauer. Halen Almanya Münih'te yargıç olarak çalışıyor. Çeşitli insan hakları örgütleri ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı gibi kurumlarda nefret suçlarının önlenmesi ile ilgili danışmanlık görevi de var. Bu konudaki çalışmalarıyla Almanya'da biliniyor. Dr. Stegbauer, aynı zamanda Almanya'da aşırı sağ sembollerin yasaklanması ve nefret suçlarının önlenmesi ile ilgili makaleler yayınladı. Bugün yapacağı sunumda nefret suçlarının önlenmesinde özellikle yargıçların rolü konusundaki düşüncelerini bizimle paylaşacak.

Sayın Biplab Basu, üçüncü konuşmacımız, kendisi Almanya Berlin'den geldi. Nefret suçlarına karşı aktif faaliyet yürüten Reach Out örgütünde çalışıyor. Reach Out, Berlin merkezli, aşırı sağcı, ırkçı ya da anti semitik şiddetin mağdurlarına danışmanlık hizmeti veren bir sivil toplum örgütü. Sayın Basu, özellikle sivil toplum konusunda nefret suçları bağlamında neler yapılıyor Almanya'da, neler yapılması gerekir, bu konuda sivil toplum örgütlerinin rolü nedir, bu konudaki düşüncelerini bizimle paylaşacak. Lafın iyisi kısasıdır derler, hepimize tekrar hoş geldiniz diyorum. 6 Kasım'da yapacağımız bu toplantının ikinci bölümüne bir kere daha sizleri davet ediyorum. Mikrofonu Tanıl Hoca'ya bırakıyorum. Teşekkür ederim.

Tanıl Bora

Türkiye’de Milliyetçilik ve Linç Rejimi

Ben herkesi selamlıyorum. Konumuza uygun olarak, böyle simsiyah bir kıyafetle karşınızdayım. Bu karikatür bize eşlik etsin. Latif Demirci'nin birkaç ay önce yayınlanmış bir karikatürü pek çok şey anlatıyor. Yeri gelince karikatürle de sohbet edeceğim ama önce bu arkamızda bayrak gibi dursun. Ben milliyetçilik bahsine daha az

gireceğim. Daha çok, bu linç kültürü dediğimiz olgu üzerine bir şeyler konuşmak istiyorum bu gün. Şimdi, Türkiye’de gazeteleri okuduğunuz zaman, internette gezindiğiniz zaman linç konusunda çok yüksek bir duyarlılık olduğu zannına kapılabilirsiniz; çünkü birazdan örnekleyeceğim gibi, herkes her vesileyle linçten yakınıyor. En taze örnekten başlayalım. Antalya Altın Portakal Sinema Festivali’ne davet edilen Emir Kusturica’nın protesto edilmesi, onun linç edilmesi biçiminde yorumlandı. Kusturica’yı protesto etmek için festivalden çekilen Semih Kaplanoğlu’nun uğradığı eleştiriler de Semih Kaplanoğlu’nun linç edildiği biçiminde yorumlandı. Beşiktaş teknik direktörü Schuster, karşılaşacakları Fenerbahçe ile ilgili bir deyim kullandığı için, “yaralı bir hayvan gibiler”, yani zor durumdadılar dediği için eleştirilere uğradı ve dendi ki Beşiktaş yöneticileri tarafından, teknik direktörümüz linçte uğradı. Teknik direktörümüz linç edildi. Fazıl Say, “arabeskçiler yavşak” dedi. Dendi ki, Fazıl Say arabeskçileri linç ediyor. Bu eleştiriler yoğunlaştığı için Fazıl Say’ın linç edildiği söylendi. Daha birçok örnek var. Sezen Aksu referandumda “evet vereceğim” dediği için eleştirilere uğradı, linç edildiği söylendi. Son bir örnek vereyim, yaklaşık bir yıl önce manken Tuğba Özay ve buna benzer kelebek magazin dergilerinde çok sık görebilirsiniz; şöyle bir beyanat verdi: Dedi ki, “beni linç etmek için kilolu” dediler. Yani şişman denilerek linç edildiğini söyledi. Bunlara baktığımız zaman bizim çok yüksek ve duyarlı olduğumuzu

düşünebilirsiniz; fakat örneğin bu Tophane'deki sanat etkinliği ve sergilerin basılmasına linç denilmedi. Linçe uğrayanlar, bunun linç olduğunu anlatmaya çalıştılar; fakat haber bültenlerinde ve yaygın kamusal tartışmada bu bir linç olarak tartışılmadı. Başka şeyler konuşuldu. Linçe linç denilmiyor. Linçe linç demek çok zor Türkiye'de. Fakat işte, şişmansınız dendiği zaman mankene, bu linç olarak konu edilebiliyor. Buna dikkat çekiyorum öncelikle, bu başlı başına hastalıklı bir durumun ifadesi. Bunda bir tuhafılık var, bunda tehlikeli bir durum var.

Bir başka tehlikeli duruma geçeceğim buradan. İkinci bir şey; linç dikizciliği, linç pornografisi. İnternette bir site var, "*linç videoları izle, indir!*". Burada dün itibariyle, şu linç sahneleri servise sunulmuştu: Tecavüzcüye linç girişimi, hırsıza meydan dayağı, kadın taraftara linç girişimi, bütün stat polislere saldırdı, sunucuya tokat atan çocuğu linç ettiler, boksöre ringde linç girişimi, tangalı erkeğe linç girişimi, taksiciden travestiye polis otosunda dayak, Amerika'da on altı yaşındaki kızı döven liseliler. Bu sonuncusu özellikle ilgi görmüş, otuz dört bin kişi tıklamış bunu. Mesela, tecavüzcüye linç girişimi her halde çok olduğu için sadece dört yüz seksen kişinin, nispeten daha az kişinin ilgisini çekmiş; ama bu aldatmasın. Türkiye'deki main stream, ana akım gazetelerin benzer internet sitelerini bir hafta izleyin. Emin olun, en geç bir hafta içinde tıkla izle, kapkaççının linç görüntülerini tıkla izle, tik taklayın türü, işte, yeni internet teknolojisi imkânlarıyla müthiş bir pornografik malzeme sunulduğunu görürsünüz. Yani linç olaylarının televizyonlarda, daha doğrusu televizyonlarda da öyle ama özellikle internette, son derece çekincesizce, sanki bir iştahı, bir şehveti kamçılar gibi bir dille sunulduğunu görebiliyorsunuz. Bu da ikinci dikkat çekmek istediğim hastalıklı yönü. Gerçekte bu memlekette bir linç pornografisi var. İnsanlara bu sunuluyor. Belli ki izliyorlar, hoşlarına gidiyor, keyifli bir şekilde sırtarak, belki mesela boksör o kadar ilgilerini çekmez; ama tangalı erkeğin linç edilmesi çok hoşlarına gidiyor sözcülemi ya da on altı yaşındaki kızın dövülmesi izliyorlar insanlar ve bu bir hizmet olarak sunuluyor.

Buradan gerçek linç olaylarına gelelim. Türkiye'de biz daha çok, doğal olarak politik nitelikli linç olaylarını ve gerçekten arkasında bir nefret suçu barındıran olaylara yoğunlaşıyoruz; ama ondan önce de şuna dikkat etmek gerektiğini düşünüyorum:

Türkiye’de siyasal saiki olmayan hatta toplumsal kutuplaşmalarla kimliklerle de çok alakası olmayan linç vakalarının çok fazla olduğuna dikkat etmemiz gerekir. İşte bir yılda derlediğim iki üç örnek: Elazığ’da Azer Bülbül’ün konserinde sıra kapmak için birisine itiraz ediliyor ve bu, kalabalık olan grubun tek kalanı öldüresiye dövmesiyle sonuçlanıyor. Tecavüzle suçlanan bir zanlı adliye çıkışında mağdur çocuğun ailesi tarafından linç ediliyor. Malatya’da kaza yapan öğrenci servisi şoförü, kızgın veliler tarafından linç ediliyor. Yine şuna dikkat çekeceğim, bu haberlerin internet sitelerinde okurlar tarafından yorumlanışına bakarsanız, müthiş coşkulu bir tebrik görürsünüz. “*Oh olmuş*” duygusunun çok yaygın olduğunu görürsünüz. Özellikle sekiz çocuğun ölümüne yol açtığı düşünülen bir servis şoförü söz konusu olduğunda ya da kendi çocuğuna işkence ederek öldürmekle suçlanan bir zanlı söz konusu olduğunda, hiçbir tartışma olmaksızın, gönül rahatlığıyla bunların linç edilmesinin meşru ve doğal görüldüğünü görürsünüz.

Biz kendi konumuza gelelim, daha yaklaşıalım. Politik saikli, arkasında gerçekten bir nefret suçu alt yapısı barındıran linç olaylarına gelirse, burada da aynı şeyi görüyoruz. Benim son olarak ayrıntılı incelediğim konu, yaklaşık bir sene önce Muş’ta, Bulanık’ta hatırlarsanız işte, bir BDP’li grubun protesto gösterisinde kaleşnikoflu esnaf, -bu da kuşkusuz garip bir şey- ateş açmıştı ve iki kişinin ölümüne yol açmıştı. Ben, bundan sonra ana akım gazetelerin okur yorumlarında bu olayla ilgili yapılan okur yorumlarını taramıştım. Sizi rakama boğmayacağım, ama size şunu rahatlıkla söyleyebilirim; büyük çoğunluk, kahir ekseriyet, helal olsun, kurban olayım, alnından öpeyim, neden sadece iki kişiyle bıraktın kardeşim türü yorumlarla doluydu. Yani devletin yapamadığını adam yaptı diyorlardı ve ayrıca, özellikle de Kürtlükle ilgili kimi zaman, aslında bunların Kürt değil de Ermeni olduğu imalarını da içeren, yığınla hakaret yer alıyordu. Bir yandan da bu sitelerin hemen hemen hepsi hakaret içeren ve suç içeren ifadeleri sansür ettiklerini belirtiyorlardı. Bunlar ayıklanmış, temiz ifadelerdi ve envayi çeşit hakaret kol geziyordu. Yani ne kadar tekrarlasak az. Meşru gören, özellikle de gerçekten bir cürüm olarak, gerçekten suçlu diye düşünüldüğünde mağdur, linçe uğrayan, bunu meşru görmeye çok hazır bir kamuoyu temelini olduğunu ne kadar tekrar etsek az! En temel meselenin bu olduğunu düşünüyorum. Bu, herkesin böyle olduğu anlamına gelmiyor kuşkusuz. Başka sesler de

var; ama bu ses çok güçlü bir ses. Bu ses, sessiz kaldığında da çok güçlü bir ses; yani duyarsız kalarak, hoş görerek, itiraz etmeyerek, bunları normal karşıladığında da çok güçlü bir ses aslında. Esas odaklanması gereken nokta orası.

Tartışması tehlikeli, yanlış anlaşılma ihtimali kolay olduğu için, tehlikeli bir noktaya daha dikkat çekmek istiyorum. O da şu: yine başka iki örnekten söz edeceğim. 10 Eylül 2010'da Akın Birdal, Barış ve Demokrasi Partisi milletvekili biliyorsunuz, yumruklu bir saldırıya uğradı. Miting ortamına sızan ve koyu milliyetçi olduğu anlaşılan provokatör bir şahsiyet tarafından. Biliyorsunuz bu şahıs da linç edilmekten kurtuldu. BDP'liler müdahale ederek bir noktada kurtardılar. Daha yakın, çok yakın, 13 Ekim 2010'da, daha birkaç ay önce olmuştu. Hakkâri'de, yine kalabalık içinde kalan bir polis memurunun linç edilmekten zor kurtulduğunu okuduk gazetelerde. Kurtaranlar yine BDP'lilerdi sonuçta; ama linç etmeye kalkanlar da aynı topluluktan insanlardı. Dediğim gibi, aynılaştırmak, hâkim, yaygın olan bu değil; çünkü esas olarak politik saikli linçten söz ettiğimiz zaman, bunun sistematik mağdurunun BDP'liler ve Kürtler olduğunu biliyoruz. Ben bu örnekleri, “*canım o da var, bu da var*” gibi bir eşitleme için vermiyorum. Böyle anlaşılmaktan kaçınırım, hiç istemem bunu. Fakat, bunu da bir kenara not edelim, bunu da tartışalım, zihnimize linç kültürü dediğimiz zaman bu problemi tartışalım; çünkü antropolojik psişik kitle psikolojisi denen, tekinsiz sözde bilimsel yaklaşım açısından hep şuna dikkat çekilir; linç güruhu diye bir kavram var. Büyük sosyolog **Norbert Elias**'ın en güçlü bir şekilde ortaya attığı, geliştirdiği bu yaklaşım, linçin böyle tekinsiz bir sosyo-psişik dinamiğinden söz eder. Yani başka siyaset bilimciler de var, mesela Almanya'dan bir örnek **Wolfgang Sofsky** çok önemli bir siyaset bilimci, o da buna dikkat çeker. Şunu söylerler bu yaklaşımı geliştirmeye çalışanlar: Önceden bir hazırlığı olmasa bile, barışçı, sakin insanlardan oluşsa bile, o elektrik bir kez kitleyi sardı mı, kalabalık kendini güçlü hissettiği bir durumda, o kalabalık içinde bireylerin eridiği durumda, yani bireysel sorumluluğun sanki ortadan kalktığı, kitlenin bir parçası olarak kendini güçlü hissettiği ve mutlu hissettiği, ajite hissettiği bir durumda, kendi zihninin mantığının dışına çıkıp o güdülere kapılabilir ve linççi hale gelebilir. Linç güruhu dinamiği deniliyor buna. Bu dediğim gibi, tekinsiz bir konu. Bunu otomatik mekanik bir analizle, insan böyledir, insan kitle psikolojisine

kapılır gider gibi, bir otomatizmle düşünmek çok tehlikeli bir yaklaşım; anti hümanist bir yaklaşım. Bundan uzak durmak lazım; ama şunu da hesaba katmak lazım. Gerçekten, bu linç kültürü dediğimiz zaman bu psiko sosyal dinamiği, bu mekanizmle değil ama hesaba katmak gerekir. Özellikle, bunun normal karşılandığı, öfkenin biriktiği sosyal siyasi ortamlarda burada da bir mesele vardır. Burada hakikaten kolayca akıp gidecek bir elektrik vardır. Bu da hesaba katılması gereken bir şey. Zaten linç olaylarının tehlikesi buradadır. Israrla altına çiziyorum, mekanik otomatik bir şekilde değil, ama hiç beklemediğiniz insanları kapıp götürebilir. Mağdurları götürebilir. “Haklıları” kapıp götürebilir. Böyle bir tehlike gerçekten vardır. Özellikle böyle bir siyasal toplumsal atmosferde linçin bizzat bir skandal olarak düşünülmediği bir atmosferde bu tehlike her zaman vardır.

Bizim öncelikli problemimiz, Türkiye’de linçin bir skandal olarak düşünülmemesi. Bir linç haberi duyulduğunda, öncelikle ne yapmış, kime yapmışlar ve o ne yapmış, neden yapmışlar, diye sorulur. Herkesin ilgisinin buna odaklanması, bir fecaatle karşı karşıya olduğumuz, insanlığımızdan utanmamız gereken, insanlık dışı bir skandalla karşı karşıya olduğumuz duygusunun olmaması, işte en büyük problem bu. Buradan, kullandığımız bir başlıkla devam etmek istiyorum. Meraklısı için söyleyeyim; küçük bir kitapçık halinde Türkiye’nin linç rejimi adlı bir kitapçık halinde, bu bahsi daha derli toplu ele alıyorum. Linç rejimi diyoruz, neden rejim kavramını kullanıyorum, onu biraz açıklamaya çalışayım. Burada işte bu karikatürle biraz paslaşabiliriz? Bu bir karikatür, adı üstünde karikatürize ediyor. Linç yapmak üzere birileri arıyor, sanki böyle bir kurum var ve insanlar başvuruyorlar¹. Karikatürize bir durum; ama karikatürün çağrıştırdığı bir gerçekten söz edebiliriz. O da şu: Belki resmen bir Linç ve Linççi Bulma Kurumu yoktur Türkiye’de; ama organize linççiler olduğunu biliyoruz. Böyle bir tabelaya gitmiyorlar; ama başka tabelalar altında bir yerlerde bunların toplandığını, bir linç durumu hâsıl olduğunda, linç icap ettiğinde bulunacakları yerin olduğunu biliyoruz. Onun için rejim diyorum; çünkü sadece örgütlü

¹ Editörün notu: Latif Demirci’nin karikatüründe, “Linç ve Linççi Bulma Kurumu” tabelalı bina önünde toplanmış elinde sopa bulunan insanlar var; birisi “hemşerim memleket nere?” diye sorarken, diğeri “sana ne ulen!” diye yanıtlıyor.

linççilerin ötesinde, linçin örgütlenmesi gibi bir durum da söz konusu burada. Yine bir uyarı yapayım, bir şerh düşeyim söylediklerime, demin söylediklerimi unutturmasın; çünkü linç olaylarına tamamen organize, tamamen yukarıdan aşağıya tertip edilen komplolar olarak bakmak, bizi çok yanlış bir algıya götürür. Çünkü bu sıraya giren insanlar da var. Onlar tayin edilmiyorlar, para ile kandırılmıyorlar, buna hevesli, buna hazır insanlar var; böyle bir atmosfer, böyle bir zemin var. Bunu hiçbir zaman unutmamak gerekir.

Kendime düştüğüm şerhi yine bir kenara koyup devam edeyim. Ama bir rejim var; ben bu kitapta, buradaki yazılarda nasyonel sosyalizm dönemindeki politikalara benzeterek bunu analize çalıştım. Bu da bir aynılaştırma değil, ama çok güçlü benzerlikler var. Nasyonel sosyalizm döneminde, linçin bir devlet politikası olarak nasıl kullanıldığını ele alan çalışmalar var son on yıl içinde yayınlanmış. Bunlar bize çok şey öğretiyor. Bu olaylarda bir kere, linçin nasıl örgütlendiği, hakikaten nasıl bir linç rejimi icra edildiğini orada görüyoruz ve kullanılan bazı sihirli kavramlar var. Olaylarda iki sihirli kavram var; birisi milli öfke, diğeri münferit olay. Şöyle oluyor özellikle küçük yerlerde uygulanan bir politika olduğunu ortaya koyuyor bununla ilgili araştırmalar. Özellikle, tabi sistematik olarak, Yahudiler'e dönük bir politika bu. İşte bir Alman kızın bir Yahudi erkek tarafından kirletildiği söylentisi çıkıyor örneğin ya da bir Yahudi hekimin sebepsiz yere Alman hastasına bakmayı reddettiği söylentisi çıkıyor. Ya da hakikaten bir kavga olayı oluyor, diyelim ki, doğru veya yanlış, bir delikanlı Yahudi olmayan bir delikanlıyı dövmüş oluyor, bunun üzerine şehirde bir kaynama oluyor. Şehirde bir linç topluluğu bir linç güruhu oluyor, buna tabii ki hücum kıtaları denen nasyonel sosyalist partinin sokak örgütü öncülük ediyor; fakat etraflarına halk da toplanıyor. Bir tür halk şenliği halinde, çünkü polisin de dokunmadığı bir serbesti içerisinde insanlar dövülüyor, sürükleniyor, kimi zaman öldürülüyor. Burada, polisin izlediği bir politika da var. Hatta, bununla ilgili yazışmalar ortaya çıktı geçen hafta İçişleri Bakanlığı arşivinden. Polisler, zaman zaman mesela burada bir örnek var; mesela Köln Geçit Amirliği soruyor, nereye kadar müsaade edeceğiz? Çünkü topluluk bir noktadan sonra öldürme aşamasına geçebiliyor. İzlenen politika, ilke olarak öldürmemek. Yani, öldürme eşiğinin bir öncesinde, işte ağır yaralı noktasına kadar ahaliye izin vermek, sonra püskürtmek. Bir de bir sihirli kavram daha

var: koruma amaçlı tutukluluk ya da gözaltı. Bu üç sihirli kavram da; milli öfke, koruma amaçlı gözaltı ve münferit olay, bizim de çok yakından bildiğimiz kavramlar biliyorsunuz. Bu bir tercüme cambazlığı değil, gerçekten bu kavramlar var bu dönemde. Ve polis soruyor, nerede müdahale edeceğiz; çünkü polis de bir noktada kendi otoritesinin çiğnenmesinden de endişe ediyor. Yani hem güruha izin verilecek, kıracaklar, dökecekler, dövecekler yağmalayacaklar; ama polis dur dediğinde de durmaları isteniyor, çünkü polis otoritesinin de çiğnenmesi lazım. İşte o çiğnenmesin diye, kıvamı neresi onun, yani o tatlı nokta neresi, nerede, polis dur desin de bunlar dursunlar. Merkeze talimat soruyorlar, buradan da anlıyoruz ki böyle bir politika var. Fakat tabii, bu ölçünün kaçırıldığı, saklanabildiği kadarıyla yüzler mesafesinde insanında öldüğü linç vakaları bunlar. Ama örgütlenmesi, işte ölüm olana kadar, ölüm eşiğine kadar yürütülen şeyler ve buradaki mantık, bunların meşrulaştırma biçimi, Bakanlar, yerel polis otoriteleri tarafından bunun bir milli öfke patlaması olduğu, yani milletin işte bu utanç verici olay nedeniyle Yahudiler'in sömürsü madrabazlığı, kural tanımazlığı vesaire nedeniyle duydukları öfkenin patlaması olduğu ve dolayısıyla haklı bir tepki olduğu. Vahim olaylar olduğunda da *“münferit olaylar”* deniliyor. Yani bireysel olaylar, bireysel eylemler, tekil eylemler, münferit olaylar ve dediğim gibi saldırıya uğrayanlar koruma amaçlı gözaltına alınıyorlar ya da tutuklanıyorlar kendi emniyetleri için. Burada da gözaltına alındıkları ve tutuklandıkları zaman, suçlu muamelesi görüyorlar. Güya koruma amaçlı olsa da bu bir rejim; yani bu nasıl bir rejim işte, sonuçta Yahudiler'i terörize etmeye, göçe zorlamaya, aynı zamanda da o milli öfke denen reaksiyonu okşayıp besleyip toplumsal seferberlik yaratmaya ve rejimin siyasi iktidarın meşruiyetini güçlendirmeye yönelik işleyen bir rejim. Onun için linç rejimi kavramını kullanıyorum ve Türkiye'de de, özellikle siyasi çerçevedeki, linç vakalarında bu örneğe çok benzer şablonun şedülünü görüyoruz. Bir kere diyelim, Kürtçe şarkı söyledi ya da Ahmet Kaya tişörtü giydi diye linçe uğrayan insanlar. Bir kere bu söylenti çıkarılıyor, her zaman polisin bilgisi dahilinde, çoğu kez ya da her zaman ülkücü grupların başını çektiği, sonuna kadar gitmeye çalıştığı, onun etrafına kah sempatican kah linç güruhu dinamiği içerisinde oraya katılan, her türden insanın da olabildiği bir topluluk seferber oluyor. Bir süre avı başlıyor. İnsanlar kullanılıyorlar, ölümden zor kurtuluyorlar. İşte bu bahsettiğim örneklerde insanlar, koruma amaçlı gözaltına alınıyorlar

ya da Trabzon'daki meşhur TAYAD'luların linç olayındaki gibi, TAYAD'lular her yerde bir linç saldırısına uğruyorlar ve her yerde aynı grupların, işte ülkücü grupların, polisin bilgisi dâhilinde saldırısına uğruyorlar. Bir tür, hani ilçelerin kurtuluş günü, muayyen günleri olur ya, onun normallğinde cereyan ediyor. İşte TAYAD'lular ya da saldırıya uğrayanlar, gözaltına alınıyorlar, tutuklanıyorlar, ondan sonra onlar suçlu olarak görülüyorlar. Çoğu kez bir dava açılıyorsa eğer, onlar aleyhine açılıyor. Birkaç istisna var, şimdi not etmedim onları. Zaten topluluk dağıtılırken bu linç güruhu, o hani ölüm riski aşamasında, tam o noktada, dağıtılırken görevliler topluluğu okşayan, işte anlıyorum sizi, hep beraber bunları indireceğiz, işte merak etmeyin diye, daha da ajite edici konuşanlar, şimdi bize emanet edin, biz onların cezasını vereceğiz gibi bir söylemle kalabalığı yatıştırıyor. Dolayısıyla bir kez daha meşrulaştırılmış oluyor. Böyle bir işlerlik var, onun için rejim diyorum. Burada iki şeyin altına çizmek istiyorum: birincisi bunların gerçekte bir formatı olan, bir personeli olan ve bir toplumsal seferberlik, bir politikanın icra yöntemi olduğuna, bir hakla ilişkiler işi olduğuna dikkat etmek gerekir. Nasıl diyecekseniz deyin, bir psikolojik hal politikasının parçası olduğunu düşünüyorum. Onun için rejim diyorum. Ama öbür tarafı da asla göz ardı etmemek kaydıyla! Şurada bekleyenleri göz ardı etmemek kaydıyla, orada çoğu kez sadece siyasi saiklerin ötesinde ya da bu iş için seferber ediliyor olmalarının dışında, gerçekten gönüllü de olabildiklerini, buna uygun bir toplumsal siyasal kültürün varlığını da asla unutmamak kaydıyla. Ben aslında bu kadar konuşup susayım, biraz karşılıklı konuşmaya, sizlerin katkılarına ve sorularına da fırsat olsun, uzatmayayım daha fazla.

Sağ olun.

Orhan Kemal Cengiz: Tanıl Bora'nın çok zihin açıcı bir sunumu oldu. Daha önce bakmadığımız yerlerden bize baktırdı. Bu açıdan çok ilginç yani bir taraftan linç olmayan şeylere linç dememiz, diğer taraftan linç olan şeyleri inkâr etmemiz. Seni dinlerken şunları düşündüm. Bunların bizim tarihimize ne karda alakası var yani 1915'ten önce bu ülkenin %25'i gayrimüslimlerden oluşuyordu, daha sonra işte binde birlere falan düştü. İşte biz bunlarla hiç hesaplaşmadık. Yani doğru mu kuruyorum bağlantıyı? İşte sanki bu anlattığın ruh haliyle bu geçmişi ile asla hesaplaşmamış bir toplum

olmamızla bir bağlantı var gibi geliyor bana. İkincisi senin Almanya'dan verdiğin örneklerde çok çarpıcı geldi. Eğer Almanya mesela Yahudiler'e yaptıklarıyla hesaplaşmasaydı bugün aynı kültür devam ediyor olur muydu ya da bugün hala Almanya'da belli ölçülerde bir linç kültürünün devam olmasını nasıl açıklayacağız? Biraz ucunu geniş tutarak değerlendiriyorum bir sürü çağrışım yaptı. Bütün bu çağrışımları konuyla bağlantı olarak soru soramıyorum ama sanırım sen anladın benim ne demek istediğimi teşekkür ederim.

Tanıl Bora: İkincisinden başlayalım tabii ki Almanya zaman zaman spor oldu diye alay edilen o yoğun geçmişle hesaplaşma dönemini yaşamasaydı böyle bir sonuç ortaya çıkmazdı; yani skandaldan söz ettim ya bugün sadece Almanya'da değil bunda batıcı bir şeye düşmek istemiyorum. Burada batı memleketleri gibi demek istemiyorum. Medeniyim gerçekten, yani bir insani kültürün var olduğu her ortamda, her ülkede, her yerde linç bir skandal olarak görülüyor; insanlar bundan ürperir. Bunun sağlanması gerçekten bir siyasal kültür deneyimi ve bunda gerçekten geçmişle hesaplaşma deneyiminin çok muazzam bir rolü var Almanya'da. Türkiye'de ise bizim bu konudaki büyük bir gönül rahatlığı içindeki duyarsızlığımız, gerçekten geçmişle hesaplaşmanın, geçmişle hesaplaşmanın tam tersine geçmişi reddetmenin çok güçlü bir etkisi var; çünkü unutmamak gerekirdi geçmişle hesaplaşmalıyız derken zihnimiz gerisinde olan o büyük olaylar, büyük toplumsal travmalar, kitlesel kırılmalar bunların hepsi de bir boyutuyla linç olayıdır. 1915, evet bir devlet operasyonu olmanın yanında bir dizi linç olayıyla birlikte yürümüştür. İşte 6-7 Eylül olayları tam bir linç rejimi uygulamasıdır. Maraş çok büyük bir linçtir, Madımak linçtir. Yani geçmişle hesaplaşalım derken zaten hesaplaşmalıyız dediğimiz olaylar bir boyutuyla büyük linç olaylarıdır. Geçmişle hesaplaşmak ne demek? Bunları açıkça önümüze koymak ve tartışmak; bunlar kötü oldu fikrini toplum vicdanına yaygınlaştırmak demektir. O olmadığı zaman bunların normal sayılması çok kolay.

Nusret Erdem: Öncelikle teşekkür ediyorum. Şimdi linç kültürüne gelince temel yine çekirdekten başlıyor: aile, çevre ve toplum. İzmir'de geçen hafta bir üniversite öğrencisi kediyi tekmeleyerek öldürdü. Niye öldürdü? Köpeğine tekme attığı için. Ben bir kere bu ülkenin gençlerinden utanç duyuyorum. Böyle bir üniversite öğrencisi

ve İzmir gibi bir yerden sözde demokrat geçinen, Cumhuriyetçi geçinen bir şehir. Önce herkes gözündeki çapağı temizlesin. Bir genç olarak da ayrıca utanç duydum. Onun dışındaki konu, şimdi baktığımız zaman aileden başlayalım. Küçükten anne dövüyor, biraz büyüyor babana söylerim diyor, baba dövüyor büyüdükten sonra öğretmen dövüyor, okul bitiyor askere gidiyor üstü dövüyor yani sonuçta biz hep dayakla, Türkiye toplumunu kastediyorum, hep dayakla şiddetle büyüyen bir toplumuz

Abdullah Cıstır (İzmir Romanlar Derneği Başkanı): Sayın hocam Selendi olaylarını da yorumlamanızı rica edeceğiz. Orada konunun içersinde konuya refleks gösteren bir profil olarak siyasilerin münferit bir vaka olarak baktığını TBMM İnsan Hakları Komisyonu üyelerinin sahaya geldiği halde konunun münferit bir olay olarak yorumladığını olayın hemen arkasında izledik. Yine Selendi iddianamesinde savcı hanımın da toplumsal aşağılanmanın ve nefret suçu söylemenin artık bir suç olduğunu vurgulayan 216. maddeden de dava açtığını görüyoruz. Artık Türkiye'nin bunu kabul etmek noktasında da bizimde ifadelerimiz oldu kamuoyuna ben bu konuyu siyasilerin bakışı açısından insan hakları savunucularının bakış açısıyla savcının bakış açısını yorumlamanızı isteyecektim. Selendi'deki linç miydi? Onu da daha yani 6-7 Eylül olaylarını 1915 olaylarını falan söylediniz ama lütfen bundan sonra Selendi'ye de güncelleyin; çünkü Selendi'yi unutmamanız lazım teşekkür ederim.

Tanıl Bora: Çok haklısınız tabi. Ben her örneği anmadım ama Selendi bu konuda hatta bir toplantıya katılmışım İstanbul'da üzerine çok konuşulacak bir şey yok. Utanç verici bir linç olayıdır çok açık. Fakat bu dediğiniz nokta bende yüzeysel bir bilgiyle öyle zannediyorum oradaki iddianamenin benzer daha önceki linç olaylarına kıyasla daha olumlu ön açıcı olabilecek bir iddianame olduğunu biliyorum basından. Değil mi? Sizde öyle dediniz. Bana çok önemli geliyor ve buna tutunmak gerektiğini düşünüyorum yani. İşte nasıl tutunmak? Bu davayı önemsemek takip etmek işte, savcıyı desteklemek yani, bu bana da çok önemli geliyor; çünkü istisnai bir örnek ilk kez gerçekten linç gerçekleştirenler suçlu ve linç gerçekten ağır bir toplumsal suç olarak tanımlanıyor. Bu yönde bir karar çıkarsa bir içtihat oluşmuş olacak, bana çok önemli geliyor. Selendi olayının tutulacak en önemli yanının bu olduğunu düşünüyorum. Sizin söylediklerinizde tabi şunu

kaçırmamak gerekir; şiddetle linç aynı şey değildir. Yani linçte bir şiddet eylemi kuşkusuz; fakat toplumsal şiddet ya da insandaki yine antropolojik bir tartışma insandaki şiddet eğilimi. Var mı böyle bir şey? Bu kültüre olur mu? Bu ayrı bir mesele, linç başka bir olay. Linç ile şiddeti aynı görmemek gerekir.

Soru: Linç kültüründen söz ettiniz, ben bu konuda bunun bir toplum mühendisliği olduğunu da düşünüyorum. Özellikle basında mesela bunun örneklerini görebiliyoruz mesela. Ahmet Türk olayında yani ona yumruk atılması olayından sonra işte bir gazeteci bunu yumruk diye yazarak meşrulaştırmaya çalıştı. Bence bu bir nefret söylemini meşrulaştırmaydı, tepkiler de geldi gerçi; ama aynı gazeteci mesela yine bir futbol maçından sonra işte two sides deyip hani iki İngiliz'in yine linç girişimiydi. Yani sonuçta bunlara baktığımızda birilerinin bunu hani aydın diye geçinen bir kesim ki merkez medyada önemli de bir medya grubunda. Şimdi bu insanların hani linç meşrulaştırdığını da düşünüyorum ben. Toplumda uzun yıllardır 90'la 200'li yıllar arasında özellikle bunun meşrulaştırıldığını yani halen buna karşı belli toplumsal anlamda tepkilerin olmasına rağmen bunun meşru görüldüğünü ben görüyorum. Bu konuda ne yapmalıyız? Toplum olarak ne yapılmalı? Her birey veya sivil toplum örgütleri ne yapabilir? Ben bu noktada meşruiyet boyutunun dağıtılması yani bunun artık üzerine gidilmesi gerektiğini düşünüyorum

Tanıl Bora: Haklısınız bu konuda yapılacak şey nedir ısrarla skandal kelimesini kullanıyorum. Bu vakaları yılmadan skandallaştırmak, olay haline getirmek, utanç verici olay haline getirmek, davalılaştırmak. Yalnız korkarım sözünü ettiğiniz vakada, yanlış bilmiyorsam, sözünü ettiğiniz yazar dava edildi; fakat soruşturmaya gerek olmadığına karar verildi, bildiğim kadarıyla.

Soru: Namus cinayetlerini de linç girişimi olarak değerlendirebilir miyiz?

Tanıl Bora: Bence değerlendirebiliriz; çünkü bunlar da toplu eylemler. Çoğunlukla ailenin bir linç güruhuna dönüştüğü, yani ailenin erkek egemen kadının ve erkek egemen saiklerle bir linç güruhuna dönüştüğü linç olayları olduğunu düşünüyorum.

Nuran Agan (Uluslararası Hrant Dink Vakfı): Ben bir de toplumsal refleks olarak hani tırnak içinde “*milli refleks*” sizin çok iyi bir ifadenizle “*skandal*” olan bu eylemin dışında medyanın çok güçlü bir rolü olduğunu düşünüyorum. Burada çok güçlü bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Örneğin özellikle Pınar Selek olayında, Hülya Tarman olayında ne bileyim işte buna benzer birçok olayda, polisin verdiği bir bilgi medya tarafından ballandırılıyor, budaklandırılıyor ve o insanın yaşamı bir daha asla eskisi gibi olamıyor. Şimdi ben bunun da bir linç biçimi olduğunu düşünüyorum ve burada medyanın çok ciddi bir biçimde eleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bilmiyorum sizin yazılarınızda hiç değindiniz mi şu an da bilmediğim için soruyorum.

Tanıl Bora: Kesinlikle öyle yani zaten konuşmaya başlarken örneklerimi hep medyadan verdim dikkat ederseniz ve medyanın sadece olağan göstermekle kalmayıp pornografikleştirildiğini dahi görüyoruz, medyanın etkisi çok açıktır. Kolay kolay önleyemezsiniz, bıkmadan tepki göstermek gerekir. Hatta çok naif bir şekilde birtakım yazarçizer tayfasına mail göndermek bile hayırlı bir iştir diye düşünüyorum. Elimizden ne geliyorsa

Soru: Sayın Bora, az önce linçin sadece şiddet olmadığından bahsettiniz; ancak ben bir şeyin ayırımına varamadım açıkçası. Toplumun tepkisi ile linç arasındaki farkı çok anlayabilmiş değilim. Bu konuda sizden açıklayıcı bir bilgi bekliyorum. Şöyle ki toplumun bazı değerlerine saygısızlık yapılmış olabilir, hani hepimizin bulunduğu bazı ortak değerler vardır. Bu hususta bu değerlere bir kişi aykırı davranmış olabilir, biz de ona demokratik ölçülerde hukuki çerçevede tepki duyabiliriz toplum olarak. Bunda herhangi bir terslik ya da yanlışlık var mıdır bilemiyorum. Ancak bu linç midir sizin kavramınıza göre veya linçten farkı nedir? Hangi aşamada linç dönemi başlar? Teşekkür ederim

Tanıl Bora: Şimdi tabii ki tepki göstermek hukuki ölçüler içerisinde saldırıya, saldırganlığa dönüşmeden tepki göstermenin linçle ne alakası olabilir. Tam tersine saçma olan “*bana şişman dediler*” gibi bir tepkinin dahi linç olarak tanımlanması. Bizde bir kafa karışıklığı yok, burada başkalarında bir kafa karışıklığı var. Yani linç asıl etimolojik kökenine gidersek linç kavramı nereden çıkıyor? Bu küçük kitapçıkta meraklısı bakabilir. Değişik kaynakları var; ama X adlı bir

hâkimden çıkıyor. En mutabık kalınan yorum budur. Yargısız infaz yapan hatta ya da bizzat infaz uygulayan hâkim yani kendisi yargılama sürecini beklemeksizin hatta bir vaka; dört ayrı X vakası, X adli vaka söz konusu bunlardan hepsi hâkim değil, birisi yine siyahlara karşı böyle bir süreklilik avı örgütleyen birisinin adından geldiği de söyleniyor; fakat bu söz konusu bir hâkim bizzat kendi oğlunu asmış suçlu olduğuna inandığı için. Aslında yargısız infaz boyutu var işin içinde, yani herhangi bir yargıya, meşru hukuki bir temele dayanmaksızın bizzat cezalandırma, döverek fiziki şiddet uygulayarak ya da öldürerek cezalandırma. Ama siyaset bilminde sosyal teoride kolektif eylem boyutu da vardır linçte, genellikle öyle incelenir. İlmi açıdan bakarsak böyle. Bu teferruatın çok derinlemesine girmeye gerek yok. Önemli olan şu yani: şiddet içermeyen tepki. Bunun linçle bir alakası olamaz yani çok açık bir şey bu. Şiddet içermesi, hukuki bir temele dayanmaması, kendini haklı görerek cezalandırma yetkisini kullanması, linç tanımlayan özellikler bunlar. İşte, milli refleks teriminin anahtar bir rol oynaması için vurguluyorum. Genellikle nasıl mesturlaştırılıyor bu linç olayları? İte halkımızın milletimizin öfkesi kabardı yani refleks duydular. Refleks nedir? Refleks insanın bilinci dışındaki hareketidir. Yani bu mesela biri sert bir şey atar, şöyle yaparsınız ya da aniden bir gürültü kopar, böyle yaparsınız bu bir reflekstir. Bu milli refleks terimi insanları reflekslerine indirgeyen bir terimdir ya da kavramdır. İnsanları neredeyse hayvanileştiren yani onların akılları, vicdanları, mantıkları içlerinde gelen, omuriliklerinin seslerini dinlemeleri gerektiğini söyler milli refleks kavramının dayandığı söylem. İnsanı refleksine indirger. Burada özellikle tekinsiz olan bu. İşte linç de bu meşrulaştırma ile seferber edilen insanların işlediği, işleyebileceği insanlık dışı cürümdür.

Sait Balcı: Şimdi konuşmanızdaki iki temel nokta aklımı çok meşgul etti. Birincisi bu rejim üzerine söyledikleriniz. Sanki rejime ait söyledikleriniz siyasal alana ilişkinmiş gibi geldi; fakat verdiğiniz örneklerin büyük kısmı daha çok topluma ait bir şiddet uygulama pratiğine dönükmüş gibi geldi. Yani bu nefret suçu ve nefret söylemi üzerine ne düşünüyorsak ve buradan da olası; çünkü toplantıyı açarken beyefendi bunun bir suç kategorisi olarak ele alınıp alınamayacağından bahsetti. O zaman burada bir ayrımı belirtmek gerekmez mi? Devlete ait olanla veya devletten kaynaklanan, oradan uygulanan şiddetle toplumun kendisine ait olan arasında bir ayrım

gözetmek gerekmez mi? Hele ki bu bir cezalandırma pratiğinin konusu olacaksa bunu sormak istedim. Teşekkür ederim.

Tanıl Bora: Önemli bir nokta bu hakikaten. Belki şu bir karışıklığa yol açtı. Yani Azer Bülbül'ün konserinde işte ön sırayı kapmaya çalışan bileti olmayanın yerine oturan kişinin bir arkadaş grubu tarafından, dayanışan bir arkadaş grubu tarafından linç edilmesi toplumsal bir olaydır. Ve buna siyasi bir anlam atfetmemiz anlamlı olmaz. Fakat o örnekleri de verdim aslında. TAYAD'luların siyasi içerikli basın toplantısı yaptıkları için işte bu nedenle Kürt PKK'li diye damgalandıkları için tamamen bu nedenle saldırıya uğramaları açıkçası siyasi bir linç eylemidir. Tabi siyasi nitelikli olmayı şu ayrımı da yine yapmak lazım. Kavga linç değildir. Yani birbirine karşı şiddet uygulayan dövüşen iki insan grubunun bu yaptığı şey hoş bir şey değildir. Hoşumuza gitmez ama bunu linç olarak tanımlamak doğru değil. Zayıf durumda olan azınlık olan bir iki kişi olan grubun, birisinin kalabalık tarafından dövülmesi, öldürülmeye çalışılması bir linç eylemidir. Ama bu toplumsal nitelikli bir olaydır. Burada da bizi tedirgin eden ekstra bir boyut olması gerekir. Neden? Bakın bununla ilgili bir köşe yazarı, Habertürk'de yazan Umur Talu, çok etkileyici basit bir yazı yazmıştı. Bu her şeyden önce namertlik olduğu için bizi utandırması gerekir. Basit ahlaki bir ölçüt, güçlü çoğunluğun kendini savunamayan bir ya da iki kişiyi dövmesi; ama bu toplumsal ahlaki bir mesele yeterince önemli bir mesele. Fakat Kürt olduğu için, siyasi görüşünden ötürü, işte bölücü diye damgalandığı için vs. bu nedenle linç saldırısına uğradığında birileri bu siyasi bir olaydır. Herhalde ayrımın böyle yapılması gerekir.

Sait Balcı: Bu durumda Tophane'de yaşanan olaylara bir linç demek çok zor. Çünkü saldırılan grup, saldırın gruba göre daha kalabalık. Bu nedenle ben bunu aşan bir mesele de olduğunu düşünüyorum. Örgütlü olarak saldırmak, karşısındaki pasifize etmek, ortadan kaldırmak için saldırmak, baskı altına almak için saldırmak, her tür şiddeti onunla ilişkilendirmek mümkün; ama benim esas olarak sormak istediğim şu: eğer bu bir cezalandırma pratiğinin konusu olacaksa o zaman devlet kaynaklı olarak uygulandığında bunun daha farklı bir biçimde ele alınması daha uygun olmaz mı?

Tanıl Bora: Sanırım olur. Ben buna çok yetkili ve iddialı bir cevap vermeyeyim. Bu hakikaten anlamlı bir soru. Ama ben hukukçu değilim ve yanlış şeyler söyleyebilirim. Ben daha ziyade sosyolojik ve siyaset bilimsel bir ayırım yaptım; ama bunun devamı bence sizin sorunuzda saklı, bu tartışmada saklı. Bunu da tartışmak gerekir gibi geliyor bana. Sizin kafanızda bir fikir vardır gibi geliyor bana.

Sait Balcı: Benim de kafamda net bir şey yok. Ben de linç konusunu ilk defa düşünüyorum. Ancak sizin rejim tarifiniz bence çok zihin açıcıydı. Çünkü gerçekten bir toplumdaki kaynaklanan ve bunun yarattığı bir linç atmosferi ve kültürünün olabileceğini düşünmekle beraber, devlet eğer bunu organize ediyorsa veya onu meşrulaştırıyorsa, kendisini yeniden üretme pratiğinin bir parçası haline getiriyorsa o zaman daha farklı bir biçimde ele alınması bana sanki daha meşru gibi geliyor.

Tanıl Bora: Bu başlı başına teknik boyutları da olan önemli bir tartışma. Çünkü ben aynı zamanda şöyle düşünüyorum. Rejim dediğimiz zaman illa devlet merkezli olması gerekmiyor, bunu söylemek lazım. Bunu bir kenara bırakalım ama devletin; siyasal iktidarın, polisin örgütlediği veya örgütlenmesinde bir fail olarak yer almasıyla, bunun bir toplumsal, siyasal bir kültüre dayanması arasında diyalektik bir ilişki var. Bunun hukuki çözümü ise kolay değil, ama gerekli.

Levent Şensever (Sosyal Değişim Derneği): Ben ilk defa linç konusunun bu derece ayrıntılı tartışılan bir toplantıda bulunuyorum ama dikkatimi çeken bir nokta yaptığımız nefret suçları tartışmasında çok örtüşen yönleri olduğuydu. O nedenle, linç meselesine karşı verilecek mücadeleyle nefret suçlarına karşı verilmesi gereken mücadele arasında paralellikler olabileceğini düşünüyorum, o noktadan birkaç şey söylemek istiyorum. Birincisi, bu tür suçlara karşı mücadele çok boyutlu olması gerekiyor. Örneğin; bu işin teşhir edilmesi işin bir yanı sıra mesela nefret suçları konusunda özellikle medya taraması yapan ve medyayı izleyen ve buradan raporlar şeklinde medyadaki nefret söylemini teşhir eden çalışmalar olduğunu biliyoruz. Sivil toplum örgütleri bu çalışmalarını yapıyor ve bunun son birkaç yıldır çok yararını gördük. Örneğin; medyada nefret söylemi giderek daha satır aralarında girmeye başladı, daha dikkatli bir dil

kullanılmaya başlandı. Aynı şekilde bu linç meselesinde de benzeri bir çalışma benzeri bir mücadele ile başarı elde edilebileceğine inanıyorum ben. Ama bu yetmez, şimdi bir yandan linç suçlarına karşı var olan yasaların kullanılmaması diye bir durum var. Yani bu konuda da bir çalışma yürütülmesi gerekiyor. Şu andaki ceza hukukunda olan, ben o konuda çok yetkin birisi değilim ama, mutlaka o tür suçlara karşı kullanabilecek bazı ceza maddeleri vardır. Yeterli olduğunu da sanmıyorum. Yani özel bir mevzuat da gerekebilir. Onu da eklemek gerekir. Ama bunun için bir toplumsal mücadele de gerekiyor yine. Yani bunu siyasetçilere, hükümetlere ve gerekli bakanlıklara bu konuda bir baskı gerekiyor. Yani bir mevzuat meselesinde hem var olan mevzuatın kullanılması hem de gerekli ise eğer yeni mevzuatın oluşturulması konusunda bir mücadele verilmesi gerekiyor; tabii bu da sivil toplum kuruluşlarına düşüyor. Ayrıca davaları izlemek gerekiyor Selendi meselesinde olduğu gibi. Peki ne durumda acaba şimdi yasal süreçler işliyor mu? Yeterli kadar işletiliyor mu? Ya da sizin dediğiniz gibi yargı dava açıtsa onu desteklemek, belki açılmayan davalar için onları izleyip dava açılması için baskı yapmak gerekir. Yani buna ek olarak işin hukuki boyutu bakımından bir de yargıçların ve savcılarının, polislerin eğitilmesi diye bir sorun var. Yani var olan mevzuatın içerisindeki en büyük problem, zaten hukuk sistemi içinde hukukun yürütülmesinden sorumlu kişilerin bizzat yürütmemesi o hukuk süreçlerini. Bu konu da ciddi bir mücadele. Almanya'dan gelen diğer konuşmacı arkadaşlardan bu konuda öğreneceğimiz şeyler olabilir. Bunları önemsiyorum bu arada. Yani bu sivil toplum kuruluşları daha çok bize düşen görevler açısından yapılması gereken şey bence izlemek, kamuoyu oluşturmak, medya üzerinde baskı oluşturmak, onları teşvik eden çalışmalar yapmak, bunlar son derece önemli. O TAYAD örneğinde mesela, şöyle bir tepki geldi TAYAD'lılardan. Hani onların Kürt olduğu varsayımına karşı saldırıyı savunmaları da "*biz Kürt değiliz*" şeklindeydi. Yani mağdur durumunda olmaları ve onların Kürt sayılması. Ama biz Kürt değiliz deyince de kurtulamıyorlar. Bir yandan orada mesele onların Kürt olup olmaması değil; onlar kafadaki önyargılarla saldırıya uğruyor. Dolayısıyla da hani "*Kürt değiliz biz*" mağdur olunan durumdan da o kimlikten de değiliz demek bence yeterli olmuyor. Gerçi bunu tam açıklayamadım.

Tanıl Bora: Sağ olun bu bir katkı oldu.

Hülya Tarman: Biraz önce adımları geçirdi birisi. Ben Hülya Tarman. Soru değil aslında. Hani dostun gülü yaralar misali başka bir şeye farkındalık anlamında dikkat çekmek istiyorum. Benim yaşadığım bana göre bir yandan linçti; çünkü devletin bir tek öldürme biçimi yok bir insanı. Devlet birçok yöntemler kullanıyor. Bana uygulanan da böyle bir şeydi. Yani yargının özellikle son kararı ile birlikte sosyal ölüme mahkûm ettiler. Şimdi birçok töhmetin altında yaşamak zorunda bıraktılar. Benim buna itirazım var. Hani siz dediniz ya birçok kişiye mailler yazmak duyurmak tepki diye. Ben hep şiddetsiz temelde gittim; çünkü hayatımı buna adadım. Yani şiddetsizlik için mücadele ediyorum. Birçok kişiye mailler attık ama o maillerin çoğu okunmuyor bile. Sadece bir blog var. Orada destek adına imza toplanıyor. Mesela birçok kişi bunu görmezden geliyor. Hani muhalifler anlamında tırnak içinde “bizler” anlamında birçok insanın bu anlamda duyarlı olmasını beklerken o duyarsızlığı yaşamak, kimseden görmezden gelmesi çok daha büyük bir linç oluyor. Bu çok yaralayıcı bir şey. Yani ben kendi tanıklığımı yapıyorum şu anda. Hani şu oldu bu oldu hani internetten birçok şey tarıyoruz, ediyoruz o bilgileri, biz de bir yere kaydediyoruz. Ama çok içimizden birilerine bir şeyler oluyor. O çok içimizden birilerine bir şey olurken biz o içimizden birilerini sürekli yalnız bırakıyoruz. Benim kendi adıma yaşadığım budur. Sadece bunu paylaşmak istedim. Teşekkür ederim.

Tanıl Bora: Çok teşekkürler sosyal ölümden bahsettiniz. Yanlış bilmiyorsam Türkiye’de vicdani ret konusunu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne götüren ilk kişi Osman Murat Ülke. Sosyal ölüme mahkûm edildiği gerekçesiyle kazandı o davayı. Bilmiyorum siz böyle bir yola gittiniz mi?

Günal Kurşun (İnsan Hakları Gündemi Derneği): Öncelikle Hülya Tarman’a çok teşekkür ediyoruz; ama durumu bilmeyenler olabilir, bizim programımızda da var yani. Tanıl Hoca’nın yöntemi bu olduğu için sorular cevaplar alındı. Programın sonunda bir tartışma bölümü var. Ben özellikle o bölümde tekrar söz alıp hikâyesini bizimle başından paylaşmasını rica ediyorum. Böylelikle hala haberi olmayanlar da haberdar olmuş olabilirler. Benim Tanıl Hoca’ya iki küçük sorum var, hoca yoruldu biliyorum biz de yorulduk. Hocam bu

anlattığınız linç rejimiyle milliyetçilik kavramının nasıl bir alakası var? Hadi bir adım daha gidelim ırkçılığın, belki faşizmin payı ne ilişkisi ne? Biz linç karşıtı ya da nefret suçu ya da nefret söylemi karşıtı bir dil geliştirdiğimiz zaman bu aynı zamanda bir anti-milliyetçi, anti-faşist dil de olma zorunda mı? Bu ilişkiyi biraz daha açıklarsanız çok sevinirim. Bir de ikinci sorumda şu: Şimdi siz bu üçlü analizi yaptığınız zaman milli öfke, münferit olay ve koruma amaçlı tutuklama analizini, koruma amaçlı tutuklama benim ilgimi ayrıca çekti; çünkü biz bugün hukuk fakültelerinde öğrencilerimize tutuklama konusunu anlatırken biz bizatihi bu olayların örneğini veriyoruz. Yani Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinde tutuklama kurumu belirlenir, orada da koruma amaçlı tutuklama diye bir bölüm var, bir paragraf var ve orada der ki; tutuklama sadece sanığın kaçması ya da delilleri karatma şüphesine binaen yapılmaz, sanığı korumak adına da yapılabilir. Şimdi buradan hareketle, yani işte sekiz yaşındaki kız çocuğuna tecavüz ettiği iddia edilen sanığa o ilçe halkının galeyana gelip *“onu bize verin öldüreceğiz linç edeceğiz”* dediği duruma, o sanığı tutuklamaktan başka savcının elinde bir araç yoktur. Örnek olarak da ben bunu veriyorum kendi öğrencilerime; ama siz söyleyince fark ediyorum ki yani o linçten korumayı kastettiği tecavüz faili olduğu iddia edilen sanığı korumak için bu derece ayrıntılı bir hüküm geliştiren kanun koyucu, o linçi önlemek için ya da o linçe iştirak edenleri cezalandırmak için hiçbir çaba harcamıyor; çünkü öyle bir şeyi de sonuçta sıradan bir adam yaralama suçu ile cezalandıracak ileride o linçin faillerini. Bu da aslında bizim yolun ne kadar başında olduğumuzu gösteriyor diye düşünüyorum bilmem katılır mısınız?

Tanıl Bora: Evet dikkat çektiğiniz çelişki önemli bir çelişki ve şu da tabii doğru gerçekten birçok durumda. Tutuklamak gerçekten linç saldırısına uğrayanın hayatını kurtarmak için pekala gerekli ve anlamlı bir araç olabiliyor; ama burada işte bir tahterevalli var o tutuklamanın takdimiyle sonrasında yapılanlarla birlikte pekala cezalandırmaya ve suçlandırmaya dönüşmesi örnekleriyle çok fazla karşı karşıyayız. Hassas nokta bu. İlk sorduğunuz soru yapmış olduğunuz tespitinizle çelişiyor. Milliyetçilik bahsi ile bunun bağlantısını kurmak çok uzun bir bahis; ama ben burada bu milli öfke kavramına onun için vurgu yaptım. Milli ülke kavramının bunu epeyce karşıladığını düşünüyorum. Ama onlardan önce şunu biliyoruz milliyetçilik

öteleştirci ideolojilerin en bütünlüklü, tarihsel olarak da en güçlü, siyasal olarak en güçlü, en mükemmel, en kompoze, en entegre biçimidir bence. Dolayısıyla ayrımcılık söz konusu olduğunda milliyetçilik kadar güçlü topyekün işlev görecektir bir kaynak bulamazsınız. Kimse onunla rekabet edemez bir kere, bunu unutmamak gerekir. Tekrar o milli refleks kavramına geleceğim. Milliyetçilik insanları tercihleriyle, duruşlarıyla, akıllarıyla, fikirleriyle değil, refleksleriyle tanımlar. Onların “doğal halleriyle” tırnak içinde tanımlar ve o refleksi o içinde gelen tepkiyi över, yüceltir, buradan zaten faşizme geçeriz. Bağlantıyı burada görüyorum. Bu kadarını söylemek bu zaman kıtlığı içinde yeterli olacak diye düşünüyorum.

Mehmet Ratip: Öncelikle çok teşekkürler. Çok güzel bir konuşmadı. Ben de arkadaşımızın söylediğine küçük bir katkı olması umuduyla bir şey eklemeyi düşünüyorum. Devletin linç olaylarına dâhil olduğunu görebildiğimiz ve bunun bir rejime dönüştüğünü idrak ettiğimiz noktada neler yapılabileceği hususunda, ceza hukukçusu dostlarımız daha net anlatacaktır, ama benim bir siyaset bilimci olarak söyleyebileceğim, yanıldığım noktalarda olabilir; fakat uluslararası ceza pratiklerinde yanılmıyorsam Ruanda’da ve kesin olarak Yugoslavya’da ceza mahkemeleri aracılığıyla uygulanan bir durum söz konusu. İngilizcesi “*command responsibility*” olarak geçiyor, tam Türkçesi nasıl olur emin değilim ama komuta edenlerin, komuta edilenlerin eylemlerinden sorumlu tutulduğu, böylece devletin en üst düzeyinde bulunan insanların dahi yargılanabildiği, tutuklanabildiği, burada sadece suça doğrudan ortak olmak, onu suça teşvik etmek konusunda bir sorumluluklarından ziyade, yargılanmaları için yalnızca göz yummalarının bile yeterli olduğu bir durum söz konusu olabiliyor. Bunun ulusal düzeyde ne kadar tatbiki yapılabilir, ne kadar uygulanabilir olabilir, bence bunu düşünmekte fayda var. Çünkü hali hazırda bütün bu saydığımız nefret suçu, linç, bunları asgari müşterek olarak ağır insan hakları ihlalleri tanımında buluşturabiliyoruz. Bir devletin de en temel görevinin insan haklarını korumak olduğu iddia ediliyorsa, bunun boş bir laf olarak kalmaması, uluslararası alanda uygulananın ulusala da geçebilmesinin iyice tartışılması gerektiğini düşünüyorum.

Tanıl Bora: Çok teşekkürler.

Bülent Atamer (Helsinki Yurttaşlar Derneği): Öncelikle Tanıl Bora'ya çok teşekkürler. Linç kültürü, linç davranışının içinde yaşadığımız toplumda çok sözü edilen ve bizim de veri gibi aldığımız bir yanı var. Yani *“evet evet biz böyle bir geleneğin içinden geliyoruz”* hem çok fazla kullandığımız hem de çok duyduğumuz bir terim ama bunu bir rejim katına çıkardığımız zaman çok daha büyük bir şey oluyor. Devletin de içinde yer aldığı, devletin kurumlarının eğitimiyle, yargı sistemiyle, güvenlik kuvvetleriyle her şeyiyle içinde yer aldığı bir süreci tanımlıyor oluyoruz o zaman. Peki, senin de özellikle linç rejimi olarak sunman dolayısıyla bu rejimin altında yaşamakta olan toplumun bu linç rejimiyle ilişkiyi nasıl kurduğu özelinde bir şeyler söyleyebilir misin? Linç kültürüyle, linç rejiminin ilişkisi nasıl acaba? Burada bir sorun var mı yok mu? Ya da bu toplumda bu bir mesele mi?

Tanıl Bora: Bununla kastettiğin toplum tarafından meşru görülmesi ve ona direnilmesi sanıyorum. Burada tabii ki mono blok bir ilişkiden söz etmek topluma hakaret olur. Yani bir her ne kadar çok iyi durumda bir toplum olmasak da elbette istisnalar var. Fakat bununla ilgili güçlü bir toplumsal ahlaki sorgulamanın olduğunu söyleyemeyiz. Ama biliyoruz ki, bilmiyorum doğru bir yere mi çekiyorum, doğru mu anlıyorum ama örneğin, toplu kırım olaylarında istisnai de olsa buna direnen, kendisinin linç güruhuna ya da linç aktörüne dönüştürülmesine direnen, çok sınırlı da olsa tek tek aktörler olduğunu biliyoruz. Örneğin 1915'te tehcir kararının uygulanmasına direnen tek tek birkaç kaymakam, vali, din adamı, insanlar olduğunu bildiğimiz gibi. Onların bu tür örnekleri, bu tür dirençleri, ben hep birçok vesileyle onu söylüyorum, altını çizmek, büyötmek, öne çıkarmak ve bir insani kahramanlık örneği olarak ortaya koymamız gerektiğini düşünüyorum. Beri yandan bunun zaten bu iki düzlem arasında diyalektik bir ilişki olduğunu düşünüyorum. Bir yandan da böyle bir rejimin varlığı, burada kullandığımız çerçeveye bunu bir rejim olarak işleme, bunun bir toplumsal meşruiyet kazanmasını, bir toplumsal normallik haline gelmesini sağlıyor ve bu da kuşkusuz tekrar o rejime girdi olarak giriyor. Dolayısıyla bence her iki düzlemde mücadele yapmak gerekiyor. Yani hem bir toplumsal kültür ve gündelik ideolojiyle cebelleşmek hem de az evvel burada çeşitli vesilelerle

gündeme geldiği gibi hukuki düzlemi de küçümsememek. Gerçekten hem yasama hem de yasaların uygulanması, en berbat yasaların dahi bari uygulanması çerçevesindeki mücadeleyi de önemsemek gerekiyor. Her ikisi de önemli; çünkü birbirini besleyen bir dinamik söz konusu. Ben öyle düşünüyorum. Teşekkürler.

Dr. Andres Stegbauer

Nefret Suçunun Önlenmesinde Yargıçların Rolü

Çeviri: Yasemin Koç

Nefret suçu kavramı üzerine konuşmak biraz teorik olacak; çünkü Türkiye’de nefret suçu kanunu yok. Almanya’da da nefret suçu kanunu yok. Ama yine de Viyana’da nefret suçu yasaları üzerine hazırladığımız kılavuzdan yola çıkarak daha somut bilgiler de verebilirim.

Nefret suçları ortak türe karşı suç üzerine kuruludur, burada nefret söyleminden bahsetmiyoruz. Biri dayak yediğinden bunun nedeni kişisel bir sorunsa, bunu kişiye karşı şiddet suçu olarak adlandırıyoruz; ama neden nefret ya da önyargıysa, nefret suçu tartışmasında bu suç nefret suçu olarak tanımlanabilir. Nefret suçuna özgü olan, kurbanın bireysel özelliklerinden dolayı değil, ait olduğu belirli bir grubun nitelikleri nedeniyle şiddete maruz kalmasıdır. Nefret suçu kanunlarında korunan belirli özellikler vardır, bunların en önemli örnekleri; toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, ten rengi vb. Genel suçla nefret suçu arasındaki fark önyargı saikidir.

Almanya’da bizim de nefret suçu yasamız var. Almanya’da nefret suçu yasa tasarısı yapıldı 1-2 yıl önce ve parlamentoda tartışıldı, üzerine çalışmalar yapıldı. Yaklaşık bir yıldır kimse bu tasarıyla ilgili bir şey duymadı ve gelecekte de bu yasa tasarısından haber alınamayacağından eminim. Bunun temel nedenlerinden biri, Almanya’daki yargıçların böyle bir yasa istememesi. Almanya’da yargıçlar, *“bizim zaten bu kavramdan haberimiz var ve karar verirken bunları göz önünde bulunduruyoruz, bu nedenle de bizi kısıtlayacak böyle bir düzenlemeyi istemiyoruz”* diyorlar. Almanya’da nefret suçu kanunların çıkmasına daha çok uzun zaman var. Türkiye için bundan çıkarılacak ders, böyle bir yasanın çıkması için büyük bir harekete, yoğun lobi çalışmalarına ve avukatları, sivil hak kuruluşlarını, siyasetçileri de içeren halka yakın (grassroot) bir hareket olmalı.

Konuşmamın temel konusu nefret suçuyla mücadelede yargıçların rolü üzerine olacak; yargıçların bu rolü, tipik rollerinden çok da farklı değil. Nefret suçlarında delillerin azlığı yüzünden bu

suçların pek azı yargı önüne geliyor. Fakat bu her suçta böyle, yargıç her şeyin en üstünde duruyor ve bir suç işlendiğinde uygulanan prosedürler nedeniyle bütün suçlar yargıca kadar gelmiyor. En alt düzeyde her gün meydana gelen pek çok suç var ve bunlar önce polis ve savcılardan geçiyor. Yargıç olarak, nefret suçuyla mücadele etme yönündeki eylemlerinizi sistem tarafından sınırlandırılmış durumda; çünkü mahkemeye bu davaların ancak çok az bir kısmı geliyor. Yargıca gelen dava polisin ve savcılarının ön çalışmasına dayanıyor, bu nedenle suç ve yargıç arasında bulunan polisler ve savcılar nefret suçu konusunda eğitilmeli.

Diğer davalarda olduğu gibi, yargıç, kanunu, hakikati göz önüne alarak uygulamalı. Yargıç, genel ve ulusal düzeyde, nefret suçu hukuku konusunda derin bilgi sahibi olmalı, nefret suçunun ne olduğunu anlamalı ve nefret suçu kanunlarını nasıl uygulayacağını bilmeli. En önemli önkoşul, yargıcın nefret suçu kanunlarını uygulamaya istekli olması. Eğer yargıç herhangi bir nedenle hakikati görmek istemiyorsa, bu davayla ilgilenmek istemiyorsa asla tatmin edici sonuçlara ulaşamazsınız. Bu nedenle nefret suçu yasanız olursa, yargıçları eğitmek de çok önemli bir unsur olacaktır. Yargıcın nefret suçu kanununu uygulaması ideal olarak ondan beklenendir, kanunu bilmeli ve uygulamalıdır; ama bu her zaman gerçekleşmeyebilir. Belki de bu kanunları etkili olarak uygulamak için ülkenizde yeni nesil yargıçlara ihtiyacınız vardır.

Bir yargıcın nefret suçu davalarında karşılaşılabileceği en büyük sorun, bir suçun nefret suçu olduğunu belirlemektir. Bireyi suça iten saik ve niyet içseldir ve bu nedenle saiki belirlemek ve ortaya çıkarmak, bundan emin olmak kolay değildir. Bu durumda önyargı unsurunu belirlemek her zaman kolay değildir. Bazı nefret suçu yasalarında kanıt gerekliliği ya da belirli kriterler vardır. Örneğin Swastika² gibi belirli sembollerin var olması gerekliliği belirtilmiştir, bu nedenle yargıç hakikati değerlendirmekte tamamen özgür değildir.

² Editörün notu: Diğer adıyla Gamalı Haç, tarih öncesi dönemlerden kalma bir sembol olmakla birlikte, I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Alman Nazi partisi ve hükümeti tarafından amblem olarak kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra Nazi Almanyası'nın da bayrağı olmuştur.

Dava süresince suçun kurbanı ve tanıkları için özel muameleye gerek duyulabilir. Nefret suçunun kurban ve kurbanın üye olduğu topluluk için farklı etkileri vardır. Eğer Yahudi bir bireye saldırı gerçekleşirse, bundan tüm Yahudi topluluğu etkilenir. Toplulukta çaresizlik duygusu uyanır. Bu bireyin başına gelen, topluluğun herhangi bir üyesinin de başına gelebilir; çünkü kurban bireysel nitelikleri nedeniyle değil, grup aidiyeti nedeniyle seçilmiştir. Bu nedenle bireyin böylesi bir saldırıdan kaçınma şansı pek yoktur. Grubun diğer üyeleri de kendini tehdit edilmiş hisseder. Kurban ve tanıkların duygusal tepkiler vermesine neden olur.

Yargıç üzerinde doğru kararı vermesi yönünde halk tarafından kurulan iki yönlü bir baskı oluşabilir. Yahudi topluluğu, yargıçtan bunun bir nefret suçu olduğuna karar vermesini isteyebilir ve suçluyu bu temelden mahkûm etmesini isteyebilir. Yargıç olarak bu baskıya dayanmak zorundasınız; çünkü bu sizin kararınız ve bunun nefret suçu olup olmadığına siz karar vereceksiniz. Sonuçta bunun bir nefret suçu değil de tamamen tesadüf olduğuna ya da basit bir hırsızlık olduğuna karar verebilirsiniz. Böylece kurbanın ait olduğu toplulukta hayal kırıklığı yaratabilirsiniz. Diğer taraftan, halk, bu suçlunun nefret suçundan hüküm giymesini istemeyebilir; çünkü ülkeyi uluslararası arenada kötü gösterebilir ve devlet için olumsuz sorunları olabilir. Örneğin turizmi olumsuz etkileyebilir. Fakat, bu durum tersine de çevrilebilir. Nefret suçu her ülkede işleniyor ve bu ülkede tanınıyor olmasıyla olumlu etki de yaratabilir. Halkın farklı gruplarından yargıca baskı uygulanabilir.

Eğer kurban ülkede bir azınlık grubuna dâhilse ve ülkenin dilini iyi konuşamıyorsa ortaya dil problemi de çıkabilir. Bu durumda çevirmene ihtiyaç duyulur. Bunlar mahkemede her zaman başa çıkmanız gereken küçük sorunlar, önemli olan bu davanın ciddiye alınması, kurbanın korunması ve kendini ifade etmesinde kurbanı yardım edilmesi.

Genel olarak davanın amacı basitçe doğru kararı vermektir. Nefret suçundan hüküm giydirmek için suç işleyen bireysel suçuna uygun mahkûmiyet, bir taraftan suçlu için diğer taraftan da kurban ve onun temsil ettiği topluluk için bulunmalı. Eğer suçu işleyen genç ise, bu insanın hala bir şeyler öğrenebileceği gerçeği göz önünde

bulundurulmalı, bu bakımdan yargıcın suçluyu eğitici etkisi de olabilir.

Sonuç olarak, yargıcın nefret suçuyla savaşmakta büyük bir sorumluluğu var; ama eylem alanı belirli koşullarla sınırlandırılmıştır.

Soru-Cevap Bölümü

Türkiye’de her ne kadar nefret suçları için düzenleme olmasa da ceza hukukunda nefret söylemi konusunda kullanılabilir düzenlemeler var; ama bunun uygulamasında yanlış anlaşılmalarda var. Türkiye ya da Almanya’da nefret suçları mevzuatı için ayrı yasa oluşturulması mı yoksa var olan ceza yasasına ağırlaştırıcı hükümlerin konulması mı daha iyi olur sorusuna verdiği cevapta bu soruya genel olarak cevap verilemeyeceğini; ama bu yeni düzenlemelerin ceza hukukuna eklenmesi gerektiğinin daha iyi olacağını belirtti. Çünkü nefret suçlarının iki unsuru var, bunlardan biri kişiye karşı şiddet, bir diğeri de önyargı unsuru. Ceza hukukunda bu genel suçlar için düzenlemeler zaten var.

Türkiye’de ayrımcılıkla mücadele yasa taslağı hazırlanıyor ve bu taslağın içine nefret suçları ve söyleminin 216’nın kapsamını arttırarak taslağa eklenmeli. Bunun için de alanda çalışanlar bu süreçte taleplerini dile getirmeli ve baskı mekanizması olarak işlev görmeli. Buna verdiği cevapta, ayrımcılığa karşı yasal düzenleme ve nefret suçu için yasal düzenlemelerin birbiriyle yakından ilgili olduğunu ve bunun çok iyi bir fırsat olacağını belirtti.

Romanlar’ın, Fransa ve Almanya’dan sınırdışı edilmelerinin altında nefret suçunun yatma olasılığı sorulduğunda, bu konuda çok fazla bilgisi olmadığını; ama Almanya’da bunun Nasyonal Sosyalist fikirlerle ve yabancı korkusuyla (xenophobia) ile ilgili olabileceğini, ama nefret suçuyla ilgisi olmadığını söyledi.

Her şey kanunla önlenemez mi sorusuna verdiği cevapta ceza hukukunun her zaman belirli sınırlar sağladığını, bazı davranışları belirli bir ölçüye kadar zorlayabileceğini söyledi. Ceza hukuku her zaman güçle çalışır, davranışlarını belirli yönde yönlendirmeye çalışır. Ceza hukuku insanların nasıl birlikte yaşaması gerektiği yönünde minimum standartlar sağlar; ama daha fazlasını yapamaz. Ceza

mahkemesi bir eğitim kurumu değildir, elinden geleni yaparak insanların fikirlerini değiştirmesini umar ama onların fikir ve görüşlerini tamamen etkileyip değiştiremez.

Avrupa Birliği ülkelerinde ortak bir nefret suçu düzenlemesi olmalı mı sorusuna verdiği cevapta Avrupa’da ortak nefret suçu yasal düzenlemesinin işe yaramayacağını; çünkü milli geleneklerin ve sorunların göz önünde bulundurulması gerektiğini öne sürdü. Her ülkenin kendine özgü sorunları var ve her ülke kendi özel sorunlarıyla kendisi başa çıkmalı. Nefret suçu sistemi çok karmaşık böyle bir genel düzenleme yapmak kolay değil ve pek de anlamlı olmaz.

Almanya’da nefret suçu yasasının geri çekilmesi üzerine biraz daha bilgi istendi. Türkiye’de bu alanda düzenleme yapılacaksa oluşması gereken yeni bir hukukçu neslinden bahsettiniz, bu durum dünya tarihinde önyargılarıyla ünlü olan Almanya için de geçerli mi sorusuna, taslağın geri alınmadığını ama büyük ihtimalle kimse ilgilenmediği için gündemden düştüğünü söyledi. Bu taslak meclisin ikinci kamarasına gelmişti, üzerinde çalışmalar yapıldı ve o arada bazı seçimler oldu ve taslak eski meclisin son dönemine kadar tartışılmadı. Bu nedenle de taslak yok oldu. Almanya’da biz henüz yeni yargıç nesli ihtiyacı konusunda bir ihtiyaç gündeme gelmedi, bu nedenle yeni bir yargıç nesli ihtiyacı konusunda bir fikrim yok. Bu tasarıyla ilgili sadece iki tane makale yazıldı, kimse konuyla çok fazla ilgilenmedi. Böyle bir düzenleme için genel bir işbirliğine ihtiyaç var.

Türkiye’de nefret suçu kanunu yok ama yüksek mahkemelerin karar ve içtihatları var. Almanya’da ilerideki nefret suçlarına yol gösterebilecek herhangi bir karar var mı sorusuna böyle kararlar olduğunu, özellikle eski Doğu Almanya’da aşırı sağ hareketlerle ilgili sorunlar olduğunu ve yargıçların kararlarında açıkça dile getirdikleri, suçun nedeninin ırkçılık olduğunu belirten kararlar var ve bu da genişletilmiş cezayı gerektiriyor. Özel nefret suçuna ihtiyaç olmadığı, bunun ceza hukuku içinden işleyebileceğini söyleyenler var. Almanya Federal Adalet Mahkemesi ırkçılığı bir motif olarak tanımlıyor, ve bunun cezasını hayat boyu mahkumiyet olarak veriyor.

Ne yazık ki Türkiye’de, nefret suçunun cezalandırılması yönünde kanunda genişletme yapamıyor yargıçlar Almanya’da olduğu gibi. Türkiye’de bu nefret suçlarına en fazla maruz kalan gruplardan

biri eşcinseller. Böyle bir kanunun çıkarılması için Almanya ile işbirliği yapıp beraber çalışabilir miyiz sorusuna verdiği cevapta bunun ne yazık ki mümkün olmadığını çünkü Almanya'da nefret suçu konusunun çok önemli olmadığını, ne yazık ki pek ilgi görmediğini söyledi. Her ne kadar özel nefret suçu yasası olmasa da nefret suçunu cezalandırabilirsiniz.

Nefret söylemi ve düşüncüyü ifade özgürlüğünü birbirinden ayıran eşik nedir sorusuna verdiği cevapta bunun zor bir konu olduğunu belirtti. Alman Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki kararı pek net değil ve koşullara göre değişiyor. Tabi ki açık ve net olan nefret söylemleri var ve bunlar yasak, Almanya'da 1960'lardan beri nefret söylemine karşı yasa var; fakat bunun kullanımı da değişiklik gösterebiliyor. Nefret suçu maddeleri çok zor bir sorun, ifade özgürlüğünün ABD'deki gibi çok geniş tutulmasından yana değilim. Bunlar, ülkelerin kendi gelenekleri ve yapılarına göre düzenlenmeli.

Biblap Basu***Nefret Suçunun Önlenmesinde Sivil Toplumun Rolü*****Çeviri: Yasemin KOÇ**

Kurbanları destekleyen Reach-Out Örgütü'nün üyesiyim. Burada kurbandan kastedilen ırkçılık, aşırı sağcılık ve anti-Semitizmin mağdurları. Bazı gruplardan bahsetmediğimi fark etmişsinizdir. Bunun nedeni bu grupları önemsemememiz değil, Berlin'de bu gruplarla ilgilenen yetkin organizasyonlar olmasıdır. Homoseksüel, lezbiyen ve translarla çalışan gruplardan biri olan GLADT'tan bahsetmeliyim. Bu organizasyon özellikle Türk eşcinsellerle ilgilenmektedir ve biz de bu organizasyonla çalışıyoruz.

Nefret suçundan bahsederken bazı temel unsurları aklımızda bulundurmalıyız. Nefret suçu bir taraftan siyasi çözüm gerektiren bir sosyal olgu ve diğer taraftan yasal çözüm gerektiren bir olgu ve bu iki yönü de birbiriyle yakından ilişkili. Nefret suçu, bireye ya da bir gruba karşı ya da bu kişilerin mülklerine karşı varsayılan ya da gerçek özellikleri nedeniyle işlenen suçtur. Din, cinsel yönelim, engelli olmak, etnisite, milliyet, yaş, toplumsal cinsiyet, siyasi tercihler gibi kategorilerin hepsi azınlık grubuna denk düşmekte, bu gruplar aynı zamanda nefret suçu kategorilerine de denk düşmekte. Burada sivil toplum kuruluşlarının, kurban destek organizasyonlarının, hükümet kurumlarının ve Birleşmiş Milletler ve AB gibi uluslararası kurumların hepsinin ayrı rolleri var. Nefret suçuyla savaşmak tüm toplumun, polisin, adalet sisteminin, hükümetin, yasama yapanların, sivil toplum kuruluşlarının ve kurban destekleme organizasyonlarının görevidir. Bu konuda, bir kanun olsa da olmasa da en önemli nokta; veri toplanmasıdır. Yasal ölçülerden bahsettiğimizde, veri toplanmasına büyük önem verilmelidir. Veri toplanması ve ilgili kurumlarda eğitim programları atılması gereken nefret suçunun bir sosyal olgu ve yasal gerçeklik olduğuyla yüzleşmek için önemli ilk adımlardandır.

Bazı Avrupa ülkelerinde nefret suçu yasası var; ama yine de Avrupa genelinde nefret suçunun kurban üzerindeki sosyal ve uzun süreli etkisine pek önem verilmiyor.

Nefret suçları demokratik ve çoğulcu toplumların temelinde ve yapısına tehdit oluşturmaktadır. Bu suçlar çok çirkindir; çünkü temel olarak kurbanların kimliklerine saldırır, bireyin ötesine geçerek bireyin ait olduğu topluluğun geneline karşı bir mesaj gönderir. OSCE bölgesindeki sivil toplum kuruluşları için 2009'da hazırlanan kaynakta; ODIHR'nın belirttiği gibi, nefret suçlarının birey üzerindeki etkisi sıradan suça göre daha derindir, tüm topluluğa mesaj gönderirler ve gönderilen mesaj, bu toplulukların toplumun bir parçası olma hakkının reddedilmesidir. Benim sana zarar verme nedenim sadece sana karşı bir gazim olması değil, ama aynı zamanda temsil ettiğin gruba da bir gazim olması. Eğer birisi homoseksüel olarak kabul edilen birine vurursa, saldırıya uğrayan o kişinin homoseksüelliği değil, homoseksüellerin hepsinin homoseksüelliğidir. Nefret suçları, buldukları yerin, örneğin devletin, sınırını aşarak korku yaratırlar ve bu nedenle de geniş kapsamlı çelişkiler yaratabilirler. Örneğin Fransa ve Almanya'dan Romanlar'ın sınır dışı edilmesi, bu grubun Avrupa'ya ait olmadığı mesajını vermektedir.

Modern toplumdaki farklılıklar; ancak bu suçu işleyenleri etkin bir şekilde sorgulayıp mahkum edebilirsek korunabilir. Burada karşımıza hukuk çıkıyor, daha da önemlisi kurbanların toplumdaki durumunun güçlendirilmesidir. Suç işleyenleri cezalandırmak çok gereklidir, çünkü toplum bu suçu işleyenlere mesaj göndermelidir, ayrıca kurbanlara mesaj göndermek de çok gereklidir. Böylece kurban toplumun arkasında olduğunu hisseder. Bize acil olarak lazım olan radikal bir yaklaşım değişikliğidir. Kurbanları ve potansiyel kurbanları temel kaygımız haline getirmeliyiz. Kurban odaklı bir yaklaşım geliştirmeliyiz.

Şimdi size Reach-Out Örgütü'nü nasıl kurduğumuzu ve geliştirdiğimizi anlatacağım. Nefret suçu ve nefret suçuna karşı yasa tartışması Almanya'da ve Avrupa genelinde daha çok yeni; fakat nefret suçu oldukça eski. Ben Almanya'da kişisel olarak pek çok kez nefret suçunun kurbanı oldum. Almanya'da ilk ırkçılık karşıtı adıyla kurulan ırkçılık karşıtı organizasyonu 1988'de Berlin'de kurduk. O

dönemde mülteci ve sığınmacılara yardım için çalışıyorduk ve böyle bir organizasyonun kurulmasını gerekli gördük; çünkü toplumdaki ırkçılık sorununa genel bir yaklaşımın olması gerektiğini düşündük; çünkü toplumdaki nefret, şiddet ve önyargının temelinde ırkçılık yatmakta.

Bildiğiniz gibi 1990'ların başlarında Almanya'da, özellikle Almanya'nın doğusunda aşırı ırkçı olaylar meydana geldi. Örneğin 1990'ların başında, Almanya'nın birleşmesinden hemen sonra, et fabrikasında çalışan, Berlin'e yakın küçük bir kasabada oturan Angolalı bir grup bir akşam bardan çıktıktan sonra Neo-Naziler tarafından kovalandılar. Diğerleri kaçabildi; fakat bir tanesi arasında 4 polis de bulunduğu 39 kişilik bir grup tarafından ölene kadar dövüldü. Adalet sistemi bu davayı tamamen reddetti ve dava düştü. Sonunda dava mahkemeye geldi ama ne yazık ki bu suçu işleyenler çok hafif cezalar aldılar. Ayrıca bu suçlular, kişinin algılanan ırkından kaynaklanan nefret suçu saikiyle yargılanmadılar. Gerçek ırktan bahsetmiyorum, bildiğimiz gibi ırk diye bir şey yok, ama ırk diye bir şey olduğunu iddia eden ve buna bağlı olarak kendisinin üstün, kurbanının da daha aşağı ırka ait olduğunu iddia edenler var.

Rostock'ta 100-200 kişi bir Vietnamlı ve Roman mültecilerin evine neredeyse bir hafta boyunca saldırdı ve yetkililer bu konuda neredeyse hiçbir şey yapmadılar. Bölgedeki Alman televizyon ekibi eve girdiler ve evin içinde kurbanlarla kilitlendiler, şans eseri kaçabildiler. Kalabalık evi ateşe verdi. Bunlar bize 2001'de, kurbanları destekleyen organizasyonu kurma fikrini verdi.

Bu tür olaylar nedeniyle toplumda ve hükümette bir şeyler yapılması yönünde bir haberdarlık vardı. Hükümet bir program başlattı ve bu Avrupa genelinde pek yaygın değildir. Böyle bir organizasyon yapısı ancak pek az Avrupa ülkesinde var. Biz devletten bağımsız, federal ve merkez hükümet tarafından finanse ediliyoruz, yaklaşım ve politikalarımızdan sorumlu değiliz, destekleyeceğimiz kurbanları kendimiz seçiyoruz. Hepimizin bu alanda tecrübemiz vardı ama organizasyonu kurarken kurbanlara nasıl yaklaşacağımıza dair Almanya'da yararlanabileceğimiz, kaynak, literatür ya da tecrübe olmadığını gördük. Gördük ki, kurbanlar sizin sabrınıza ve desteğinize ihtiyaç duyuyor, sizden onlara inanmanızı bekliyor. Kurbanı dinlemek

en önemli unsurlardan biri. Daha önceden bilmediğimiz ama fark ettiğimiz bir diğer şey de genellikle kurbanların pek çoğunun öncelikle kendilerini suçladığı. Size küçük bir örnek vereceğim. Bir gün bana genç bir kız ve erkek geldi, bir gece bir bardan dönüyorlarmış ve tramvaya binmişler, tramvaydaki 8 kişi onları taciz etmeye başlamış. Bu gruptaki insanların sağcı gruplara özgü olan kıyafetleri giydiğini fark edip karşılık vermemişler, karşılık alamayan gruptan biri daha da ileri giderek bir cam şişeyi kırıp onlara saldırmış ve onları tramvaydan dışarı atmış. Tramvayın şoförü de ne yazık ki bu olaya müdahale etmemiş. Bana geldiklerin söyledikleri şey, gecenin geç bir saatinde tramvaya bindikleri için ve araçta sağ gruptan insanlar olup olmadığına dikkat etmedikleri için başlarına gelenlerinin kendi suçları olduğuydu. Bu durumda onlara, başlarına gelenlerin kendi suçları olmadığı ve her yerde bulunmaya bir insan olarak hakları olduğu ve suçlu olanın onları inciten olduğu anlatılmalı.

Kurban desteği teknik bir iş değil, yaralandığımız için doktora gidip ilaç alıp eve dönebileceğiniz bir şey değil, bu tür kurban desteği uzun süreli destek gerektirmekte. Bütünsel bir yaklaşımınız olmalı, tüm durumu göz önünde bulundurmalı ve geçmişi de göz önüne almalı, sadece o gün orada ne olduğuyla sınırlı kalmamalı. Size küçük bir örnek vermek gerekirse, İranlı bir öğrenci aynı zamanda çalışıyor. Sabahları erken saatlerde bir fırında tek başına çalışıyor. Bir sabah, 6 civarında, işe gittiğinde ondan önceki arkadaşının çöpü çıkarmadığını görüyor ve çöpü alıp dışarı çıktığında 4 kişi tarafından saldırıya uğruyor ve hastanelik oluyor. Bize geldi ve kendisiyle ilgilendik. Fark ettiğimiz, okula gitmeyi bıraktığı oldu, daha sonra bize konsantre olamadığını ve sınıfta oturamadığını söyledi. En iyi öğrencilerden biriydi ve bursu da vardı. Ne olduğunu anlayamamıştı. Aslında açıklanabilir bir korku geliştirmişti, dışarı çıkamıyordu; çünkü başına gelen gece değil, sabah erken saatlerde, aydınlıkta olmuştu. Biz buna bütünsel olarak yaklaşmamız gerektiğine karar verdik. Öğrenci hostelinde kalıyordu ve okul parasını sağlamak için çalışıyordu ve artık işe gidemiyor bununla da ilgilenmesi gerekiyor. Bu fırın bir zincir işletmesiydi, biz de işvereninden ona başka bir şubede iş bulmasını rica ettik ve işverenle büyük bir tartışma da yaşadık. Bunun yanı sıra sabahları evden çıkamıyordu, bir süre ona yeni iş yerine kadar eşlik ettik. Kurban desteği 1-2 günlük bir olay değildir; fakat uzun süreli bir iştir. Çünkü çöp taşıdığı için ya da uzun boylu bir insan

olduğu için değil, koyu saçlı ve tenli bir insan olarak toplumda istenmediği için saldırıya uğramıştı. Arkasında kimse olmadığını düşünüp kendini toplum tarafından istenmeyen bir birey olarak hissetmişti. ODIHR'ın da raporunda bahsettiği gibi sıkça polis ve bu türden suçlular arasında esrarengiz ilişkiler vardır. Polis bu tür suçlarda genelde size inanmıyor, herhangi bir azınlık grubunun üyesiyseniz polisin size inanmaması riski oldukça yüksek. Örnek vermek gerekirse, koyu tenli bir taksi şoförüne aldığı yolculardan biri en başından beri ona hakaret etmeye başlıyor ve şoför yolcuyu uyarıyor, o zaman yolcu şoföre şiddet uyguluyor. Şoför arabadan inip polisi arıyor, bu sırada yolcu da arabadan inip onu kovalamaya başlıyor. Polis geldiğinde şoföre gidip ona kelepçe takıyor, şoför kendisinin kurban olduğunu anlatıyor. Bu gibi durumlar nedeniyle kurbanlar polise güvenmiyorlar ve hemen polisi aramıyorlar. Burada devreye girmesi gerekenler sivil toplum kuruluşlarıdır. Bazılarının belgelerle sorunu oluyor, kayıt dışı olabiliyorlar bu nedenle ilk başta polise gitmeyebilirler ve bu nedenle sivil toplum kuruluşlarına gelmelidir ve onlara güvenmelidir.

Bu nedenle biz kendimizi her türlü suç işlemiş kişiden ayırıyoruz. Her ne kadar suç işleyen daha sonra pişman olabilir. Örneğin Almanya'da 'Aussteiger' (ayrılma) diye bir sistem var, bu insanların suç işlemeye başlayıp daha sonra bunu bıraktıkları anlamına geliyor. Biz, kurban destek organizasyonu olarak, hiçbir şekilde suç işleyenle çalışmıyoruz ve iletişime geçmıyoruz. Kendimizi tamamen onlardan ayırdık; çünkü kurbanların bize güvenmesini istiyoruz. Örneğin tecavüze uğramış bir kadın erkeklerin egemen olduğu bir organizasyon yerine kadınlardan oluşan bir organizasyonu tercih eder. Polisle gerektiği zaman iletişim kuruyoruz, onlara tecrübelerimizi aktarıyoruz ama polisle beraber çalışmıyoruz, polis bir kurum ve bizim bir ortağımız değil. Ayrıca açıkça, ön yargımız olduğunu, kurbanın tarafını tuttuğumuzu belirtiyoruz. Kendimizi hükümet kurumlarından ve siyasi partilerden de ayrı tutuyoruz; ama onlarla lobi faaliyetlerinden de kaçınmıyoruz, polis gibi onlar da bizim ortaklarımız değiller. Yoksa kurbanlar bize tam olarak güvenmezler, ideoloji çatışması meydana gelebilir.

Kurumumuzda bir travma psikologu olduğu için de çok şanslıyız. Böylece kurbanlara psikolojik destek de sağlayabiliyoruz.

Kurbanlar bir şekilde organizasyonunuzun onların evi olduğunu, korunacaklarını ve güvende olduklarını bilmeliler.

Soru-Cevap Bölümü

Almanya’da diğer örgütlerle bir network-platformda çalışıyor musunuz, Avrupa çapında da böyle bir oluşum var mı ve içinde misiniz ve bizim de Türkiye’den bunlara katılıp katılamayacağımızı merak ediyorum sorusuna verilen cevapta pek çok organizasyonla işbirliği içinde olduklarını söyledi ve Alman hükümetinin 2001-2003 arasında Doğu Almanya’daki nefret suçu alanında organizasyonlarını desteklediğini ekledi. Doğu Almanya’daki bu 10 örgütle beraber çalışıyoruz, Berlin’deki nefret suçu alanında çalışan yerel register-organizationlar ile de yakın işbirliği halindeyiz. Kronik kurbanlaştırma üzerine kapsamlı verilerimiz var. Ayrıca sokak temelli organizasyonlar var, onlarla da beraber çalışıyoruz. Fakat ne yazık ki AB’deki kanunlar yeni olduğu için bu alanda çalışan çok fazla grup bulamadık. Yakın zamanda bazı Rus organizasyonlarla Rusya’daki nefret suçu üzerine çalışmalar yaptık. Fakat henüz bir platform kurulmuş değil AB genelinde.

Türkiye’de Romanlarla ilgili örgütlenmeler yeni başladı, 3-4 milyon Roman olmasına rağmen halen pek çok meselenin farkında değiliz. Türkiye’deki Romanların mağduriyetiyle ilgili de birlikte çalışmak isteriz talebine Türkiye’de çok fazla Roman olduğunu bilmediğini söyledi ve kişisel olarak ve organizasyonları adına beraber çalışmaktan ve yardımcı olmaktan memnun olacağını söyledi.

“2. “Nefret Suçu Kavramı, Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarıyla Mücadele” (6 Kasım 2010)

- **Nefret Suçu Kavramı:** Tankut Taşkın Soykan (Polonya’daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi İslamofobi Birimi)
- **Yuvarlak Masa Toplantısı Tartışma Metni:** Yöneten Orhan Kemal Cengiz (İnsan Hakları Gündemi Derneği Başkanı)
- **Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri:** Yrd. Doç Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu (İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi)
- **Almanya’da Nefret Suçu Kavramı:** Dr. Karsten Krupna (Almanya Marburg’daki Philipps Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- **Türk Ceza Kanunu ve Nefret Suçu:** *Prof. Dr. Hakan Hakeri Hakeri* (19 Mayıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı)
- **Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Nefret Suçları:** Matilde Fruncillo (Polonya’daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi Ayrımcılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele, Sivil Toplum Diyalogu danışmanı)
- **Medya ve Nefret Suçları:** Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu (Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi)

6 Kasım 2010 Öğleden Önce

Orhan Kemal Cengiz

Açılış Konuşması

Nefret suçlarını önleme projesi programının ikinci oturumuna hoş geldiniz. Bugün programımızın iki bölümü var. Öğleden sonraki bölümümüze de katılacağınızı umut ediyoruz. Şimdi bu sabahki bölümde Tankut Taşkın Soykan Bey'den Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın konuya ilişkin çalışmaları hakkında bir sunum dinleyeceğiz. Sonrasında da gerek Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ile Türkiye'deki sivil toplum örgütleri olarak ortak birlikte neler yapabiliriz gerekse buradaki katılımcılar ve diğer örgütlerle birlikte Türkiye'de bu konuda neler yapılabilir bunları tartışmaya çalışacağız. İşte o yüzden hani özellikle sabahki oturumun ikinci bölümünde aktif katılımınızı rica ediyorum. Şimdi sözü ilk önce Tankut Bey'e bırakıyorum.

Tankut Taşkın Soykan

Nefret Suçu Kavramı

Merhaba herkese günaydın benim ismim Tankut Soykan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı İnsan Hakları ve Demokratik Kurumlar Dairesi'nin Hoşgörülük ve Ayrımcılıkla Mücadele Bölümü'nde çalışıyorum Matilday ile birlikte. Buradaki görevim özellikle İslamfobi mücadele alanında danışmanlık yapmak. AGİT'in kurumlarına bu alanda danışmanlık yapıyorum. Bugünkü sunumu daha önce hazırladığımdan biraz, yarı yarıya kısaltmak zorundayım organizatörlerin isteği üzerine. Çok kısa olarak sunum amacından bahsedeyim. Özellikle anlatmak istediğimiz, amacımız nefret suçları ve diğer ilgili kavramları tanımlamak bunları netleştirmek ve STK'ların bu alanda neler yapabileceklerine ilişkin birtakım ipuçları vermek. Hepsine değinmek mümkün olmayacak ve ODIHR Türkçe kısaltmasının tam olarak ne olduğunu bilmediğim için ve bunun o dilin bu konudaki kaynakları nelerdir, özellikle yaptığı yapabileceği size katkıları ne olabilecektir bunlarla ilgili konuşmak. Ve bu genel çerçevede olarak da ilk önce bir arka planını vereceğim size. Daha sonra birtakım tanımlar ve anahtar kavramlar, STK'ların rolünden sonra da o dilin bu konudaki çalışmaları ve özellikle de sivil toplumla ilişkili olarak bu çalışmaların neler olduğunu size izah etmeye çalışacağım. Evet, şimdi ilk önce nefret suçları dediğimiz AGİT, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, bir güvenlik örgütü niye böyle bir konuyla ilgileniyor diye böyle bir soru aklınıza gelebilir öncelikle. Bu nedenle çok kısa bir bilgi vereyim Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ile ilgili. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı 1970'lerin başında soğuk savaş döneminde, özellikle sıcak bir çatışma, doğu ve batı blokları arasında sıcak bir çatışmayı önlemek amacı ile kurulmuştur ve bu çerçevede özellikle güvenlik alanında çalışmaktadır. Fakat diğer güvenlikle ilgili kuruluşlardan farklı olarak, güvenliği çok boyutlu olarak el alır ve bu boyutların üç boyutu üzerinde de durmaktadır. Yani dolayısıyla sadece genel askeri ve siyasi güvenliğin askeri siyasi kısmına bakmıyor. Aynı zamanda güvenlik tehditlerinin ekonomik çevresel faktörlerden gelebileceğini tespit ediyor ve bunun yanında üçüncü unsur olarak da güvenlik tehdidi gelebilecek alan olarak da insani boyutunu ortaya koyuyor. Bu üç alanda çalışıyor. Bu insani boyutuyla ilgili olarak da çalışan

AGİT'in ana kurumu Varşova'da bulunan Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Dairesi'dir. Bunun temel kurumu budur ve AGİT'in nefret suçları ile ilgili faaliyetleri de bu insani boyutu kapsamında, güvenliğin insani boyutu kapsamına girmektedir. Bu açıdan yaklaşmakta da ve bu klonu AGİT'in gündemine 2000'li yılların başından itibaren girmiştir. Bu özellikle 2002-2003'teki alınan kararlarla birlikte her yıl hemen hemen hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla mücadele ile ilgili kararlar almaya başlamıştır AGİT ve bu kararlar hala da devam etmektedir. Bu kararlarda en önemlisi, en son geçen sene alınan Atina kararıdır. Atina Bakanlar Kurulu kararıdır. Ve bu Bakanlar Kurulu kararında şu ana kadar uluslararası alanda nefret suçları ile ilgili en kapsamlı belge kabul edilmiştir. Ve yine AGİT'in bu alandaki kararları çerçevesinde de dediğim gibi insani boyut alanında çalıştığı için ODIHR'da bu konu gündeme geldiği için bir birim kurulmuştur. Hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla mücadele ile ilgili bir birim kurulmuştur ve bu birimin asıl görevi, asıl faaliyet alanı da sivil topluma, devletlere bu konudaki sözlerini, yükümlülükleri yerine getirme konusunda yardımcı olmaktır. Tabi bunun için de en önemlisi, en önemli yapılması gereken şeylerden biri de özellikle nefret suçlarından ne anlaşıldığını doğru bir şekilde ortaya koyabilmektir. Dolayısıyla bunun tanımı, nefret suçlarının ne olduğunun doğru bir şekilde tanımlanması çok önemlidir. Bu tanım da şudur: nefret suçu toplumdaki belirli gruplara karşı hoşgörüsüzlükten kaynaklanan bir saiktir, motivasyonla işlenen suçlardır. Dolayısıyla nefret suçu dediğimizde iki unsurun bulunması şarttır. Bunlardan biri olmadan diğeri ve ortada bir nefret suçu yoktur. Dolayısıyla birinci unsur, element suçun olması, ikincisi de suçun önyargılı bir saikle işlenmesi gerekiyor. Asıl bu iki unsur olmadan nefret suçundan bahsedemeyiz. Ve burada da görüldüğü gibi aslında nefret suçunu ayrı bir suç yapan şey de önyargılı saiktir. Zaten ortada bir suç olması gerekiyor, bunu özel ayrı bir suç yapan ise önyargılı saiktir. Bundan da kastedilen failin suçu işlerken, suç hedefini tespit ederken grup karakteristiklerini dikkate almasıdır. Bu grup karakteristiklerinden yola çıkarak suç hedefini seçtiğini gösterir, önyargılı saik. İngilizce "*Bias Motivation*" olarak geçiyor. Dolayısıyla önyargılı saikten bahsedebilmek için yine iki unsurun olması gerekiyor. Bir, seçilen bir hedef olması gerekiyor ikincisi de bu hedefin seçilmesinde birtakım grup karakteristiklerinin dikkate alınması gerekiyor. Seçilen hedef bir kişi olabilir veya bir grup olabilir, kişilerden oluşan bir grup olabilir veya bir mal olabilir,

bir mülk olabilir, bir eşya olabilir. Grup karakteristikleri ise, o grubu kimliğinin oluşturulmasının vazgeçilmez unsurlardır. Irk olabilir, etnik kimliği olabilir, dili olabilir, dini olabilir, cinsel kimliği olabilir, cinsel yönelimi olabilir, yaşı olabilir veya herhangi bir şekilde bir engelli olma durumu olabilir. Bütün bunlar grup karakteristiklerinin belirleyici özellikleridir ve bu günümüzde bu grup karakteristikleri gittikçe artmaktadır. Farklı grup karakteristikleri bir bir eklenmektedir. Bugün işte, gittikçe artan bir şekil, mesela yeni karakteristiklerin eklendiğini görebiliyoruz. Burada dediğim gibi iki temel unsur var ve bunun ikisi arasındaki ilişkiye baktığımızda hedef obje ile grup karakteristikleri arasındaki ilişkiye baktığımızda bir noktanın altını çizmeliyim. Burada önyargılı saik illaki failin hedefini seçerken o hedefi seçtiği kişiden nefret etmesi, nefret hissini yaşaması gerekmiyor. Yani bir kişinin herhangi bir hedefini seçmesi, saldırıyı yaptığında bir suç işlemesini o kişiye karşı hiçbir kişisel bir husumet beslemese, kişisel bir nefret duymasa dahi ama bu seçimini bu grup karakteristiklerini dikkate alarak yaptığı için yine bu nefret suçu sayılır. Aynı şekilde bu nefret objesinin, bu suç objesinin, nesnesinin doğru bir şekilde seçilmiş olması da şart değil. Yani bir kişi, fail bu objeyi yanlışlıkla da seçmiş olabilir. Bu konuda yanılıyor da olabilir. Örneğin, 11 Eylül saldırılarından sonra 2001 tarihinde Amerika'da birçok Sih veya Latin Amerikalı'ya Müslüman oldukları gerekçesiyle saldırılmıştır, nefret suçları işlenmiştir. Burada hedefte bir yanlışlık olması bunun nefret suçu olmadığı anlamına gelmez. Yine hedef seçilen kişinin doğrudan o karakteristikleri taşıyan gruba dahil olması da şart değildir. Örneğin, elçilikte haklarını savunan veya azınlık haklarını savunan bir avukat bir insan hakları savunucusu bir nefret suçu saldırısına maruz kalabilir. Bu kişi aslında bir elçilikte olmayabilir veya aslında azınlık mensubu olmayabilir, o gruba dahil olmayabilir; ama o obje seçilirken saldırgan bu grup karakteristiklerini dikkate aldığı için yine bu nefret suçu olarak değerlendirilebilir. Yine başka bir şekilde, çeşitli farklı etnik gruplarda yani dini gruplar arasındaki evliliklerde bir kişi eşi diğer bir topluluğa dahil olduğu için bu kişi saldırıya uğrayabilir. O gruba dahil olmadığı halde ama eşi başka bir gruba dahil olan biriyle evli olduğu için veya onunla arkadaşlık yaptığı için de saldırıya uğrayabilir. Yine her ne kadar bu kişi aynı karakteristik özellikleri paylaşmıyorsa da motivasyona baktığımızda, motivasyonda esas alınan bu grup olduğu için ve belli bir gruba karşı duyulan düşmanlık olduğu için yine bu nefret suçu

olarak değerlendirilebilir. Peki diğer kavramlar nefret suçunun dışında; fakat ilgili kavramlar nelerdir? Bunları karıştırmamak gerekiyor. Bunların ayrımını yapmak çok önemli. Bunlar suç olmayan kabahat cinsinden fiillerdir. Dolayısıyla bunları tespit etmek, bunlarla ilgili bilgi tutmak, önemlidir; fakat bunları nefret suçu olarak yani teknik olarak değerlendirmeyiz. Çünkü bunlar suç kategorisine girmezler. Bunlar daha az önemli fiillerdir. Örneğin, yazı yazmak, grafiti. Bazı birçok ülkelerde bu bir suç değil, kabahat olarak geçer. Yine ayırım fiili ayrımcılık da nefret suçu kapsamında değerlendirilmemelidir. Bu nefret suçunun dışındadır, bunu karıştırmamak lazım. Her ne kadar bazı ceza kanunlarında ayrımcılık dahi cezalandırılmaya tabi tutulsa da yine de bu ayrı bir olgu olduğu için ayrımcılık başka bir konu ile ilgili olduğu için yine nefret suçu kapsamında değerlendirilmemektedir. Benzer şey nefret söylemi için de geçerlidir. Nefret söylemi bir ifade biçimidir. Dolayısıyla bir eylemi içermez, doğrudan bir eylem değildir ve bu konuda özellikle AGİT içinde, AGİT bölgesindeki ülkeler açısından çok farklı yaklaşımlar vardır. Kimileri bu konuda nefret söylemini hiçbir şekilde cezalandırmamaktadır. Bazıları aşırı noktalarda bunları ceza kanunları içine almışlardır. Fakat her halükarda, eğer sözsel olarak birini somut bir kişiyi ölümle tehdit etmek veya bir şiddete suça teşvik etmek sözle suça teşvik etmek zaten suçtur; ama o ayrı bir suçtur. Dolayısıyla nefret suçları dediğimiz noktada bunlarla çok direkt olarak ilgilenmiyoruz. Asıl ilgilendiğimiz kişiler, kanunda suç teşkil eden eylemler. Peki, neden nefret suçları ciddiye alınmalı? Ayrı bir kategoriye tabi tutmalı? Ayrı olarak ilgilenilmesi gerekmektedir? Öncelikle şunu söylemek gerekiyor; nefret suçlarının etkisi diğer suçlara göre çok daha fazladır toplum üzerindeki. Bireyin üzerindeki etkisi ve topluluk üzerindeki etkisi daha fazladır. Birey, direkt nefret suçuna tabi olan birey, bu suçtan normal bir suça göre çok daha fazla etkilenebilir. Çünkü direkt olarak kendi kişiliğine, kimliğine yapılmış bir saldırdır. Kendini toplumun bir parçası olmadığı, olamayacağına yönelik bir hissiyat yaratır ve psikolojik travması çok daha fazladır ve daha da gelecekte yeni saldırıların olma ihtimalini de çok daha fazla yaşamaktadır mağdur. Yine benzer şekilde mağdurun dahil olduğu grup da daha fazla etkilenmektedir, onun üzerinde de bir etkisi vardır. Çünkü bu saldırının gelecekte benzer saldırıların kendilerinin üzerine de geleceğini bu topluluk hisseder ve onun ötesinde bir bütün toplum bundan etkilenir; çünkü bütün toplumda bunun bir misillemesinin

olabileceği riskini taşır. Dolayısıyla nefret suçları eğer müdahale edilmediği takdirde daha büyük tehlikeler yaratır. Ne olur? Bunların sayısında artış olabilir, nefret suçlarının. Çünkü nefret suçlarını gerçekleştiren fail genellikle topluluk adına, belli bir topluluk adına, hareket ettiklerini düşünmektedir. Bu çerçevede eğer toplumdan bir mesaj, karşı bir tepki almazlarsa bu eylemlerini de devam ettirirler. Eylemin şiddeti artabilir, yine bu tür eylemleri ilk önce işte basit kabahat suçları, grafitilerle başlayan eylemler, daha sonra Vandalizm'e, en son da bizzat fiziksel şiddete, kişilere yönelik fiziksel şiddete, dönüşebilir. Ve daha da kötüsü eğer saldırıya maruz kalan grup devletin bir tepkisini toplumun bir tepkisini olmadığını görürse ve kendini güvensiz hissederse, bu noktada kendi güvenliğini kendisi sağlama; hatta misillemeler gerçekleştirme ihtimali bulunur. Buna karşı, bu tarz bir karşılık verme söz konusu olabilir. Bu takdirde bir iç çatışmaya doğru veya gruplararası bir çatışma oluşma ihtimali artar. Dolayısıyla buradaki gördüğümüz gibi nefret suçları bir anlamda mesaj suçlarıdır. Yani bu suçları işleyen kişiler topluma bir mesaj vermek isterler. Bu mesaj yüklüdür ve bu mesaja karşı toplumun verdiği mesaj çok önemlidir. Eğer suskun kalınırsa, onaylanırsa bu mesaj o kişiler tarafından kendi yaptıkları eylemin olumlanması şeklinde algılanabilir ve şiddetin dozu artar. Burada evet bu nefret sarmalıyla nasıl olduğunu burada görebilirsiniz. Yani gerek kişilere, mallara karşı saldırıların bu kişiler ve o kişinin dahil olduğu toplum içinde bir güvensizlik hissedilmesi yaratması ve diğer topluluklarda da benzer güvensizlik yaratıp gittikçe bir şiddet sarmalı, bir pasif daire haline dönmeye oluşmasına neden oluyor. Yine benzer bir şekilde burada çok kısa bir şekilde bir hoşgörüsüzlük pramitinden bahsedelim. Bu genellikle bu tür konuları özellikle nefret suçlarını anlatırken çok kullanılan bir şeydir. Bu, daha öncede bahsettiğim gibi farklı kavramları bir sıra içinde gösteriyor: ayrımcı uygulamalar nefret söylemi, nefret suçu ve soykırım. Bunları tabi böyle direkt bunlar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylemek mümkün değildir. Yani bir ülkede nefret suçlarına çok iyi bir şekilde cevap veriliyor bile olsa, nefret suçlarıyla çok iyi mücadele ediliyor bile olsa, çok başka nedenlerden dolayı birden etnik bir çatışma çıkabilir. Yani böyle bir doğrudan bir bağlantı yok; fakat bunların birbirlerini etkiledikleri de bir gerçektir ve şiddeti de buradaki bu pramitte şiddetin de giderek arttığını toplum üzerindeki etkisinin negatif olumsuz etkisinin gittikçe arttığını göstermektedir bu.

Nefret suçunun en önemli STK'lar açısından veya diğer kolluk kuvvetleri açısından, diğer ilgili kurumlar açısından en önemli unsurlardan birisi de nasıl tespit edileceği, nasıl belirleneceği, somut bir olayda nasıl bunu ortaya konulabileceğidir. Bu nedenle de önyargı göstergeleri dediğimiz araçlar çok önemlidir. Somut olayda çünkü ancak bu tür önyargı göstergeleri varsa, yani bunlar nelerdir, somut bir olayda objektif olguların bir nefret suçu olma ihtimalini ortaya koyduğu göstergelerdir bunlar. Yani buraya baktığımızda birtakım şeyler bu sadece böyle bir ihtimalin olduğunu gösterir. Bu önyargının o suçun işlenmesinde bir önyargı faktörünün motivasyonu olduğunu gösterir. Dolayısıyla bunlar çok önemlidir, bunların tespit edilmesi; çünkü eğer bunlar varsa ancak o suçun kovuşturulması, incelenmesi, nefret suçu ihtimali üzerinden yürütülebilir. Eğer bu göstergelerden hiçbiri yoksa o suç adi bir suçtur, normal bir suçtur. Dolayısıyla bunlara bakılmaktadır. Bununla ilgili birçok değişik ülkelerde broşürler çıkartılmıştır. İşte çeşitli kılavuzlar, kitapçıklar var. Bu önyargı göstergelerinin en önemlisi, ilk başta dikkati edilmesi gereken unsur, mağdurun algısıdır, mağdurun ifadesidir. Birçok ülke bunu en önce dikkate alır. Yani mağdur diyorsa ki evet bu bir nefret saiki önyargılı bir saikle bana saldırılmıştır, bu bir nefret suçudur. Onun muhtemel bir nefret suçu olarak incelenmesi gerekir. Yine tanıkların ifadesi de bu alanda önemli. Çünkü bazen mağdurun ifade vermesi mümkün değildir, ölmüş olabilir veya bir binaya saldırı olmuştur, gece gerçekleştirilmiştir, bu saldırıda tanıklar vardır ve tanıkların ifadesi bir önyargılı saldırı olduğunu işaret ediyorsa, buna dikkat etmek gerekir. Burada bir diğer tabii ki dikkat edilmesi gereken önyargı ifadesi, sözlü ve yazılı ifadeler, yorumlar veya hareketler. Daha önce de dediğim gibi nefret suçları mesaj suçlarıdır. Bu eylemi gerçekleştiren kişiler topluma belirli bir mesaj vermek isterler ve bunu ifade ederler birçok durumda ya da daha önce bunu sözlerle yazılarla ifade eder veya eylem sırasında ifade eder veya eylemden sonra ifade ederler. Bu oraya bir grafiti yazılması olabilir, bir broşür bırakılması veya eylemi gerçekleştirmeden önce ırkçı birtakım laflar etmesi, sözler etmesi bağırması, bütün bunlar onun bir önyargı saikiyle gerçekleştirdiğini göstergesi olabilir. Yine faille mağdur arasındaki ilişkiye bakmak gerekir. Eğer faille mağdur farklı etnik gruplardan ise, burada da bir nefret suçu olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Burada yalnız bir parantez açıp şunu söyleyeyim; mağdurun, suç objesinin her zaman azınlıktan olması gerekmez. Nefret suçları dediğimizde sadece

azınlıkların mensubu olan kişilere yönelik bir saldırı, çoğunluğa mensup olan bir kişinin azınlık mensubuna saldırması diye anlaşılmaması gerekebilir. Pekala, azınlıklardan bazı kişiler çoğunluk mensubuna da saldırabilir. Bu da eğer önyargılı bir saik varsa, bu da bir nefret suçudur veya iki farklı azınlık grup arasında bir saldırı olabilir, mağdur ve fail bunlardan olabilir, iki ayrı etnik gruptan azınlık gruptan da olabilirler. Örneğin, yine 11 Eylül veya 7 Temmuz Londra'daki olaylara baktığımızda görüyoruz ki bazen işte siyahi İngilizler'in bazı olayları var. Bunlar da bu olaylarda gidip Müslümanlar'a saldırıyorlar. İkisi de azınlık grubunda; fakat bu önyargıyla gerçekleştirilmiş nefret suçu olarak değerlendirilebilir. Bazı eylemler nefret örgütleri tarafından, yani Neo-Nazi dazlaklar dediğimiz gruplar tarafından gerçekleştirilebilir. Bunlar zaten bu tür eylemleri gerçekleştirmeden önce işte, kendi web sitelerinde bununla ilgili açıklamalar yapabilir veya sonrasında yapabilir veya bu o bölgede eylem gerçekleştirilen bölge bu grupların etkin olduğu tespit edilmiş olabilir. Bu da bir etkidir. Bir de daha önceden benzer olayların gerçekleşmiş olması da bir gösterge olabilir. Tekrarlanan, çünkü dediğim gibi nefret suçlarının eğilimi tekrarlanmasıdır. Eğer toplumdan bir şey gelmemişse, bir tepki gelmemişse bu kişiler aynı objeye saldırmaya devam edebilir. Bu da onun nefret suçu olduğunun bir göstergesi olabilir. Aynı şekilde olayın gerçekleştiği yer ve zaman da önemlidir. Örneğin, dini, milli olarak önemli günler de azınlıklar için önemli olabilir, yer olarak toplum için önemli olabilir. Özellikle Holocaust günleri olabilir, bunlarda gerçekleşir veya Ramazan ayında veya işte Paskalya gününde gerçekleştirilen eylemler olabilir. Bu dönemlerde gerçekleşiyorsa bunun nefret suçu olma ihtimali yüksektir. Yine gerçekleştirilen yer bir dini mekansa bir cami, kilise, sinagogsa veya eşcinsellerin gittikleri bir mekansa bu da dikkate alınabilir. Bir diğer şey, saldırıyı saldırı objesinin bir sembolik değer taşıması yani bir dini kitap olabilir bu veya başka dini bir öğe. Örneğin, bir kiliseye normalde bir saldırı olduğunda sadece camları kırıldığında bunun direkt olarak hemen bir nefret suçu olup olmadığı anlaşılmayabilir. Sonuçta, bunu gösterecek bir şey yok. Sadece bir kiliseye saldırı herhangi bir Vandalizm de olabilir bu veya bir kiliseye zorla gelip oradaki birtakım şeylerin çalınması da olabilir. Sadece bir Vandalizm de olabilir bu; ama oraya giren kişiler bu eylemi yaptıktan sonra özellikle haçın üstüne diyelim bir boya dökmüşlerse veya özellikle onu kırmaya çalışmışlarsa bu da yine bir sembolik harekettir,

mesaj özelliğidir. Yine bu da bu yönüyle bir nefret suçunu gösterebilir. Motivasyon açısından bir diğer altını çizmek istediğim nokta ise, motivasyon başka motivasyonlarla birlikte de olabilir. Saik yani bir kişi, örneğin bir eşcinseli gerçekten nefret ettiği için eşcinselle karşı hoşgörüsüz olduğu için saldırabilir; fakat bu saldırı sırasında onun parasını da çalabilir, üstündeki değerli şeyleri de alabilir ve bu ikisi birleşik de olabilir. Yani hem oradaki kişiye karşı önyargısı vardır ama aynı zamanda onun mallarını ele geçirmek amacı, saiki de olabilir. Bu durumda da yine de eğer bu kişi eğer hedefini seçerken, suç hedefini seçerken grup karakteristiklerini dikkate almışsa, yine nefret suçu olarak değerlendirilmesi gerekebilir. Burada bunu çok kısa bir biçimde geçirmem gerekiyor. Sadece nefret suçu yasalarıyla ilgili şunu söyleyeceğim, bir nefret suçundan bahsedebilmek için illaki bir yasanın olması gerekmiyor. Açık bir kanun hükmünün olması gerekmiyor. Buradaki nefret suçundan kastettiğimiz bizim sosyolojik bir olgudur, hukuki bir olgu değildir. Dolayısıyla yasa herhangi bir yasa olmasa da sıkı bir yasal düzenleme olmasa da nefret suçu olabilir o ülkede ve birçok ülkede de aslında açık bir nefret yasası yoktur. Önemli olan var olan kanundaki genel hükümler içindeki ağırlaştırıcı sebepler çerçevesinde nefret suçlarını dahil etmektir. Ama tabii ki ayrı bir ceza kanunu olması, bu konuda ceza kanununda ayrı bir hüküm olması bu konudaki mücadeleyi güçlendirecek bir faktördür. Bu daha yararlıdır; ama olmaması bu suçların kovuşturulamayacağı anlamına gelmez. Sivil toplum bu bağlamda ne yapabilir bunu herhalde ikinci bölümde daha ayrıntılı olarak tartışacağız. Sadece başlıklarını burada değerlendirmek yeterli olacaktır. Özellikle bilinçlendirme ve baskı grubu faaliyetleri, polis toplum ilişkilerinin iyileştirilmesi, izleme ve rapor etme, mağdur için destek sağlama, toplumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi. Bütün bu faaliyetler özellikle şu açıdan önemlidir. Nefret suçları ile mücadeledeki en çetin, çetrefili nokta nefret suçlarının genellikle mağdurlar tarafından rapor edilmemesidir. Nefret suçlarını mağdurlar çok defa rapor etmez. Bu ise çalışmalarımızda gördüğümüz en azından tespit ettiğimiz olgulardan başıdır. Ve birçok noktada da rapor edildiklerinde dahi bu suçlar kayıt edilmezler. Dolayısıyla nefret suçları yani bu kayıt etmekle görevli olan güvenlik güçleri bunu soruşturma tutanaklarına geçirmezler. Dolayısıyla nefret suçlarını gerçek boyutunu tespit etmek çok zordur ve en büyük bu alanda da STK'ların yapabilecekleri en önemli şeylerden biri bu konuda bilinçlendirmedir, rapor etmedir, buna

yardım etmedir. Bilinçlendirirken mağdurları bilinçlendirmedi. Bu konuları nasıl rapor edecekleri göstermek, onlara cesaret vermektir, güven vermektir. Bunlar çok önemli faaliyetlerdir. Bizim ODIHR olarak yetki ve sorumluluklarımızla ilgili çok kısa olarak şunları söyleyeyim. Bizim yaptığımız bir ön uyarı mekanizması. Bu anlamda biz bütün AGİT bölgesi içindeki 56 ülkede, bu Kuzey Amerika, Avrupa, Rusya, Orta Asya, Kafkasya bu bölgeleri kapsar. Burada bütün nefret suçlarını izliyoruz ve olayları rapor ediyoruz. Yıllık raporumuzda bunları sunuyoruz. Bu raporlar bize devletlerin bize verdikleri bilgilere dayanıyor. Bir de sivil toplum ve diğer uluslararası sivil toplum örgütlerinin verdiği bilgilere dayanıyor. Biz onu yıllık raporumuzda yansıtıyoruz. Ayrıca bizim bir web sitemiz var. Bu web sitesinde TANDIS olarak geçiyor. Google ve arama motorların da TANDIS olarak yazarsanız çok rahatlıkla bulabilirsiniz ve burada çok ayrıntılı bilgiler bulabileceksiniz. Web sitesinde çeşitli köşeler vardır ve burada nefret suçları ile ilgili bütün raporları bulabilirsiniz, ülke araması da yapabilirsiniz. Türkiye dâhil her ülkeyi arayabilirsiniz. Sitemizin dili İngilizce ve Rusça'dır.

Bir de TANDIS'in yanı sıra, bizim ayrıca kapasite artırımı faaliyetlerimiz vardır. Bu hem devletlerin kendi kapasitesinin artırılması hem de sivil toplumun ve uluslararası örgütlerin kapasitesinin artırılması içindir. Bu eğitim çalışmaları ve birtakım materyaller ile oluyor. Eğitim çalışmaları sivil toplum, kolluk kuvvetleri ve uluslararası örgütlerin ilgili birimlerinin eğitimi şeklinde gerçekleşiyor. Ve yine kitapçıklar çeşitli kitapçıklarda bu konuda size de buraya getirildiği için bunları bu kitapçıkları elde edebilirsiniz hepsi burada; fakat hepsi İngilizce olarak bulunuyor. Benim size şu anda söyleyeceklerim bu kadar umarım zamanı çok geciktirmemişimdir, çok uzatmamışım.

Abdullah Cıstır: İzmir Romanlar Derneği Başkanı. Selendi olaylarında olayların içinde merkezindeydik, çok yakında takibindeydik. AGİT'de şu anda rapor olarak verildi size, devletimiz ya da Roman Hakları Merkezi vesaire bir taraftan. AGİT'in bu konudaki bilirliliği var mı Selendi olaylarıyla ilgili; çünkü direkt bir nefret suçu. Savcı hanım da iddianameyi zaten 216'dan açtı. 3 ila 150 yıl istenen sanıklar var. Bu toplumu aşağılama noktasında bir ifade var

orada. Bu noktada önemli tabi ki bir sonraki hamlede caydırıcı olsun diye.

Tankut Taşkın Soykan: Öncelikle şunu söyleyeyim, maalesef her ne kadar katılımcı devletler, ODIHR bu konuda yıllık düzenli olarak rapor verme yükümlülüğü altında girmişlerse de bu yükümlülüğü bugün yerine getiren devletlerin sayısı çok azdır. Yani Türkiye dâhil birçok ülke çok sınırlı olarak bilgi vermektedir. Bazıları çok önemli bir kısmı, bu devletlerin çok önemli bir kısmı, hiçbir şekilde bilgi vermemektedir. Söyledikleri şudur; çoğu zaman bizde herhangi bir veri yoktur nefret suçlarıyla ilgili veya var olanlarında verdikleri bilgi çok kısıtlıdır. Bildiğim kadarıyla da bu olayı ben kendim takip ettim, konuyla bizzat ilgilenmeme rağmen, sadece Türkiye ile ilgili olduğu için takip ettim; ama herhangi bir şekilde Türkiye'deki bu konuyla sorunu olan kişi, ODIHR'e bilgi vermesi gereken kişi herhangi bir şekilde bu konuyla ilgili bilgi vermemiştir. İlginç olan nokta da şudur: herhangi bir şekilde sivil toplum örgütlerinden biri de bu konuda ODIHR'e bir bilgi vermemiştir.

Feray Salman (İnsan Hakları Ortak Platformu - İHOP): Şimdi aslında tabi siz bu şeyi hem pramiti gösterdiğinizde hem de daha önce bu ülke taramalarındaki kim, nasıl bunu önlüyor, ne tür yasaların içerisine nasıl bir suç olarak tanımlanıyor kısmında nefret söylemlerinin aslında ağırlıklı olarak, bir ifade özgürlüğü şeyine takılıyor, onu biliyoruz. Yani ifade özgürlüğü mü nefret söylemi nereye kadar suçtur, nerde değildir gibi bir tartışma var; fakat pramit aslında bir aşağıdan yukarı şey değil; belki onu söylemiyor. Ama her nefret söyleminin arkasında onunla ilgili olarak, bir nefret suçuyla ilgili bir eylem oluyorsa yani mesela diyelim ki Genelkurmay Başkanı "*sözde vatandaşlar*" dedi Kürtler için demedi mi? Mersinde'ki olaylarda bir olay vardır Genelkurmay Başkanı bir laf etti. Şimdi biz, bu şimdi Genelkurmay Başkanı diyebilir ki sürçülisan etti, yok öle oldu falan filan. Bunun arkasından gelen olaylar eğer bu sözden aldığı şeyle gidiyorsa, Kürtler'e linç faaliyeti yapılıyorsa, bu söylemi dolayısıyla bana öyle geldi ki bunu tartışmamız lazım olduğunu düşünüyorum. Nefret suçuyla ilgili olan mevcut düzenlemeler suç olduktan sonra bunu ele almaya yönelik ama nefret suçunun olmasını önleyecek adımlar bakımından sanıyorum bir boşluk var gibi. Belki bunu öğleden sonra yani aradan sonra tartışmak gerekir gibi geldi. Bir şey daha söylemek istiyorum şimdi AGİT'e Selendi'nin gelmemiş

olması, Hrant Dink gitti onu biliyoruz; çünkü raporda yer aldı değil mi? 2008 raporunda Hrant Dink var. Selendi'nin gelememe nedenlerinden bir tanesi aslında AGİT'e olan raporlama yükümlülüğün bu ülke tarafından aslında kimse tarafından uyulmuyor olması ile ilgili bir şeydir. Yani AGİT aslında AGİT önce Avrupa Konseyi'ne, Birleşmiş Milletler mekanizmalarına gittiğini biliyorum ama AGİT mekanizması Türkiye'de bilinen bir mekanizma değil. Devlet de aslında hangi mekanizmalarda ne yükümlülüğü olduğunu bize söylemediği için çok fazla, dolayısıyla böyle bir boşluk var gibi görünüyor teşekkürler.

Tankut Taşkın Soykan: Şimdi nefret söylemiyle ilgili olarak söylediklerinize katılıyorum. Bunlara karşı bir şeyler yapmak gerekiyor, bir tavır almak gerekiyor ve mutlaka nefret suçları yokken, hiçbir şey yokken ortaya çıkmıyor ve bu var olan ortadaki bu var olan politik bağlama oluşturmaya bakmak gerekiyor. Fakat nefret suçlarıyla mücadele edilmesi, nefret söylemiyle mücadele edilmesi yöntemi ile nefret suçları ile mücadele yapılma yöntemi aynı değil. Onun sadece altını çizmek istiyorum. Çünkü nefret suçlarının mücadelesi bunların cezalandırılması, doğru bir şekilde cezalandırılması ve özellikle de cezalandırırken bunların nefret suçu olduğunun tanımlanması ve daha ağır cezalara tabi tutulmasını toplum için oluşturduğu tehdit nedeniyle ağırlaştırıcı sebep olarak dikkate alıyoruz. Fakat nefret söyleminin her zaman cezai yaptırıma tabi tutulması aynı yapıcı etkiyi meydana getirmiyor. Düşünce özgürlüğüne getireceği muhtemel tehlikeler bazen çok daha fazla oluyor. Bu yüzden bizim AGİT- ODIHR olarak tavsiyemiz bunlara karşı başka yöntemlerle, eğitim çalışmaları veya doğrudan toplumu bilinçlendirerek bazı farklı yöntemler geliştirerek, özellikle sivil toplumun, STK'ların daha farklı bir tavırlar geliştirmesidir. Politikacıların, bunların tavır alması bunu kastediyorum ve AGİT konusunda söylediklerinize katılıyorum. AGİT çok fazla bilinen bir organizasyon değil, bu sadece Türkiye içinde geçerli değil, genel olarak bilinmiyor ve bu anlamda biz de elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Burada olmamızın bir nedeni de bu konuda mekanizmayı size anlatmaktı. Bu konuda da İnsan Hakları Gündemi Derneği'ne çok teşekkür ediyorum böyle bir fırsatı bize verdiği için.

Orhan Kemal Cengiz: Tankut Bey'e çok teşekkürler. Gayet zihin açıcı bir konuşma oldu ve ikinci bölüm için bence çok iyi bir malzeme

de sağladı üzerinde tartışacağımız, konuşacağımız. Çünkü eminim hepimizin kafasından aynı şeyler geçti. Ben dinlerken Türkiye’de çok büyük bir eksiklik olduğunu bir kere daha fark ettim. Gerek mentalite bakımından gerekse yasal mevzuat bakımından. Bence bunları oturup tartışalım beraber ne yapabiliriz. Hem biz sivil toplum örgütleri olarak hem de Avrupa Güvenlik Teşkilatıyla.

Nefret Suçlarıyla Mücadele Yuvarlak Masa Toplantısı Tartışma Metni:

Yöneten: Orhan Kemal Cengiz (İnsan Hakları Gündemi Derneği Başkanı)

Katılımcı Örgütler ve Kişiler: **Günel Kurşun** (İnsan Hakları Gündemi Derneği); **Kübra Ceviz** (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi); **Mehmet Öztürk** (Kürd-Der); **Seval Kök** (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Enstitüsü); **Erol Önderoğlu** (Bianet); **Mehmet Ratip** (ODTÜ); **Damla A. Günsel** (Ankara Üniversitesi); **Hayriye Kara** (Kaos GL); **Oktay Cerit** (Siyah Pembe Üçgen); **Tevfik Karahan** (Diyarbakır Barosu–Avukat); **Özlem Çolak** (Lambdaistanbul); **Feray Salman** (İnsan Hakları Ortak Platformu); **Mehmet Serdar Çarhoğlu** (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Enstitüsü); **Yasemin Alpboğa** (Mülteci-Der); **Ahmet Başaran** (T.C. Adalet Bakanlığı); **Şefkat Utsukarcı** (T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği); **Fahri Huvaj** (STGM-KAFDER); **Matilde Fruncillo** (AGİT-ODIHR); **Nevin Öztop** (Kaos GL); **Abdullah Cıstır** (İzmir Romanlar Derneği); **Mutlu Binark** (Başkent Üniversitesi); **Asuman Aytekin İnceoğlu** (İstanbul Bilgi Üniversitesi); **Umut Kara** (Liberal Düşünce Topluluğu); **Neyfel Kılıç** (T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı); **Bülent Atamer** (Helsinki Yurttaşlar Derneği); **Cengiz Algan** (Sosyal Değişim Derneği); **Neslihan Şık** (Sosyal Değişim Derneği); **Gülsün Özman** (İnsan Hakları Araştırmaları Derneği); **Hakan Ataman** (İnsan Hakları Gündemi Derneği); **Berin Alaca** (Özge-Der); **Eytan Ovadya** (Türkiye Hahambaşılığı); **Nuran Ağan** (Uluslararası Hrant Dink Vakfı); **Ayçin Şan** (Helsinki Yurttaşlar Derneği); **Hakan Hakeri** (19 Mayıs Üniversitesi); **Raşit Sarıkaya** (Liberal Düşünce Topluluğu).

Orhan Kemal Cengiz: Eminim sizin içinde aynı şey olmuştur, Tankut Bey’i dinlerken benim kafamdan Türkiye’ye ilişkin pek çok şey geçti. Bu tür sunumları dinlediğinde insan iki şey oluyor; bir tanesi bazı yeni şeyler öğreniyorsun, ikincisi belki de daha önemli zaten bildiğin şeylere biraz daha farklı bir gözle bakıyorsun, yani farkındalık artıyor. Türkiye’de bu iş tabii çok büyük bir problem, çok derin bir problem. O kadar büyük ki biz bunun boyutlarının farkında değiliz. Zaten en büyük problemler de böyledir. Mesela faşizm vardır

bir ülkede ama insanlar onun faşizm olduğunun farkında değildir. Türkiye’de de çok ciddi bir nefret söylemi ve nefret suçları var. Ama buna ilişkin farkındalık çok düşük. Belki bizim sivil toplum olarak buralardan başlamamız lazım. Bunun tabii çeşitli unsurları var. Ben aşağı yukarı 15 yıldır avukatlık yapıyorum ve bunun büyük bir çoğunluğunda özellikle dini azınlıkların avukatlığını yaptım. Ne zaman dini azınlıklara yönelik bir saldırı gerçekleşmişse istisnasız olarak bir patern var. Şunu gözlemledim, önce bir tehdidin olması, mesela Güvenlik Kurulu’nun bir açıklama yapması, ardından medyada ve çoğu zaman yerel medyada bir kampanyanın başlaması, ardından da tesadüfmüş gibi arka arkaya bazı şiddet olaylarının meydana gelmesi. Ne tesadüfse hep bir patern olarak başlar, mesela yumruk başlar o yumruklar arka arkaya gider. Fiziki saldırı başlar o fiziki saldırılar arka arkaya gider. Fail 17-18 yaşında bir çocuktur ve bu böyle gider. Benim kendime göre açıklamalarım var. Eminim sizlerin de vardır. Türkiye’de çok büyük bir derin devlet problemi vardı, hala var. Bu tam olarak aşılabilmiş değil. Bu şiddet ve linç olayları benim gözlemlediğim hep bir biçimde örgütlenmiştir. Bu belki klasik anlamda emir komuta zincirinde gerçekleşmemiştir. Ama o şiddeti harekete geçirmek isteyenler oradaki grubun, oradaki kişilerin farkındadırlar, onları bir şekilde motive ederler, yönlendirirler. Başka bir sorun tabii bu işler olduktan sonra, bunların asla hak ettikleri cezaları alamamaları. Yani ne zaman oluyor cezalandırma; ancak bir ölüm olduğunda. Ama mesela ben şu ana kadar, işte daha önce TCK 312 ki Günel burada o bu işin uzmanı, hocalarımız da var, onlar bize açıklayacaklardır. Eski TCK 312 yani *“halkı kin ve nefrete teşvik etmek”* şimdiki TCK 216. Ben yakın zamana kadar bir iki istisna dışında bu maddelerin amacına uygun bir şekilde uygulandığını asla görmedim. O kadar komik bir şey ki, *“halkı kin ve nefrete yönlendirmek”* diye bir suç var. Ama bu hep *“Türkiye’de azınlıklar vardır”*, *“Türkiye’de Kürtler vardır”*, *“Gayrimüslimler azınlıktır”* diyenlere karşı, sen bunu diyerek halkı kin ve nefrete sürüklüyorsun diyerek kullanılmıştır. Ama öbür taraftan *“Ermeni dölü”*, *“hain, alçak misyonerler, Türkiye’yi sardılar”* diyen bir kişinin cezalandırıldığını görmedim. Tam tersine cezalandırılanlara baktığımızda onların eylemlerinden dolayı birileri mağdur olmamış; ama o cezalandırılmayanların eylemlerinden insanlar zarar görmüş. Örneğin, Taraf ve Sabah gazetesinin yazarları bir saldırıya uğradılar. Mustafa Akyol ve Taraf’ın yazı işleri müdürü yazarlar konuşurken *“alçaklar”*

diyerek, önlerine urgan attılar. Kendi kendime dedim ki burada kesin bir kampanya var. Ben bugüne kadar bunun bir tane bile istisnasını görmedim. Daha sonra öğrendik ki oradaki yerel basın bunlar gelmeden bir hafta önce başlamış “*alçaklar, hainler, kalleşler*” geliyor falan. Ya şimdi böyle bir ülke olabilir mi? O insanlar çok daha ciddi bir saldırıya da uğrayabilirdi ki uğradılar. Türkiye linçle yatıp kalkan bir ülke. Ben Türkiye’de linçin bu toplumun modern Türk toplumunun bir tür dil sürçmesi olduğunu düşünüyorum. Çünkü bizim bilinçaltımızda bu şiddet çok ciddi bir şekilde var. Geçmişle hiçbir şekilde hesaplaşmamış bir toplum olarak bizim böyle naçizane dilimiz sürçüyor. Tanıl, bu arada geçen toplantı da çok güzel söyledi. Nazi Almanyası ile paralelliklerini de anlattı Türkiye’nin. Yani bu organize edilmiş linçlerin, bu linç kampanyalarının öyle arızı olaylar gibi gösterilmesi, “*bizim çocuklar kızdı, elleri de biraz ağır kaçtı*” gibi. Ortada çok büyük bir problem, öncelikle çok büyük bir farkındalık sorunu var, nefret suçu var, nefret söylemi var; ama bunların nefret suçu ve nefret söylemi olduğuna ilişkin bir bilinç eksikliği var, çok ciddi bir yasal mevzuat eksikliği var. Örneğin, TCK 216 bile nefret suçlarını değil, nefret söylemini cezalandırıyor. Türkiye’de bir nefret suçu mevzuatı yok. Bu nedenle ağırlaştırma gibi bir durum yok. Ama son yıllarda çok sayıda travesti öldürüldü. Bu o kadar rutine binmiş bir pratik ki biz İnsan Hakları Gündemi Derneği olarak bu işi çok önemsiyoruz. Buradaki bütün örgütlerin ve aydınların da bu işi çok önemsedığının farkındayız. Öyle umut ediyorum ki bu toplantılardan bu işle uğraşacak bir koalisyon çıkar. Hepinizin çok iyi fikirleri olduğunu da biliyorum. Birlikte neler yapabiliriz, gerek STK’lar olarak gerekse AGİT ile birlikte. Buyurun söz sizin.

Oktay Cerit: Öncelik böyle geniş katılımlı bir toplantıda yer aldığım için memnuniyetimi ifade etmek istiyorum. Şimdi kısaca ifade edecek olursam, nefret suçu ve söylemi ciddi manada üzerinde durulması gereken ve içinde yaşadığımız toplumun en büyük sıkıntılarının biri. Bu kadar geniş katılımlı bir ortamda, kapsayıcı olması açısından en başta şunu söylemek istiyorum. Özellikle nefret suçunun yöneldiği gruplar tanımlanırken, cinsel tercih tanımı geçti. Ben İzmir Siyah Pembe Üçgen Gay ve Lezbiyen Derneği üyesi ve avukat olarak şunu açıkça belirtmek istiyorum, cinsel tercih edinilmiş bir algıyı yıkmak üzere bizim özellikle misyon olarak üzerinde çok çalıştığımız bir

konu. Cinsel yönelim vardır, cinsiyet kimliği vardır. İnsanlar belli bir yaştan sonra cinsel tercih hakkını kullanıp da eşcinsel de olmaz, lezbiyen de olmaz. O açıdan grupları belirlerken tercih kelimesini kesinlikle çıkarıp, bunun cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğinden kaynaklanan belli bir gruba aidiyet şeklinde tanımlarsak çok daha kapsayıcı olacağını söylemek istiyorum. İkinci husus, yasal düzenleme olmadan Türk Ceza Kanunu sistemi içerisinde hiçbir şey yapılamaz. Bizim hukukumuz açık ve net. Kanunsuz suç ve ceza olmaz. Suça tesir eden sebepleri düzenleyecek olursak genel kısımlarda belki ağırlaştırıcı unsurlar da kullanılabilir; ama o dahi bir yasal düzenlemeyi gerektirir. Eğer ki yasalarda bir tarifi olan suç yoksa, hakim hiçbir ortamda bunun cezası gerekir diye kafasında bir suç oluşturamayacağı için, hazır burada yürütmeden, Başbakanlık'tan ve Adalet Bakanlığı'ndan iki temsilci varken, bu konunun üzerine düşülmesi gerekiyor. Çünkü tanım ve tarifini, cezasını tarif etmediğimiz bir hareketi hiçbir şekilde cezalandıramayız. O nedenle ben Tankut Bey'in sosyolojik bir vaka olması tanımına katılıyorum; ama yasal düzenleme olmadan da bir şeyler yapılabilir yaklaşımına katılmıyorum. Ayrıca nefret söylemi de çok önemli bir husus. Çok garip bir ülkede yaşıyoruz hakikaten, ne gün, ne zaman, nerede, kimin nefret söylemine muhatap olacağı ya da mağdur olacağı belli olmuyor. Daha dün kadar, şahsi görüşüme göre, genelde ötekileştirilen ve marjinalleştirilen gruplar, Ermeniler, Kürtler, Romanlar, eşcinseller vb. çok yoğun bir şekilde nefret söylemine muhatap oluyordu. Kaile alınmıyordu. Sonrada bu hedef göstermeye, sonra da bizzat şiddete yöneliyordu. Bu doğrultuda bizler bunun sıkıntısını çeken insanlar olarak toplumsal olarak bir şeyler yapalım, farkındalığı arttıralım, bir ihtiyaç olduğunu gösterelim diye çalışırken, çok yakın zamanda bir şey oldu. Bunun hükümet, yürütme, meclis farkında mı değil mi bilmiyorum ama üzerinde düşünülmesi gerekir. En azından nefret söylemine kısmen de olsa hükümetin kendisi muhatap oldu: "*Anasını bile satarlar*", "*Anasını satacak kadar ahlaksızlar*", aşağılıyor ve bir şekilde bulunduğu ortamda onu ötekileştiriyor. Her ne kadar çoğunluk da olmuş olsa. Yani burada herkesin acı duyabileceği bir sıkıntı ortaya çıkabiliyor. O açıdan nefret söyleminin de en azından, ifade hürriyeti sınırları içinde kalan söylemler hariç olmak üzere, toplumu tahrik, suça teşvik, yakın tehlike, şiddete davet ve provokasyon unsurları da düşünülerek, ağırlaştırıcı sebep yapıp yapılmaması konusunda bence ciddi bir şekilde düşünmek gerekiyor. Yani benim bulunduğum sivil

toplum örgütü şu siyasi partiye yakın veya uzaktır değil, bu farkındalığı ve toplumsal bilinci nasıl oluşturacağız hep birlikte düşünürsek çok daha iyi olacaktır diye düşünüyorum.

Orhan Kemal Cengiz: Çok teşekkürler. Oktay çok önemli şeyler söyledi. Ama bu cinsel yönelim meselesine hepimizin çok hassas olması lazım. Çünkü bu hakikaten LGBT bireyleri marjinal ve çok mağdur edilebilir bir duruma getiriyor. Ben “*cinsel tercih*” kavramının çok kullanıldığını görüyorum. Sanki adam fantezi olsun diye böyle bir şey yapmış gibi. Bu Türkiye’deki eşcinsellere yönelik nefret suçlarının ve söyleminin temelinde yatan çok önemli bir nokta. Bunun sürekli olarak hepimizin altını çizmesi gerekir.

Mehmet Serdar Çarhoğlu: Biraz önce Feray Hanım’ın hem de sizin giriş konuşmasında dikkat çektiğiniz şey Türkiye’deki eksiklikler. Ama özellikle Feray Hanım’ın parmak bastığı gibi devlet eliyle yapılan ve devlet eliyle yönlendirilen bunlardan biri de İsrail’in Gazze’ye yapmış olduğu müdahaleden sonra Başbakan’ın önderliğinde yapılan bir Yahudi karşıtlığıydı. Yahudi karşıtlığının nerelere varabildiğini dünya tarihi çok yakından biliyor. Yakın tarihte de bunu yaşadı. Öyle ki azınlık anlamında, ki ben azınlık kavramını çok fazla seven bir insan değilim, bence unsurdur yani bu ülkede yaşayan bir unsurdur: Yahudiler veya Kürtler veya Ermeniler. Bu ülkede özellikle Yahudi okullarında üç, dört güvenlik kapısından geçtikten sonra çocuklar orada okumaya başlayabiliyor. Biz daha sonra bu insanların bu ülkeye sadakatlerini bekliyoruz. Veya Diyarbakır’da çocuklar polislerden dayak yiyerek eğitim alıyorlar. Yolda yürürken polisten kaçmak zorundalar. Bu tür sıkıntılar yaşıyorlar ve biz daha sonra sadakat bekliyoruz. Ben bunu ulus devlete bağlıyorum. Ulus devlet algısından sonra da biz bu insanların bize sadakat duymasını bekliyoruz. Zaten biz ulus devlet mantalitesini çok farklı bir şekilde kullanarak o insanları ötekileştirdik. Bu ötekileştirmenin sonucunda da tekrar diyoruz ki, “*hayır bunlar bizden olacak*”. Yani mesela Selendi olayı. Selendi olayı kadar vahim gördüğüm, biz bu ülkeden yurt dışına bir bilgi gittiğinde “*hayır bu ülkede Çingene yok*” diye bir mesaj verilmesidir. Ülkenin yöneticileri, ülkede Çingeneler’in olduğunu bile kabul etmiyor. Bu arada ben Çingene kelimesini özellikle kullanıyorum, bu kavramı tercih ediyorum. Çünkü ülkemizde çok enteresan deyimler var “*Kürt çalar, Çingene oynar*” tarzında. Bu tür nefret suçlarının da aslında hem din,

çünkü kanaat önderleri dediğimiz din adamları hem farklı dinleri düşman olarak görüyor hem devlet. Yani bunun hem din hem de devlet konsepti içinde de tartışılması gerektiğini düşünüyorum.

Orhan Kemal Cengiz: Teşekkürler. Gayet enteresan tespitler.

Erol Önderoğlu: Teşekkürler. Ben Türkiye'deki temel suç dinamiğinin Orhan'ın söylediği gibi tepeden indiğini düşünüyorum. Sen genelkurmay eksenli bir örnek verdin. Aslında bir diğer örnek de şöyle: Tasavvur edin, AB'ye üye olma yolunda ilerleyen bir ülkeyiz, Brüksel'e posta koyuyoruz, bizim farklılıklarımızı algılayamıyor; ama Başbakan'ın söylemleri de aslında eşit yurttaş algısını yansıtan söylemler değil. Oysaki devletin iç organlarının, bakanlıkların, devletin oluşturduğu kimi inisiyatiflerin, sivil topluma bakış açısının daha da düzeldiğini, değiştiğini de görüyoruz. Bu iyi bir şey. Biz bununla benzer bir şekilde siyaset enstrümanından aynı mesajı alamıyoruz. Bana kalırsa AB müzakerelerini yürütebilecek bir portresi yok Başbakan'ın. Yani kendi şahsi ifade özgürlüğü, çeşitlilikler, yurttaş unsurları itibarıyla çok da tutarlılık yansıtmıyor. Şimdi biz yasalardan ve yargılardan ne bekleyelim? Geçen hafta bir haber hazırlıyordum, benim amacım internet sansürüne ışık tutabilecek bir örneği yansıtmaktı. Hatırlarsanız Canan Arıtman'ın Abdullah Gül'e yönelik "*anne tarafından etnik kökeni araştırırsanız görürsünüz*" gibi lafı vardı. Ben bu söylemlerle mücadele edilmesi gerektiğini ama yasal bir yapıyı araştırırken yani hapis cezası öngörür mü öngörmez mi diye. Bunu araştırırken ne görüyorum, bir gazetecinin mahkûm olmasına bir yazar, yorumuyla neden olmuş. O yazarın bir başka haberini görüyorum, bu yazar birçok internet sitesine yazarlık yapıyor. Haber, 11 Eylül 2010'da yayınlanmış, yazarın adı M. Salih Özbey. "*Sovyet Usulü Dinleme*" diye bir yazı, Ergenekon sanıklarının ne kadar mağdur olduğunu anlatıyor ve hak örgütlerinin sağlığından bahsediyor: "*Kanında zehirli Türk kanı dolaştığını söyleyip sonra da gebertilen Ermeni soysuzu, Hırant Dink gibilerin yargılanmaları sırasında, adliyeler basan, AB'li demokratların bile Fransız kalarak, hukuk cinayetlerine, neden ses veren yok?*". Bu arkadaşın dermanını anlatabileceği başka kelimeleri vardı mutlaka ama Tankut Bey'in dediği o suçun ne kadar geçişli olabileceğini gösteren bir örnek. Ben yargıçların böyle aktüel olayların hemen peşinden koşup yani DTP'li veya BDP'lilerin peşinden koşmaktansa, internet araçlarını kavrayıp, bu tür söylemleri kendiliğinden harekete geçerek daha iyi

soruşturmaları gerektiğini düşünüyorum. Benim başımda bir olay var biliyorsunuzdur. Beş yıl önce internet adreslerim hacklendi ve benim adres defterimdeki bütün arkadaşlara porno fotoğraflar, sövgü içeren mesajlar gönderiliyor ve ben yıllarca arkadaşlarıma özür mektupları gönderiyordum. Ama savcı yetiştirmek zorunda kaldım. İlk olarak savcıya e-posta'nın nasıl gönderildiğini anlatmam gerekti. İnternet sözlüğü çıkardım. Hacklenmenin ne demek olduğunu açıkladım. Basın savcısı. Üç savcı değişti. O kişi e-postaları göndermeye devam etti: “*Kürt soysuzu, AB yalakası*” gibi ve ağza alınmayacak başka şeyler. Son sözüm şu: ben artık hak kuruluşlarının ve gazeteci meslek kuruluşlarının artık bir araya gelip gazetecileri etraflıca saran Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi gibi ahlaki kodların artık oluşturulması ve nefret söyleminin, nefret suçlarının doğrudan o kodlarda yer almasının bir zorunluluk olması gerektiğini düşünüyorum. Nasıl bir gazeteci saldırıya uğruyorsa ve reform isterken açıklama yapıyorsa, yerel meslek kuruluşları dahil olmak üzere, ulusal meslek kuruluşlarının da açıklama yapmaları gerektiğini ve hukukçularını devreye sokmak zorunda olduklarını düşünüyorum. Sağ olun.

Orhan Kemal Cengiz: Erol çok teşekkürler. Erol'un söylediği bir şeye dikkat çekmek istiyorum. Bizim Başbakan hakikaten bu konuda çok kötü örnek oluyor. Birilerinin Başbakan'a şunu söylemesi lazım: Sen hoşgörü konusunda topluma örnek olmak durumundasın. Mesela her karikatüre dava açtı bir ara, bir mesele vardı. Çünkü sen bir kanaat önderisin. İnsanlar senin ağzına bakıyor, milyonlarca insan seni örnek alıyor, sen kalıpta kedi gibi çizildin diye birisini dava edersen, yarım bir başkası da gider birinin ağzını burnunu dağıtır. Bu çok önemli ama benim görebildiğim kadarıyla kimse böyle bir şey söylemiyor.

Mehmet Öztürk: Merhaba ben Kürd-Der yönetim kurulu üyesiyim. Ben konuşmaya güncel bir konuyla katılmak istiyorum. Şu an Diyarbakır'da görülen davayla ilgili. Biliyorsunuz orada 152 sanıklı bir dava var. KCK davası. Daha iki gün önce Kürt diliyle savunma yapmak isteyen sanıkların ifadeleri, tutanaklara Türkiye'de 20 milyona yakın bir Kürt nüfusunun yaşadığı söylenmesine rağmen, bilinmeyen bir dil diye geçti. Bu benim için büyük bir utanç ve ben şu anda bu ülke vatandaşı olmaktan utanıyorum bu şekilde bir söyleme maruz kaldığım için. O yüzden ben Başbakanlık ve Adalet Bakanlığı

yetkilileri de burada. Onlara da en azından bugün için ben bir suç duyurusunda bulunmak istiyorum. Artı çok değerli sivil toplum örgütleri var şu an burada, bize destek olurlarsa Diyarbakır Barosuyla birlikte bir suç duyurusunda bulunmayı düşünüyoruz. Bu desteklerini esirgemezlerse çok minnettar kalırım. Teşekkürler ediyorum.

Fahri Huvaj: Ankara Kafkas Derneği eski başkanım. Arkadaşlar olayımızın iki önemli boyutu var. Birincisi elbette devletin yapması gereken işler. Yani kesinlikle bir yasal düzenleme eksikliği olduğu belli. Ama bence bu yasal düzenleme eksikliğinin kaynağı da ikinci. Yani bireysel olarak bizim alışkanlıklarımız, bizim kendimizi gözden geçirmememiz gibi geliyor bana. Belki kendimizi sorgularsak hepimizde vardır. Okulda falanca mezhepten veya gruptan bir arkadaşımız olmuştur. Onun kötü bir özelliğini görmüşüzdür. Hemen genelleştiririz. Onlar şöyle zaten deyiveririz. Hatta bu köyde bile filanca aileden bir çocukla kavga etmişizdir o aile öyle zaten. O aileyi tümüyle kötü kategorize edip damgalama alışkanlığımız vardır. Bırakın etnik ayrımı vs. filanca köylüler öyle zaten, A köyü B köyü hakkında o köylüler böyledir zaten gibi bir genelleme alışkanlığımız var. Önce bizim kendi dilimizi temizlememiz lazım. Başbakan da bizden birisi. Biz de Başbakan olsak sinirlendiğimiz zaman gidip onun söylediğine benzer şeyler söyleyebiliriz. Eğer kendimizi otokontrolden geçirmesek hakikaten bunlar hep ola gelen şeyler. Kökeni bence ta oralara kadar dayanıyor. Yani o nedenle bizim, bireyler olarak kategorize edip dışlama alışkanlığından kendimizi kurtarmamız lazım. Bunu da savunmamız lazım. Birisi böyle kötü bir şey söylediği zaman eğer öyle bir genelleme yapmışsa hemen müdahale etmeliyiz. Arkadaş öyle genellemeyelim, o olayı, o şahsı, o şahsın o davranışını eleştirelim demememiz lazımken, eşicinseler şöyle, Aleviler böyle, Kürtler şöyle gibi onlara bir olumsuzluğu yakıştırma gibi bir alışkanlığımız var. Bir kere bundan kurtulmamız gerekiyor. Tabii bunu yaparken elbette, devletin yapması gerekenlere ilgisiz kalalım demek istemiyorum. Onlara da mutlaka önermemiz lazım, suçu oluşmadan önce önlemek için çare önermemiz lazım, artı caydırıcı da olmak adına mutlaka düzenlemeler yapmasını istememiz lazım. Bizim içimizde bir yara yoksa birinin bir söylemi hemen suç oluşturmaz. Yani Genelkurmay Başkanı, bir hâkim veya bir başka yetkili kişi dedi diye bizde bir suç oluşmaz, eğer bizde bir potansiyel yok ise. Ama maalesef toplumumuzda böyle bir potansiyel var. Bu

potansiyeli yok etmek için de bizim bireyler olarak üstümüze düşeni yapmamız lazım. Arkasından da sivil toplum örgütleri olarak bunun savunmasını yapmamız lazım, önlemeye çalışmamız lazım. Çok güzel sözler var dilimizde. Örneğin *“Kılıç yarası kapanır dil yaresi kapanmaz”* denir. Gerçekten işte nefret söyleminin ne kadar kötü ve etkili olduğunu anlatan çok güzel bir söz. Ama maalesef sözde kalıyor. O dille insanları yaralamaya devam ediyoruz. Hatta yalnızca insanları değil, o insan sayesinde mensup olduğu bütün kategoriye yaralamaya başlıyoruz. Nefret söylemi işte bu ve bunları önlememiz lazım. Başbakan’ın söylediği çok güzel bir söz var ama maalesef o da söz de kalıyor: *“Yaratılanı severiz, Yaratan’dan ötürü”*. Çok güzel, nefret söylemini yok edecek olan bir anlayış ama acaba kim ne kadar bunu uyguluyor? Yaratılanı ne kadar seviyoruz işte bu tartışma konusu. Çok teşekkürler.

Orhan Kemal Cengiz: Fahri Bey’in de dediği gibi eğer toplumda bir farkındalık oluşturacaksa önce kendimizden başlamamız lazım. Çünkü kendi tecrübelerimizden de biliyoruz ki azınlıkta olan, marjinalize edilmiş grupların da kendi içlerinde çatışmalar olabiliyor.

Neyfel Kılıç: Ben Başbakanlık’tan geliyorum; ancak burada kendi şahsi fikirlerimi söyleyeceğim. Ben kendimi kamunun savunucusu olarak addetmiyorum ve o amaçla da konuşmayacağım ama samimi düşüncelerimi söyleyeceğim. O niyette olmasaydım zaten buraya gelmezdim. Buradan sanki devletimiz ve halkımız bu konuda çok kötümüş gibi bir tablo çıktı. Ben ona katılmıyorum. Ancak sorunları da küçümsemiyorum. Yani nefret suçu ve nefret söylemi evet bu topraklarda var. Ama hem tarihimize baktığımız zaman hem günümüze baktığımız zaman halk olarak biz batıdan çok iyiyiz. Bir imparatorluk tecrübesinden geliyoruz. Pek çok azınlıklarla bugüne kadar gayet iyi bir şekilde gelmişiz. Kısa bir örnek arz etmek istiyorum, NTV’den Bam Teli programını hazırlayan yapımcı, Tayfun Talipoğlu bizim bir programımıza gelmişti ve anlatmıştı. Her yıl Manisa Kırkağaç’tan geçerken kavunları meşhur olduğu için orada inermiş ve orada zenciler varmış, oradaki zenciler ona şunu demişler, *“biz aynaya bakmadıkça bu ülkede zenci olduğumuzu fark etmiyoruz”*. Ama dikkatinizi çekerim, ben bu ülkede nefret suçu, nefret söylemi veya o tarz suçlar yok demek istemiyorum. Benim gördüğüm kadarıyla bu gibi suçları ve bu gibi söylemlerde

bulunanların büyük bir kısmı organize olmuş kişiler ve onlar da bu ülkenin ve bu halkın yararına çalışan kişiler değiller. Şu var kamu görevlilerin de tabii ki suçları var; ama bu bütün bir devletin suçu demek değildir. Hrant Dink olayında benim medyadan gördüğüm kadarıyla bir kısım kamu görevlilerinin ihmali var. Göz göre göre öldürülmüş gibi bir durum var. Ama kamu görevlileri arasında inanın bir anket yapın, büyük bir kısmı o olayı tasvip etmeyecektir. Zaten toplumda da birçok kişi sokağa döküldü, “*biz Ermeniyiz*”. Ha şu var Polyannacılık da yapmak istemiyorum. Dediğim gibi büyük bir kısmı organize olmak üzere ama bireysel olarak da bu konuda bir kısım hatalar, suçlar var. Onun üzerine gitmemiz lazım. Küçükken teşhis edip sorunu çözme yönünde adımlar atmış olmamız lazım. Çok teşekkürler.

Orhan Kemal Cengiz: Feray’a söz vermeden önce bir iki kelime söylemek istiyorum. Ben tamamen sizin iyi niyetinize veriyorum yani çizdiğiniz bu pozitif, pembe tabloyu diyeyim. Muhtemelen siz temiz bir kalbiniz olması itibariyle böyle görüyorsunuz etrafınızı. Ben ve buradaki sivil toplum örgütlerinin çoğu alanın içinde olmamız nedeniyle bu görüşümü paylaşacaktır. Hrant Dink’i, Ogün Samast diye bir çocuk öldürdü ama bence yüz binlerce Ogün Samast var Türkiye’de. Bir tane iki tane değil, bizim kültürümüz yaratıyor bunu. Mehmet, Erol ve Fahri Bey’in söyledikleri aslında hep bir şeye çıkıyor. Türkiye’deki ulus devlet inşa süreci aslında bakmamız gereken ilk yerlerden bir tanesi. Çünkü Türkiye’deki ulus devlet inşa süreci büyük oranda sizin o olumlu anlamda bahsettiğiniz azınlıkların tamamen dışlanması ve Türkiye’nin Gayrimüslimler’den arındırılması üzerine inşa olmuştur. Zaten ulus devletimizin inşasında kökeninde bir dışlayıcılık ve marjinalleştirme var. O bakımdan da bizim çok derin sorunlarımız var. Ama ben tamamen sizin iyi niyetli bakış açınıza veriyorum. Belki sizin söylediğinizden şöyle pozitif bir şey çıkartabiliriz. Biz hak savucuları, STK’lar olarak hep bardağın boş tarafına bakıyoruz. Biraz nevroitik bir yanımız var. Belki pozitif yanlarına da bakmamız lazım bizi buna davet ettiğiniz için teşekkürler ederim.

Neyfel Kılıç: Kamu görevlilerinin işlediği kusurlar tabii ki var. Bir Genelkurmay Başkanı da olsa, en tepedekiler de olsa. Ama bunu genelleştirmek yanlış. Örneğin Hrant Dink’in öldürülmesinde suçlu

olan kamu görevlileri var; ama o konunun üzerine giden, yargılayan da kamu görevlileri. Yani bir ya da birkaç kamu görevlisinin yaptığını tüm kamu görevlilerine, bütün devlete mal etmek doğru değil.

Feray Salman: Sondan başlayayım, bu tartışma bitmez bir tartışma aslında. Fakat burada galiba altı çizilmesi gereken şey, tabii ki hiçbir şey genellenemez, kamu idaresinin içerisinde insan hakları savunucusu ve insan haklarını savunan, geliştirmeye çalışan dünya kadar arkadaşımız var. Ben bunun çok önemli bir şey olduğunu da düşünüyorum. Ama asıl mesele galiba, biz bunları konuşurken öyle bir mesele var ki Türkiye’de, aslında Orhan ona bir parça değindi ama adını tam koymadı. Yani cezasızlıkla ilgili olan durum devam ettiği sürece aslında nefret suçu ile ilgili yasa da çıkarsanız, tanımlarsanız da cezasızlık kültürü var olduğu sürece durum olumsuz olur. İletişim fakültesinde yapılan bir çalışma var. Bir dönem milletvekillerinin hepsinin, hangi gruptan olduğu fark etmiyor, hepsinin, meclis tutanaklarında Ermeniler’e, Çingeneler’e, engellilere söylem tarzlarına bakmışlar. Sonuç inanılmaz. Çok ayrımcı. O yüzden aslında bununla mücadele edebilmek için, kamu idaresinin kendisini düzeltmesi gerekiyor. En basiti hiç bu konuyla ilgili değil, Özürlüler İdaresi ayrımcılıkla mücadele semineri yaptı iki gün, Hakanla ben oradaydık, geldik. Özürlü bile demek kendi başına ayrımcı bir şey. Dolayısıyla teşvik etmeyi bıraktım; çünkü bu konuda çok örneğimiz var, Cemil Çiçek *“bizi sırtımızdan vurdular”* demedi mi? Arkasından da bütün Ermeni toplantısına gidenler yumurtalanmadı mı? Fakat toplumsal alanın da bundan pek farklı olduğunu düşünmüyorum. Hatta biz bile söylemlerimizde farkına varmadığımız bir biçimde işliyor olabiliriz ayrımcılıkla ilgili olan şeyleri. Dolayısıyla topyekûn bir şey bu. Devleti, kamusu, toplu. Mesele galiba, ne yapacağımız meselesidir. Bir şeyi ayırt etmemiz lazım, gerçekten bilmek isterim, kamu idaresinin ne kadar gündeminde nefret suçu. AB Genel Sekreterliği içerisinde bir ayrımcılıkla mücadele birimi kurulduğunu biliyoruz. Reform İzleme Grubu’nun ayrımcılıkla mücadeleyi öncelikle bir alan haline getirdiğini biliyoruz. Ama daha fazla bilgimiz yok; çünkü kamuyla şeffaf, bilgi paylaşan bir iletişim ağıımız da yok. Dolayısıyla bilmiyoruz. Bir şey biliyoruz ama geri kalanını bilmiyoruz. Sivil alana geldiğimiz zaman bir avucuz. Şu masanın etrafındakiler, bütün ayrımcılık toplantılarında, bütün nefret suçu toplantılarında aynıdır. Birbirimizi artık ezberledik. Ama bir ara Orhanlar vesilesiyle

Malatya'yı izlemeye başlamıştık biz, Protestanlar'ın öldürülmesi davasını, ben bir ara Malatya'daki yerel medyanın ne yaptığına baktım, o kadar çok şey vardı ki ne oluyorsa yerelde oluyor. Ankara'da, İstanbul'da bu meseleye duyarlanmış olan bizlerin artık meseleyi yerelin gündemine getirmeye ihtiyacı var. Aslında yerelle uğraşmadığınız zaman, Ogün Samast'ı ya da Protestanlar'ı öldüren o 18 yaşındaki çocukları öldürmeye iten şeyleri anlayamıyorsunuz ki bütün bunlar nefret suçu, mahkemeler adını böyle koymuyor ama belli ki nefret suçu, mahkemelerdeki ifadelerinden bile bunu hissediyorsunuz. Dolayısıyla yerel çalışmaların oradaki kamu idarecisinin, oradaki yerel medyanın, oradaki savunucunun ortak mücadele edebileceği ve farkına varabileceği bir hale getirmenin artık vakti geldiğini düşünüyorum. Vakit geldi de geçiyor bile. Bir başka şey de bu alanda her birimiz burada bulunan birkaç örgütün her birisi kendi başına bu alan katkıda bulunmaya çalışıyor. Birtakım programlar var. Bu programların ötesinde benim önermem şudur: Bu programları yapmaya devam edelim, her örgüt kendi çalışmasını derinleştirmeye devam etsin ama bence şuradan içinde kamu idaresinin de olması gerektiğini düşündüğüm, yapılanlara bakan, değerlendiren, nereye gidilmesi gerektiğini gözden geçiren bir çalışma grubu oluşturmayı öneriyorum. Formel adı olmak zorunda değil bunun. Ama hem bu çalışmaları yapanları desteklemek hem bir şey yapılmayan alanlarda neyin yapılabileceğine bakmak, düzenli olarak bir araya gelen bir çalışma grubu teklifim vardır.

Orhan Kemal Cengiz: Bu konuda ayrıca bir toplantı yapabiliriz. Ayrıca yerele ilişkin söylediklerini çok önemsiyorum. Hep ulusal düzeyde bakıyoruz. Halbuki dediğin gibi Ogün Samastlar oralardan çıkıyor.

Ahmet Başaran: İyi günler. Ben Adalet Bakanlığı'ndan geliyorum. Tetkik hakim olarak çalışıyorum. Öncelikle bu konuya önem vermesek zaten burada olmazdık. Biz sivil toplum örgütlerinin herhangi bir konuyu sahiplenmesi ve bunu uygun düzeyde dile getirmelerini, kamuoyuna aktarmalarını ve kamuya aktarmalarını genelde olumlu değerlendiriyorum ben. Çünkü sivil toplum örgütleri bu konulara katkı sağlamadığı müddetçe, Türkiye artık tek kişi yönetiminden sıyrılması gerekir diyorsak, herkesin ortak aklı ön plana çıkartması lazım. Bu konuda hepimiz hemfikiriz zaten. Yalnız bu

konuda biraz önce beyefendi çok güzel bir şekilde ifade etti, kendisine de teşekkür ediyorum. Bu konuda toplumsal anlamda bir hepimizi ilgilendiren bir kısmı var, bir de devleti ilgilendiren bir kısmı var. Bence Türkiye’de bu nefret suçları, ben daha önce Avrupa’da ayrımcılık konusundaki seminerlere de katıldım, toplumsal yönü sanki daha fazla gibi. Çünkü hepimizi ilgilendiren belli hususlar var. Almanların bir sözü var, “*her karardan önce önyargı gelir*” diyor. Almancası daha kafiyelidir. Toplumumuz içinde bu önyargılar o kadar kapsamlı ki Türkiye son 30-40 yıldır sağ-sol, Alevi-Sünni, Türk-Kürt bu çatışmalarla uğraşiyor. Halbuki kamu düzeni sağlıklı düşünen bir insan anlayışıdır. Bunu hakim kılmamız lazım. Bu nasıl olur? Kamu düzeni içinde olacak elbette. Kamu düzeni sağlandığı vakit, herhangi bir kişi Türkiye’de Hrant Dink’in öldürülmesine, ben bir kişinin dahi kafasında iyi oldu diyebileceğine inanmıyorum. Zaten inaniyorsa o insan sağlıklı bir insan anlayışı yoktur. Ben zaten burada ifade edilen düşünceler nezdinde yasal boşluk ki hemen notumu aldım zaten, özel düzenleme ihtiyacı var ama ağırlaştırıcı neden mi yapılması lazım, bunu arkadaşlarıma aynı şekilde aktaracağım zaten.

Orhan Kemal Cengiz: Feray Hanım’ın dediği anlamda bir girişimde bulunsak, Adalet Bakanlığı olarak sizin buna bir katkınız olur mu?

Ahmet Başaran: Adalet Bakanlığı adına o konuda bir söz verecek konumda değilim. Konumum gereği bu konuda bir söz veremem. Ama bizde de nefret suçlarıyla ilgilenen özel bir dosyamız var. Ben Adalet Bakanlığı’nın Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü’nden geliyorum. AGİT’in takip ettiği kısımlar bizde de takip ediliyor. İşbölümünde bir arkadaş bu konuda yetkili. Ama kişisel düşünce olarak söyleyeyim, bizde kamu yönetiminde kamuoyuyla paylaşma kültürü pek yoktur. Maalesef ben de özel görüş olarak bunu ifade etmekte bir sakınca görmüyorum. Bazı şeyler pekala daha birlikte yapılabilir. Yani ona göre ben şahsen buradaki düşüncelere ben değer veriyorum, çünkü ona göre ben notlarımı alıyorum. Yalnız bence bazı şeyler o kadar da büyük değil. Büyük değil dediğim de şu, Almanya’da Nazi suçlarının masumane gösterilmesi suçtur. Ben de ülkemizin hem toplumsal hem de devlet düzeyindeki hatalarını masumane gösterecek değilim. Çünkü ben de bu toplumun bir üyesiyim. Öyle bir niyetimiz yok. Yalnız olayın tabii milli devletin kuruluşuna kadar gitmesi ve bunun için günah keçisi atfedilmesine

katılmadığımı en baştan ifade edeyim. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu hiçbir zaman ırk temelinde bir anlayışa dayanmadı. İnsanların bu konuda hatası oldu, onu hepimiz biliyoruz. Lozan Anlaşması'nın hiçbir yerinde Türk kelimesi geçmiyor. Anadolu'da yaşayan tüm Müslümanlar diyor. Bence bu konuda oraya kadar da gitmenin bir anlamı yok. Çünkü biz bugün şu anda, bugün bulunduğumuz Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk milliyetçiliği anlayışının ırk temeline dayanmadığı konusunda hepimiz hem fikiriz. Hemfikir değilsek o konuda bir görüş ayrılığımız var demektir. Çünkü Türkiye'de şu anda, siz nasıl algılıyorsunuz bilemem ama en azından kamu olarak ben bunu söyleyebilirim, Anadolu Türklüğü ırk temeline dayanmaz.

Orhan Kemal Cengiz: Ahmet Bey öyle diyorsunuz ama bir Ermeni, Dışişleri Bakanlığı'na alınacaktı. Bir hafta tartışması oldu. Bu arada zamanımız çok dar. Ben size teşekkürler ediyorum ve Günal'a söz veriyorum.

Erol Önderoğlu: Ben yalnız merak ediyorum. Adalet Bakanlığı bu konuda hakim ve savcılara yönelik özel bir çalışma yapıyor mu?

Ahmet Başaran: Ben Dış İlişkiler birimindeyim. Hakim savcılarının eğitimiyle ilgili çalışmaları şu anda Adalet Akademisi yürütüyor. Dolayısıyla Adalet Akademisi ayrı, bağımsız bir kuruluş olduğu için o konuda ben Adalet Bakanlığı adına bir söz söyleyemem. Ama daha önce, bundan 3-4 sene önce hepiniz takip edebildiniz mi bilmiyorum bütün hâkim ve savcılara yönelik olarak Adalet Bakanlığı tarafından insan hakları alanında, AİHM içtihatları alanında eğitimler yapıldı ve bu konuya en üst düzeyde önem verildi.

Günal Kurşun: Oktay iki şey söyledi. Zamandan kazanmak adına tekrar etmiyorum. Özellikle Tankut Bey'in söylediği nefret suçlarının sosyolojik bir yanının da olduğu ki bu çok doğru. 16 Ekim 2010'da yaptığımız toplantıda Tanıl Bora, linç kültürü üzerinden sosyolojik anlamda nasıl işlediğini çok iyi ortaya koydu. Özellikle o toplantıya katılanlar hatırlayacaklardır. Evet, işin sosyolojik tarafının olduğu doğru ama işin mücadele tarafını hukuksuz yapmamıza imkan yok. Bu nedenle ceza sisteminin içinde oturduğu bir temel olması gerekiyor. Bunun yeri de TCK olur, ayrı bir kanun yapılabilir, o da ayrı bir

tartışmayı gerektiren bir şey bana göre ama Oktay'ın söylediğine bütünüyle katılıyorum. Sorunun bana göre iki boyutu var. Bir tanesi bu hukuk boyutu, hukuk boyutunda daha önce onlar da söylendi gerçi, TCK 216'da nefret söylemini cezalandıran ama uygulamada tersine işleyen bir durumla karşı karşıyayız. Nefret suçları konusunda elimizde hiçbir şey olmadığını düşünüyorum ben. Yani ceza normu nedir? Normun bir kural bölümü olur, bir de yaptırım bölümü olur. Kanun der ki şunu şunu yap veya yapma ama yaptırım bölümünde de bunu yaparsan şu kadar ceza alırsın. Şu anki pozisyonda normun kural bölümü hiç yok, yaptırım bölümünde de sorunlar var. Neden? İki tane örnek vereyim. Hrant Dink cinayeti ve işte Eryaman davası veya herhangi bir travestinin katledilmesi. Yani orada fail, suç faili, çok somut bir travesti kimliğinden ötürü öldürüyor onu. Bunu adi bir öldürme olayı olarak değerlendiremeyiz ki. Adi bir öldürme tanımı da yanlış tabii, sıradan bir öldürme olarak nitelendirmemek gerekir bunu. Hrant Dink hepimiz biliyoruz ki, Ermeni kimliğinden ötürü öldürüldü. Ermeni bir gazeteci olmasaydı da gene o söylediklerini söyleseydi, gene çok ciddi tehdit altında yaşayacaktı. Öldürülür müydü, öldürülmez miydi? Belki öldürülmeyebilirdi. Ama Ermeni kimliği orada başat faktör. Şimdi ne olacak? Yargılama devam ediyor. Burada bir yorum yaparak adil yargılamayı etkilemek teşebbüsü kastında da değilim ama eğer söz konusu sanık mahkûm edilirse, sıradan bir adam öldürmemiş gibi ceza alacak. Halbuki yaptığı şey sıradan bir adam öldürme değil. Yani ondan farklı bir motivasyonla hareket etti. Tankut Bey'in söylediği orada motivasyonun, yani o nefret saikinin ceza sistemimizde şu anda bir karşılığı bulunmamakta. Dolayısıyla bunun konulması lazım. İkinci olarak bir teşekkürüm var. Herkese teşekkür ediyorum bu toplantıya geldiği için ama özellikle Başbakanlık'tan gelen dostumuza ve Adalet Bakanlığı'ndan gelen hakim beye ayrıca teşekkür etmek isterim. Lütfen geliniz ve gelmeye devam ediniz. Sizin buradaki varlığınız herkesin olduğu gibi çok değerli. Dolayısıyla özel olarak da teşekkür etmek istedim. Sorunun bir diğer boyutu eğitim boyutu. Şu anki kuşağa ceza hukukunu kullanarak bir şekilde kontrol mekanizması kurulabilir ama gelecek kuşakları kurtarmak ve bu nefret söyleminden nefret kültüründen arındırmak daha da önemli bir durum. Bunun için de özellikle bizim milli eğitim sistemimizin içinde okul öncesinden başlayarak yeni bir stratejiye ihtiyacımız var. Bu strateji de biraz evvel Feray'ın dile getirdiği o çalışma grubu olacak, o grubun bir ucu sürekli olarak devletten de mi olur ya da o grup bir sivil

toplum grubu olarak mı devam eder ama çalışmaları belli periyotlarda devletle mi paylaşılır, bunun yöntemi de ayrıca değerlendirilmeli ama işin eğitim boyutunu da çok önemseydiğimi söylemek istiyorum. Mesela 16 Ekim 2010'daki konuşmacılardan birisi Biblap Basu bir Hint asıllı Alman Berlin'deki Reach Out Örgütü'nün başında. Reach Out tamamen Almanya'daki nefret suçları mağdurlarına yardım etmek amacıyla kurulmuş bir örgüt. Bana bir kitap hediye etti, kitapta sadece mekan fotoğrafları var. Bu kitabı ilkokul öğrencilerine nefret suçlarını öğretmek için hazırlamışlar. Bir düşündüm ilkokul öğrencisine nefret suçu kavramı nasıl öğretilir. Yaptıkları şey o kadar hoşuma gitti ki sadece nefret suçu işlenen mekanların fotoğraflarını kitaba basmışlar, yanında da bir paragrafla orada ne olduğunu anlatıyorlar. Mesela bir futbol stadyumunun yanında bir büfenin önü, çocuk onu gördüğü zaman "*bizim evin önü*", "*bizim takımın stadyumu*" diyor. Her gün önünden geçtiği bir yer aslında ya da işte kütüphanenin köşesi, evine yakın bir kaldırım ya da çok meşhur bir sinemanın önü o şehirdeki. Ama buralarda işlenmiş bir nefret suçu var ve o suçun hikayesini çocuğa öğrettiğiniz zaman nefret suçunun ne olduğunu çok daha iyi kavrayabiliyor.

Orhan Kemal Cengiz: Ben de aynı zamanda kamudan gelen arkadaşlarımıza ayrıca teşekkürler etmek istiyorum. Günal'ın söylediğinden şöyle bir çıkarsama yapabiliriz. Belki bu kadroya Milli Eğitim Bakanlığı'ndan da birisinin mutlaka eklenmesi ve hatta onun direkt Bakan'a bir rapor ya da bilgi sunmasında büyük yarar var. Belki sivil toplum olarak da böyle bir şeyi gündemimize almamız lazım.

Raşit Sarıkaya: Aslında Günal benim söylemek istediğim birçok şeyi söylemiş oldu. Fakat bence şu nefret suçu kavramının literatüre mutlaka girmesi lazım, bunun için de ceza kanunu literatürüne özel olarak girmesi lazım, o TCK 216. maddenin nefret suçu olarak özel düzenlenmesi lazım, kural olarak yaptırım olarak özel olarak düzenlenmesi lazım diye düşünüyorum. Yani insanlarda hırsızlık ya da bir cinayet nasıl ceza kanununda özel olarak düzenlenmişse ve toplumdaki herkes bir hukukçu olmasa bile hırsızlığın aslında ahlaken de kötü bir şey olduğunu düşünüyorsa, ceza kanununda bunun yer almasının sonucu olarak da bunun kötü bir şey olduğunu düşünür ve bunun bir suç olduğunu düşünür. Nefret suçu da demin ki o arkadaşın gösterdiği piramit çok önemli ve çok çok değerli. Bizde o birinci

basamak, ikinci basamak ve zaman zaman üçüncü basamağa sıçradığı çok oluyor birçok olayda. O nedenle, bizim daha bu birinci basamakta tutmanın ya da o basamağı da yok etmenin çözüm yollarını bulmamız lazım. Bunun da tabii birinci şartı bunun mutlaka ceza kanununa girmesidir. Burada AGİT'i kullanmamız çok yararlı olacaktır. Çünkü biz de AB üzerinden bir şey geldiği zaman o daha iyi bir sonuç vermiş oluyor. AGİT'in bunu Adalet Bakanlığı'na ve meclise, iktidar partisine bunun ceza kanuna girmesi yolunda telkinlerinin mutlaka olması lazım. Bütün sivil toplum kuruluşları temsilcileri olarak da bizim bakanlığa, meclise, insan hakları komisyonuna, adalet komisyonuna böyle bir düzenlemenin yapılması yönünde taleplerimizin yazılı olarak dile getirilmesi lazım. Aslında Neyfel Bey'in söylediğinin tam aksine bizim çok kötü bir insan malzememiz var. Zaten bir ulus devlet olmamızın ve bu ulus devletin inşası sırasındaki sakıncaları biraz önce dinledik. Arkadaşlar çok iyi tespitler yaptılar. İnsan malzememizin kötü olmasının en temel nedenlerinden bir tanesi de beyaz Türk olma. Eğer beyaz Türk değilsen ilerleyemiyorsun veya beyaz Türk olmanın önemli göstergelerinden bir tanesi de her sabah Hürriyet Gazetesi okumak. Bir kişi her sabah Hürriyet Gazetesi okursa o zaten zaman içinde bir nefret suçu faili olur. Bizim hakim ve savcıların elinde Taraf Gazetesi taşıdığına şahit olamazsınız mesela. Olmazsınız çünkü bunu yapamaz, buna cesaret edemez. HSYK'nın yapısı değiştikten sonra inşallah bu değişir. Örneğin, üniversite yıllarında bir arkadaşım çok düzgün, makul, vicdanlı bir arkadaşım. Sonra birkaç ay önce tartıştığımız bir sırada, çok fanatik olduğunu ve hakikaten bir nefret suçunun faili olabilecek bir hale dönüştüğü gördüm. Nasıl sen bu hale gelebildin? Ne yapıyorsun? Ne okuyorsun? Sürekli Hürriyet Gazetesi okuyor ve sürekli Star'ı, Show TV'yi izliyor, Kurtlar Vadisi izliyor. Dolayısıyla o vicdan ve empati duygusunu harekete geçirmek lazım.

Abdullah Cıstır: Piramitte ayrımcılıkla nefret söyleminin ve nefret suçlarının birbirini beslediklerini gördük. Ben 16 Ekim 2010'da yaptığım öneriyi çoklu katılımı, bir platform katılımıyla tekrar yapmak istiyorum. Ayrımcılıkla Mücadele Yasa Tasarısı'nın İçişleri Bakanlığı'nın Kamu Güvenliği Müsteşarlığı kurulmak kaydıyla oraya teyit edildi. Dolayısıyla şu an hazırlık aşamasındaki bu çalışmaya, ayrımcılıkla ilgili yasa tasarısına nefret suçları ve nefret söyleminin konulmasıyla ilgili hepimiz bir baskı unsuru oluşturmalıyız. Bunu

önerecektim. Bir de demin Tankut Bey'in ifadelerinde devletlerin ya da hükümetlerin AGİT'e gerekli sorumlulukları yerine getiremedikleri durumunda yaptırımları nelerdir?

Mutlu Binark: Yeni medyada nefret söylemi çalışan bir grup olarak ben yeni medyanın önemini tekrar altını çizmek istiyorum. Nefret söylemi söylemsel pratik dediğimiz dilin örgütlü kullanımudur ve iktidar ilgisi ve iddiası olan bir bilgiye referans verir ve toplumsal dünyayı örgütlemenin ve toplumsal dünyayı anlamının biçimidir aslında. Söylemsel pratiklerin içerisinde stigmalar, stereotipler, önyargılar ve daha sonra da ayrımcı söylem üretilir. Bunu teorik olarak biliyoruz ve yeni medyada bu nasıl üretiliyor? Son derece sıradan bir şekilde üretiliyor. Yeni medyanın özellikleri biraz daha insanı da dahil eden yani geleneksel medyada bir köşe yazarları ve medya profesyonelleriyle uğraşıyoruz ama yeni medya ortamında doğrudan sıradan bizlerle, kendimizle yani kamuyla uğraşıyoruz. Yeni medyanın özelliklerini burada açıklamayacağım ama biliyoruz ki etkileşimselliği, kullanıcı türevli içeriliğe, yayılıma olanak veriyor. Bütün bunların hepsinin biz yeni medya ortamında nefret söyleminin yayılmasına olanak veren, özel olanaklar olarak görebiliyoruz. Haberlerin okur yorumlarında, facebook gibi toplumsal paylaşım ağlarında, sadece facebook değil mynet ekseninde, myspace'de yine Youtube'da, Daily Motion'da, Vimeo'da, burada üretilen içerik, biz sıradan kamunun ürettiği içerik. Yani medya profesyonellerinin ürettiği içerik değil. Dolayısıyla yeni medyada nefret söylemiyle uğraşırken bizim geldiğimiz nokta, aslında Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredatlarında içeriklerinde ilkokuldan başlayarak ayrımcı söyleme yönelik bir eğitim politikasının geliştirilmesi gerektiğidir. Çünkü yeni medya ortamında homofobi, transfobi, etnik milliyetçilik, Mizojini ve her türlü nefret söylemi katmerli olarak işliyor. Dün saptadığımız bir grup "*biz Ermeni değiliz, Hrant'ın başına gelenlerin devam etmesini istiyoruz*". Bu bir facebook grubu. Yine aynı şekilde "*travesti Bursa*", "*ibne Ankaragücü*", bunlar son derece doğallaştırılan söylemler ve bu grupların üyeleri çoğunlukla 9 ile 24 yaş arasındaki gençlik grubu. Dolayısıyla benim önerim nefret söylemi, bu söylemi doğal ve sıradan kılmakta, içselleştirmekte. Bunların her biri zihin örüntülerini etkilemekte. Dolayısıyla bizim bu akış içerisinde önyargılı, stereotip yani basmakalıp yargılardan, ayrımcılığa giden söyleme müdahil olmamız için daha temelde bir politika geliştirmemiz ve onun içinde

eğitim stratejilerine gitmemiz gerekiyor. Çünkü ben yine burada tekrar eğitimin altını çiziyorum. Yeni medyada nefret söylemine karşı da bir kampanya geliştirilmesini öneriyorum. Yani bunları şikayet etmek. Şikayet etmek ve bilinçlendirme yapmak. Çünkü yurttaşın bunun farkına varması gerekiyor. Niçin o gruplara üye oluyor?

Orhan Kemal Cengiz: Mutlu Hanım bu değerli yorumlarınız için çok teşekkürler. Konuşurken aslında size keşke bir sunum yatarsaydık onu fark ettim. Keşke uzun uzun dinleseydik. Bayağı bir faydalı analizler çıkacakmış. Öyle görünüyor. Son olarak Tankut Bey'e ve Matilde Hanım'a söz vereceğim

Tankut Taşkın Soykan: Çok kısa olarak üç nokta üzerinde bir şeyler söylemek istiyorum. Birincisi galiba bir yanlış anlama oldu. Yasal düzenlemeyle ilgili olarak benim kastettiğim şeydi: Yasal düzenleme olmasın veya bir yasal düzenlemeye gerek yok anlamında demedim. Daha doğrusu yasal düzenlemelerle ilgili olarak bu konuda AGİT'de üç eğilim var. Bunları da iyi bilmek lazım. Birincisi, nefret suçlarıyla ilgili ayrı bir yasal düzenleme yapmak. Bazı ülkeler evet nefret suçlarını tamamen ayrı bir suç kategorisi olarak düzenliyor ve bunları ayrı bir suç olarak düzenleyip ona göre müdahalede bulunuyor. Ama birçok ülke de ayrı bir düzenleme yapmadan sadece nefret suçlarını, önyargılı saikle işlenen suçları, belli grup karakteristiğine dayanarak işlenen önyargılı suçları, suçun ağırlaştırıcı bir sebebi olarak görüyor ve bunu bu şekilde değerlendiriyor. Bir diğer kategoride ise bazı ülkeler hiç bunu da yapmıyor, ne ağırlaştırıcı sebep olarak dikkate alıyor ne de ayrı bir suç olarak düzenliyor. Fakat sadece ayrı bir kanun çıkartıyor ve bu kanunda devletin nefret suçlarıyla ilgili devletin veri tabanı kurması yükümlülüğünü dile getiriyor. Elbette ki kanunsal düzenleme yararlı. Bu anlamda da toplumu bilinçlendirmesi ve sistematik bir politika için yararlı. Fakat şu da değil: var olan şu anki yasal düzenleme içinde de böyle bir yasal düzenleme oluncaya kadar hakimlere, STK'lar olarak var olan yasaları kullanarak da bir şeyler yapmaları gerektiğini ve sorumluluklarını hatırlatmakta fayda var. Çünkü ağırlaştırıcı sebep maddesi içinde yine de bu konuya yetersiz de olsa, kanun elverişsiz olsa da hakimleri sorumluluğa teşvik etmekte yarar var. Bir STK stratejisi olarak size bunu tavsiye ederim. TCK'nın 216. maddesinin uygulanması problemlidir. Bu geçenlerde Kosova'da da oldu. Aynı sorun orada da var. TCK 216. maddeye benzer bir maddeyi

onlar da uyguluyor. Genel bir problem. Bunun yanlış olduğunu sizler de belirttiniz. AGİT'in bu konuda nasıl bir yaptırım getirdiğine gelince. AGİT'in herhangi bir yaptırım mekanizması çok yok. Yani bu devletlerin yılda bir defa insani boyut toplantısı var. Bütün katılımcı devletler geliyor ve her devletin yükümlülüklerini nasıl yerine getirdiğini her devlet açıklıyor ve diğer devletlerde yerine getirmeyen diğer devletleri eleştiriyor. Bu toplantılara STK'lar da katılıyor. STK'lara da açık. Dolayısıyla bu tartışma ortamına sizde katılarak ki bu toplantılar genellikle Varşova'da oluyor, genellikle Eylül ayının sonuyla, Ekim ayının başında üç haftalık bir dönemde oluyor, bunların iki günü veya bir günü nefret suçlarıyla da ilgili oluyor. Sizlerde katılarak bu konuları dile getirebilirsiniz. Burada bir diyalog ortamı doğuyor ve buradan bir baskı oluşur. Bunun dışında ayrı bir mekanizma yok. Son olarak altını çizmek istediğim konu, size tavsiyem, özellikle de koalisyon inşa ederken, özellikle de hükümet kurumlarıyla işbirliği yaparken, konuyu kültürel problemlere veya Türk devletinin ulusal niteliğine getirmenin açıkçası çok faydalı olduğunu düşünmüyorum. Kendi görüşünüz bu yönde olabilir; fakat daha pragmatik olarak devletlerin uluslararası yükümlülüklerini, uluslararası insan hakları standartlarını kullanırsanız, çok daha pragmatik bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca arkadaşımın "*cinsel yönelim*" düzeltmesi için de teşekkürler ediyorum. İlk defa böyle bir sunumu Türkçe olarak yaptığım için terimolojilere çok hakim değildim, yan İngilizcesi "*sexual orientation*"dır. Ama ben tercüme ederken tam doğru tercüme edemedim. Doğru tercümesini belirttiğiniz için de teşekkürler ederim.

Matilde Fruncillo: Sizlerin ilginç yorumlarını dinledikten sonra birkaç şeyin altını çizmek istiyorum. Her şeyden önce şunu açıklığa kavuşturmak isterim nefret suçları her zaman organize gruplar tarafından gerçekleştirilmiyor. Bu konuda pek çok örneğimiz ve vaka incelemelerimiz var. Tankut da bazılarını getirdi ama inceleyecek vaktimiz olmadı. Bazen bireyler ille de organize grupların üyesi olmak zorunda değiller, kendileri fail olabiliyorlar. Sivil toplum için eğitimler yaparken her zaman farklı tür failer üzerine bir oturumumuz oluyor. Organize grupları saptamak kolay, dış tipleri, ona göre sembolleri var; ama ek olarak bazen bireyler de bazı acil durumlara müdahale edebiliyorlar. Bu giderek daha fazla oluyor. Ekonomik kriz yüzünden, göçmen sorunları, Batı ve Doğu Avrupa'da, güneyde bu tür

olaylar oluyor. Ne yazık ki, ya da ne şans ki, insanlar daha fazla hareket özgürlüğüne sahipler ama bu her zaman bu ekonomik sebeplerle olmayabiliyor. Ekonomik sebepler nedeniyle de olsa bu toplumda bazı gerginlikler ortaya çıkıyor. Bu gerilimlerde çok sık olarak birtakım yanlış anlamalara sebep olabiliyor. Yanlış algılamalar olabiliyor. Bireyler de kendileri fail haline gelebiliyor. Bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorlar. Durumdan vazife çıkartarak birtakım yabancılara karşı müdahalelerde bulunabiliyorlar. Nefret suçları konusunda bilgi ve veri toplamak çok önemli. Tankut'un söylediği gibi nefret suçlarının mağdurları bu suçları rapor etmiyorlar. Korkuyorlar. Misilleme korkuları oluyor. Bazen kişisel bilgilerini açıklamaktan utanıyorlar. LGBT bireyleri bunun klasik bir örneği. Polise güvenmeyenler olabiliyor. Dolayısıyla raporlama yapılmıyor. Öte yandan polis bu suçları tanımıyor; çünkü farklı tür failer olabiliyor ve grupları tanıyorlar, bireyleri tanımıyorlar. Diğer bir mesele de mevzuat. Mevzuat oluşturmak konusunda sivil toplum savunuculuk faaliyetinde bulunulabilir. Özellikle nefret suçlarına daha özel olarak yönelmiş bir eğitim ve mevzuat için çalışmalar yapılabilir. Nefret suçları konusunda sivil toplumun eğitilmesi konusunda örnek verebiliriz. Üç gün süren bir eğitimimiz var. Bunun bir parçası da vaka incelemeleri. Birbiriyle kesişen hususları da ayrıca tartışabiliriz. Ayrıca sivil toplumun kendisi de bazı önyargılara sahip olabiliyor. Biz bu önyargılarla mücadele etmek için çalışıyoruz. Zaman ayırdığınız için teşekkürler.

Orhan Kemal Cengiz: Herkes süper katkılarda bulundu. Çok verimli bir toplantı oldu. Başta Tankut Bey olmak üzere hepinize çok teşekkürler ediyorum. Bir sürü sonuç çıktı. Bunların bir notunu çıkartıp konuşmak lazım. Günal'ın dediği gibi eğitimin önemli olduğu ortaya çıktı, mutlaka bir yasal mevzuat gerektiği ortaya çıktı, yerele bakmak gerektiği ortaya çıktı, bunun sadece organize gruplar değil bireyler tarafından yapıldığını görmemiz lazım. Devletle işbirliği gerekiyor. Çok şey lazım. Ama sanırım bu toplantının bir takibi gerekiyor. Bir network oluşturmamız lazım. Feray'ın dediği gibi bu konuda bireysel örgütler olarak devam etsek de ortak bir platform oluşturulması yani kendi çalışmalarımızın yanı sıra bu çalışmaların ortaklaştırılması gerekiyor. Bu konuda herhalde İHOP bazı adımlar atacaktır. Biz de çok ciddi destek olacağız. Hepinize çok teşekkürler ediyoruz.

6 Kasım 2010 Öğleden Sonra

Orhan Kemal Cengiz

Açılış Konuşması

Herkese merhaba. Ben Orhan Kemal Cengiz. İnsan Hakları Gündemi Derneği'nin başkanıyım. Öğleden sonraki oturuma başlamadan önce bu etkinliğin gerçekleşmesi için bize fon sağlayan Federal Almanya'nın Ankara Büyük Elçiliği'ne teşekkürler etmek isterim. Bu arada bu etkinliğin gerçekleşmesini sağlayan arkadaşlarıma da teşekkürler etmek isterim. Genel sekreterimiz Günal Kurşun'a, projeler koordinatörümüz Hakan Ataman'a, idari ve mali işler koordinatörümüz Ayça Uluseller'e, saymanımıza teşekkür etmek isterim. Kuşkusuz ki emeği geçen başka arkadaşlarımız da var; ancak özellikle onların çok büyük emeği geçti. Gerçekten de çok önemli bir çalışma oldu. İlk çalışmayı 16 Ekim 2010 tarihinde gerçekleştirdik. Bugün gerçekleştirdiğimiz etkinlik ikinci etkinlik. Ayrıca bu sabah da STK'ların ve ilgili devlet kurumlarının katıldığı uzmanlık gerektiren bir toplantı gerçekleştirdik. Toplantıların her biri şu ana kadar fevkalade verimli ve zihin açıcı geçti. Ben kendi adıma çok şey öğrendim. Gerek 16 Ekim 2010'da yapılan konuşmalar gerekse bugün sabah katılımcıların öne sürdüğü fikirler hem kendi adıma bildiğim şeylere başka açılardan bakmama vesile oldu hem de hiç düşünmediğim şeyleri düşündürdü. Öğleden sonraki bu oturumda da son derece değerli konuklarımız önemli sunumlar yapacaklar. Ama müsaadenizle ben şöyle bir giriş yapmak istiyorum.

Nefret söylemi ve nefret suçları, Türkiye'yi anlamak bakımından kilit kavramlardan birer tanesi. Bana sorarsanız, çok iddialı bir şey söyleyeceğim; ama ben Türkiye tarihini bir nefret suçları tarihi olarak da yazabilirim. Bunu biraz açmaya çalışayım. Bizim tarihimizde özellikle de son yüzyılda meydana gelen pek çok olaya nefret suçları olarak bakabiliriz. Başta Gayrimüslimler'in Anadolu coğrafyasından kovulmasından başlamak üzere bu tarihe bakmak mümkündür. Bence bu bir milattır. Osmanlı'nın çok dilli, çok dinli, çok kültürlü yapısı sona ermiş ve bu kadar heterojen bir yapıdan bir ulus devlet inşa edilmeye çalışılmış. Ama bu yapılırken de etnik olarak üzerine inşa edilecek saf bir grup bulunmadığı için bize özgü

çok çarpık bir şey ortaya çıkmış. O da ne? Bir vatandaş tanımı: Türk olacaksın, Sünni olacaksın ama fazla dindar olmayacaksın, laik olacaksın, asla Gayrimüslim olmayacaksın gibi. Aslında bu tanıma baktığımız zaman, bunun bir Gayrimüslim karşıtlığı üzerine kurulu olduğunu görürüz. Bütün bu söylenenlerin aslında Rum, Ermeni ya da Yahudi olmayacaksın üzerine kurulu olduğunu görüyoruz. Ama aynı şekilde bu vatandaşlık tanımını yapanlar, dindar insanları da kendileri için tehlikeli görmüşler ve o yüzden Avrupa'dan, dünyadan bakıldığında asla anlaşılması mümkün olmayan tuhaf bir seküler devlet ve tuhaf bir vatandaş tanımı ortaya çıkmış. Yani bizim Beyaz Türkümüzü, bizim makbul Türkümüzü dışarıdan bakan birisinin, bir Avrupalı'nın bir Amerikalı'nın anlayabilmesi pek mümkün değil. Çünkü bizim modernleşme tarihimiz aynı zamanda Türkiye'nin Gayrimüslimler'den arındırılma tarihidir. Ama o modernleşmeciler aynı zamanda dindar Müslümanlar'a da karşı olduklarından son derece bize özgü dışarıdan anlaşılması mümkün olmayan bir devlet teşekkül etmiş durumda. Biz asla bu gelenekle yani İttihat ve Terakki ile başlayarak Anadolu'yu Gayrimüslimler'den arındırma politikası ile hiçbir zaman hesaplaşmadığımız için o unsurlar yeni Cumhuriyet'te derin devlete dönüşmüştür. Teşkilatı Mahsusa'dan başlamak üzere siyasi cinayetler ve linçlerle, toplu katliamlarla toplumu manipüle etme huylarına devam etmişlerdir.

Türkiye'de darbeler nasıl olmuştur bir bakın. Mesela bugün Ergenekon dediğimiz yapıyı da anlamak bakımından nefret suçları çok kilit bir kavramdır. Size çok ilginç bir iki örnek vermek istiyorum: Ergenekon'un hep darbe yapma planı üzerinde duruldu. Oysa Ergenekon'a bir başka açıdan bakacak olursanız tamamen bir Gayrimüslim karşıtı bir yapılanma olduğunu görürsünüz. Ama savcılarımız belki zihinsel olarak buna çok açık olmadıkları için önlerinde duran bu gerçeğin üzerine pek gidemediler. Mesela Ergenekon'un çekirdek kadrosu, toplantılarını Türk Ortodoks Patrikhanesi'nde yapıyorlardı. Türk Ortodoks Patrikhanesi'ne baktığımızda 1923 yılında kurulduğunu ve o 70-80 sene boyunca Rum Patrikhanesi'ni ortadan kaldırmak üzere mücadele verdiğini görürüz. Savcıların bu hiçbir şekilde dikkatini çekmedi. Neden kalkıp da bir Türk Ortodoks Patrikhanesi Ergenekon gibi bir yapılanmanın tam ortasında, tam göbeğinde duruyordu? Bunun üzerine hiçbir şekilde gitmediler. Yine Ergenekon'un çekirdek kadrosuna bakacak

olursanız, örneğin Sevgi Erenoğlu'nun (Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin sözcüsü) son zamanlarda bütün işinin gücünün "*misyonerlikle mücadele olduğunu*" görürsünüz. Diğer bir örnek Kemal Kerinçsiz'dir. Kemal Kerinçsiz'in son dönemlerde yaptığı en önemli aktivitelerden bir tanesi Protestanlar'ı dava etmektir. Ankara Ticaret Odası'nın en önemli faaliyetlerinden bir tanesi, misyonerlerle ilgili yıllık faaliyet raporları hazırlamasıdır. Bunlara pek dikkat etmedik. Ama hepimiz "*Kafes Eylem Planı*"nı biliyoruz. Bu eylem planına göre Gayrimüslimler öldürülerek siyasal sistem manipüle edilecekti. Fakat Ergenekon savcılarını bence böylesi bir zihinsel açıklığa sahip olmadıkları için bu konunun pek de üzerine gitmediler. Bu linkleri, bu bağlantıları kovalamadılar. Yine mesela Santoro ve Hrant Dink cinayetleri, Malatya katliamı gibi arkasında koca bir derin devlet heyulası duran cinayetlerdir; ama daha bu bağlantılar tam olarak oluşturulamadı, kurulamadı. Bütün bunları şunun için söylüyorum; Türkiye'de o kadar çok karmaşık hale gelmiş olan nefret söylemi, derin devlet, nefret iklimi, linç kültürü var ki biz bunun farkında bile değiliz. Yani bunumuzun dibinde olan bir şeyi, sanki dışımızdaki bir şeymiş gibi görüyoruz, algılıyoruz. Bu kadar karmaşık bir şeyin Türkiye'de bir mevzuatı yok. Yani Türkiye'de nefret söylemini, nefret suçlarını cezalandıran bir mevzuat bulunmuyor.

Bugün öğleden önce yapılan konuşmalarda, bir tek TCK 216. madde var, daha önce TCK 312. maddeydi bu madde ve kısaca "*halkı kin ve nefrete sürüklemeyi*" içeriyor. Belki, nefret suçları kapsamında kullanabileceğimiz tek madde bu. Ama bir tarihin baktığımızda bu tür maddelerin nefret suçlarını gerçekleştirenler ya da nefret söylemini kullananlar için değil, tam tersine nefret mağdurlarından bahsedenler için, mesela Türkiye'de azınlıklar vardır diyenlere karşı kullanıldığını görüyoruz. Bu da ciddi bir bilinç eksikliğinden kaynaklanıyor. Tabii bu bir tesadüf değil. Nasıl ki, bireylerin bilinçaltı varsa, nasıl bireyler istemedikleri olayları bilinçaltına bastırıyorsa, Türkiye toplumu da kolektif bilinçaltında çok büyük, karşılaşılmamış bir hikâyeyi barındırıyor. O da 1915'ten başlamak üzere Türkiye'nin Gayrimüslimler'den arındırılmasıdır. Türkiye'de bunun, aynı şeylerin tekrar tekrar meydana geldiğini görüyoruz. 1980 darbesine bakın. Hemen öncesinde Aleviler'e yapılan katliamları görürsünüz. Sürekli aynı şeyler bir biçimde tekrar etmiş ama biz bir türlü bu resmi bir biçimde görememiştir. Hitler biliyorsunuz, Yahudiler'e yönelik

katliamlara girişirken Türkiye'yi örnek vermişti. Biz bu işi Türkler'den öğrendik diye. Hitler'in göndermede bulunduğu şey bir 1915 olayları, iki 1934 Trakya olayları ve yine 1955'te İstanbul'da derin devletin tertiplelediği 6-7 Eylül olayları var. Dolayısıyla nefret suçları, bütün bu toplumsal yapının temelinde bir yerde duruyor. Sabahki oturumda da söylemişim, Türkiye'de yüz binlerce Oğün Samast var. Türkiye'deki siyasal kültür, toplumsal doku bunu üretiyor. Ama biz bunun hala farkında değiliz. Hala kendimizi çok hoşgörülü, her şeyi tolere eden, her şeye zihni çok açık bir toplum gibi görüyoruz. Çünkü tıpkı bireylerde olduğu gibi maalesef kişi nasıl ki kendisiyle, kendi gerçekliğiyle karşılaşmadan kendisini değiştiremezse, toplumların da değiştirme şansı yok. Daha beş yıl öncesine kadar Ermeni meselesi çok büyük bir tabuydu. Bildiğiniz gibi 2005 senesinde İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde bir toplantı yapılabildi ki o da çok büyük bir olay oldu. O zamanki Adalet Bakanı Cemil Çiçek olmadık laflar etti. Kendisi hala AKP'nin içindedir. Ben buna AKP'nin içindeki ittihatçılar diyorum ki, birkaç tane daha var. Sürekli olarak dindarları milliyetçi bir söyleme çekmeye çalışıyorlar. Sağından, solundan bir sürü yerinden dokunarak söylemeye çalıştığım şey Türkiye'de nefret suçları konusunda çok büyük bir meselenin olduğudur. Fakat bu meseleye ilişkin farkındalığımız sıfır. Bunun şimdi bir boyutunu konuşacağız. Yani yasal mevzuat olarak ne getirilebilir. Ancak sabahki oturumda da konuştuğumuz gibi nefret suçlarının bambaşka boyutları var. Örneğin, eğitim meselesi var, çocuklara ayrımcılık konusunda bir bilinç aktarılması meselesi var, sivil toplumun bu konuda çalışması var, kendi söylemlerimizin farkında olmak var. Yine sabahki oturumda konuştuğumuz gibi örneğin LGBT bireyler söz konusu olduğunda cinsel yönelim mi, yoksa cinsel tercih mi? Sivil toplum örgütleri olarak bizim bile farkındalığımızda problemler var. O bakımdan belki de çok büyük bir sorunun, Pandora'nın kapağını açtık. Ben sözü fazla uzatmadan Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu'nu buraya davet etmek istiyorum.

Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu***Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri***

Herkese merhaba. Ben Asuman Aytekin İnceoğlu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku kürsüsünde öğretim üyesiyim. Ben aslında sabah Tankut Taşkın Soykan'ın başladığı yerden devam edeceğim. Nefret suçu kavramı üzerinde biraz daha durup, Türk ceza hukukundaki yeri ve eğer yeri yoksa şu anda nasıl düzenlenmeli? Düzenlenirken nelere dikkat edilmeli? Bir ceza hukukçusu olarak bunlardan bahsetmek istiyorum. Kavram konusunda aslında çok paralel şeyler söyleyeceğiz; çünkü aslında ben de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) kavramından yola çıkacağım. Sabah "*Hate Crime Laws*" adı altında dağıtılan bir küçük rehbercik vardı. Bu kitapçığın AGİT bünyesinde hazırlanması sırasında, ben de çalışma komitesindeydim. Dolayısıyla kitapçığı hazırlayanlardan biriyim ve tanımda tabii neyi nasıl yapalım, ne diyelim, neden diyelim konusunda çok tartışmalar oldu. O yüzden bunlardan biraz bahsetmek istiyorum. Herkesin sorduğu bir diğer soru da nefret söylemiyle, ayrımcılıkla arasındaki farklar ne, neden nefret suçu ayrımcılıktan ya da nefret söyleminden farklı? Burada teknik bir fark var. O fark ne? Neden AGİT bunları farklı değerlendiriyor? Sadece AGİT değil, başka kişiler de bunları farklı değerlendirmektedir, ben bunlardan bahsetmek istiyorum.

Öncelikle nefret suçu kavramını çok kısaca tanımlamam gerekirse, çeşitli korunan kategoriler var diyebilirim: ırk, etnik kimlik, milliyet, din, cinsiyet, cinsel yönelim, fiziksel ve zihinsel engellilik gibi. Bunlar ülkeden ülkeye değişiyor. Bu gibi mağdurların veya mağdurların sahip olduğu ayırt edici özellikler sebebiyle işlenen suçtur nefret suçu. Burada iki tane unsur var. Biri öncelikle ortada bir suç olmalı. Aslında tam da bu noktada ayrımcılıktan ve nefret söyleminden ayrılıyor. Ortada bir suç bulunmalı. Fail tarafından işlenen bir suç olmalı. Bu suç herhangi bir suç olabilir. Kasten yaralama olabilir, kasten öldürme olabilir, yağma olabilir, hakaret olabilir, hırsızlık olabilir. Bu suçlar genelde şahsa veya mala karşı işlenen suçlardan biri oluyor. Ama genelde diyorum, olmak zorunda değil, genişletilebiliyor. Bu suçun belli bir saikle işlenmesi gerekiyor. Eğer o belli bir saikle bu suç işlenirse - biraz önce söylediğim

herhangi bir suç – bu durumda nefret suçuna dönüşüyor. Bu saik de İngilizce’de “*bias motive*” olarak geçiyor. Fakat bunu Türkçe’ye çevirirken zorlanıyoruz. Önyargılı davranma saiki, önyargı saiki şeklinde çeviriyoruz, tam olarak çeviremiyoruz. Ama şunu ifade etmek istiyoruz: aslında önyargı saikiyle ifade edilmek istenen ve kastedilen şey, mağdurun veya mağdurun mensubu olduğu grubun belirli bazı ayırt edici özellikleri sebebiyle – biraz önce saydığım gibi özelliklerden bahsediyorum - failin önyargılı bir tutum içerisinde bu suçu mağdura karşı gerçekleştirmiş olması gerekiyor. Burada saikten bahsettiğimiz şey de bir kişiyi suç işlemeye iten sebeptir. Saik aslında “*motive*” olarak İngilizce’den geliyor ve aslında teknik bir terim. Kişiyi suç işlemeye iten sebep olarak size nitelendirebilirim. Dolayısıyla ortada iki tane unsur arıyor. Önce ortada bir suç olacak, o suç belli bir önyargı saikiyle işlenecek ve yine belli kategorilere yani mağdurun veya mağdurların sahip oldukları belirli özellikleri sebebiyle bu suç işlenecek. Burada mağdur bir grubu da temsil edebilir ya da fail tarafından mağdurun o grubu temsil ettiği düşünülebilir.

Ayrımcılıkta veya nefret söyleminde de yine, aynı şekilde bir önyargılı davranma saiki vardır. Ama bu saiki suçun içinden çıkardığımız zaman geriye suç kalmaz. Yani suç bununla birlikte oluşur. Oysa nefret suçlarından bir şekilde önyargı saikiyle davranmayı çıkardığımızda ortada duran bir suç vardır. Dediğim gibi mala zarar verme olabilir, öldürme olabilir, yağma olabilir. Yani mala ve şahsa karşı suçlardan herhangi biri olabilir. Aslında aralarındaki ince ayırım bu noktada ortaya çıkıyor. Yani bir tarafta ayrımcılığa baktığımız zaman, ayrımcılık suçunda ayrımcılık temeli suçu oluşturuyor. Ama nefret suçunda ise, onu çektiğim zaman ortada basit diyebileceğim başka bir suç daha kalıyor. Aralarındaki fark budur. Burada mağdurun belli bazı özellikleri çok önemli: Irk, etnik kimlik, milliyet, din, cinsiyet, cinsel yönelim, fiziksel ve zihinsel engellilik gibi. Bu özellikler çoğaltılabilir. Bunları sınırlı sayıda saymıyorum. Sonuç olarak bunlar çok önemli. Burada nefret saiki demiyoruz, bu üstü çizilerek söyleniyor; çünkü failin mağdurdan kişisel olarak nefret etmesi gerekmiyor. Örneğin bir olay var. Bu olay ABD’de gerçekleşmiş. 13 Eylül 2001 tarihinde bir ABD vatandaşı evinden 25 mil ötedeki bir camiye gidiyor ve caminin önüne park etmiş iki tane aracı gaz dökerek yakıyor. O sırada camide ibadet etmekte olan kişiler

de bunu görüyor ve dışarı çıkararak duruma müdahale etmek istiyorlar. Arabaları yakan kişi müdahale etmek isteyen kişilere de ateş açıyor. Bu kişi daha sonra yakalanıyor ve kendisine soruyorlar, “*nedir derdiniz?*” diye. “*Müslümanlardan nefret mi ediyorsun?*” sorusuna, “*Hayır, ben Müslümanlardan nefret etmiyorum ama kızgınım*” diyor. “*Bir tür öfke içerisindeyim*” diyor. “*Çünkü 11 Eylül’de New York’ta gerçekleşen terörist saldırıya karşı ben öfkeliyim ama nefretim yok*” diyor. Dolayısıyla nefret olması aranmıyor. Bu özellikle çok fazla altı çizilerek belirtilmek istenen bir şeydir.

Nefret her suçta olabilir. Örneğin, bir koca karısını ya da karısı kocasını nefret ettiği için öldürebilir. Ama bu kuşkusuz nefret suçu olduğu anlamına gelmeyecektir. Çünkü burada önemli olan mağdurun birtakım özellikleri sebebiyle, ayırt edici özellik diye ben bunu ifade edebilirim, mağdura karşı suç işlenmesidir. Eğer böyle bir şey yoksa nefret suçu da yoktur. Dolayısıyla nefret saiki, nefret suçlarında aranan bir unsur değildir.

Biraz önce de belirttiğim gibi fail aslında kişisel olarak mağdura zarar vermek derdinde değil. Mağdurun temsil ettiği bir grup olduğunu düşünüyor ve aslında zarar vermeye çalıştığı kişiler onlar. Yani çok daha geniş bir kitleye zarar vermeye çalışıyor. Aslında o gruba, yani mağdurun temsil ettiğini düşündüğü gruba veya o grubun savunduğu fikirlere karşı bir öfke bir kızgınlık içerisinde. Yani aslında mağdurun mağduriyetinin esas sebebi, mensup olduğu ya da mensup olduğu düşünüldüğü; çünkü o grubun mensubu da olmayabilir, gruba ait olmak zorunda değil aslında, o gruba ait görüşleri de savunuyor olabilir; bu nedenle temsil ettiği düşünülüyor. Bir şekilde o gruba ve mağdura karşı suç işleniyor. Ama bundan zarar gören sadece mağdur değil. Aslında o grubun tamamı zarar görüyor. Zaten amaçlanan da o. Mağdurun nezdinde o gruba bir tür mesaj, bir tür gözdağı verilmek isteniyor. Verilmek istenen mesaj genelde toplumda kabul görülmediği yönünde bir mesajdır. Yani biz sizi toplumumuzda kabul etmiyoruz ve istemiyoruz mesajı verilmek isteniyor. Aslında nefret suçuyla amaçlanan budur. Örneğin geçtiğimiz yıllarda, biliyorsunuz İstanbul’da sinagoglar bombalandı. Ama burada Yahudi cemaatine ve İsrail devletine verilen bir mesaj vardı. Yoksa orada bilfiil gidip oradaki kişileri yaralamak – ki o sırada sinagogların içinde kimlerin olduğu bile belli değildi – gibi bir dertleri, kastları yoktu. Oradaki

dertleri bütün bir Yahudi cemaatiydi. Orada bir mesaj kaygısı vardı. Dolayısıyla, dediğim gibi bireysel olarak hiç tanımıyor bile olabilir, bireysel herhangi bir derdi olmayabilir; ama sadece temsil ettiği gruba karşı bireysel bir öfke, bir kızgınlık söz konusudur.

Nefret suçlarında zarar büyüktür; çünkü hedef kitle geniştir. Hedef kitle geniş olduğu için de nefret suçlarının toplumda üzerindeki etkisi, diğer suçlara göre çok daha fazladır. Zaten o yüzden daha ağır cezalandırılması gerektiği ifade ediliyor. Aynı zamanda mağdurun mensubu olduğu grup, kendisi de mağdurmuşçasına bu suçların işlenmesi sonucunda bu suçtan etkileniyor ve aslında olayı bilfiil yaşıyor. Kendisi zarar görmüşçesine olayı bilfiil yaşıyor. Bu suçlar toplumun üyeleri arasında olması gereken eşitlik idealini zedeliyorlar. Bu suçların toplum tarafından sosyal kabul görmesi – ki sabah bunu tartıştık, Türk toplumunda nefret suçları sosyal kabul mü görüyor noktasındaydık aslında – bu da tabii mağduriyeti katlıyor. Bir de bu suçlar kabul görüyorsa, özellikle benim burada söyleyeceğim medyada çıkan birtakım haberler gerçekten mağduriyeti katlayacak nitelikte olabiliyor. Çünkü medyada, Yasemin Hanım öğleden sonra gelip bu konuyu anlatacaktır; ama hakikaten medya vasıtasıyla işlenen medya mensuplarının işlediği ciddi suçlar da var ve bu toplumda çok ciddi infial de yaratabilir.

Kısacası burada hem bireysel hem de toplumsal güvenliğin zedelenmesi söz konusudur. O yüzden de bu suçlar cezalandırılmalı. Peki, cezalandırılmıyor mu? Evet, basit haliyle cezalandırılıyor. Kasten yaralamaysa, kasten yaralama olarak cezalandırılıyor. Ama burada önyargılı davranma saiki dediğim o saik, hiçbir şekilde dikkate alınmıyor. Bunun için herhangi bir ağırlaştırıcı düzenlemeye Türk ceza kanunlarında herhangi bir yer verilmemiş. O suç basit olarak neyi ifade ediyorsa, daha doğrusu hangi hükmü ihlal ediyorsa, hangi hükme, tipe uygunsa, suç tanımına uygunsa o suçtan dolayı fail cezalandırılıyor. Bunun dışında önyargılı bir davranışla suçun işlenmesi Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) herhangi bir şekilde ne ağırlaştırıcı bir sebep olarak ne de ayrı bir suç olarak düzenlenmiş değil.

TCK'da neler var? TCK'da nefret söylemi var. Nefret söylemine ilişkin düzenlemeyi TCK 216. maddede görebilirsiniz ya da

hakaretle ilgili olarak TCK 125. maddenin 3. fıkrasında nefret söylemini görebilirsiniz. Ama TCK'da bunun dışında bir şey yok. Burada, Tankut Bey'in sabah yapılan oturumda söylediği şeye bir katkı olacak. TCK 61. maddede (cezanın belirlenmesi) 1. fıkranın "g" bendinde "*failin güttüğü amaç ve saiki*" yani "*hakim somut bir olayda failin güttüğü amaç ve saiki göz önünde bulundurarak işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler*" demektir. Bu şu demek değil, failin saikini, örneğin burada önyargılı davranma saikini gözetecek demek değil. Burada mevcut olan saiklerden bahsediyor. Yani kanunda düzenlenen saikler var. Örneğin, TCK 82. maddede düzenlenen kan gütmeye saiki gibi, örneğin töre saiki gibi saiklerden bahsediyor. Burada hakim ancak kanunda var olan bir saiki göz önünde tutabilir. Yoksa burada kalkıp nefret suçuna ilişkin bir saiki asla değerlendiremez. Kanunda yer alması, özel hükümlerde bunun düzenlenmesi gerek. TCK 61. madde bundan bahsediyor. Yoksa burada hakim serbest bir saiki değerlendirmesi yapması mümkün değil. Bu nedenle dediğim gibi TCK'da nefret söylemine ilişkin bir düzenleme olmakla beraber, nefret suçuna ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bazı ülkeler diyor ki, aslında AGİT Türkiye'nin de bunlardan olduğunu, en azından ben AGİT'deyken Viyana'da çalışırken söylediler, "*bizim ülkemizde nefret suçu işlenmiyor*". Tabii ki bu STK'ların söylediği bir şey değil; ama en azından zaman zaman çeşitli ülkeler tarafından bu türden açıklamalar yapılıyor. Her ülkede nefret suçu işleniyor. Fakat çoğu yerde görünür değil. Görünmez olmasının da sebepleri var. Ben Türkiye'de de çok görünür olduğunu düşünmüyorum. Son iki senedir daha görünür kılınmaya başlandı ama yeterince görünür olmadığını düşünüyorum. Bunun en büyük sebebi veri toplamıyoruz. Data toplaması söz konusu değil bizde. Data toplamak çok önemli, ama bunu kim toplayacak. Devlet toplayacak, kolluk toplayacak, soruşturma aşamasında savcılıklarda toplanacak, mahkemede toplanacak. Data toplamak özellikle nefret suçunda çok zor, özellikle de önyargılı davranma saikini ortaya çıkarmak zor ve bunun mahkemede yazılması da çok zor. Aslında burada STK'ların her birinin kendi alanında data toplaması belki en doğru olanı. Bu nedenle benim naçizane STK'lara önerim data toplamalarıdır. Yoksa bu devletten beklenirse bu daha yıllar alacak diye düşünüyorum. AGİT de aynı şeyi söylüyor. Data toplamak neden çok önemli?

Önemli çünkü sorunu görünür kılar. Bu durumda siz ya da bizler hep beraber, bu konuda bir kanuni düzenleme yapılması gerek dediğimiz zaman aynı zaman da sizi destekleyecek verilerinizin olması lazım. Bakın ülkemizde bu kadar çok, bu kadar yaygın bir şekilde, böyle bir derdimiz var. Burada söz konusu olan problemi görünür kılmak çok önemli. Özellikle zaman zaman Türk toplumu tarafından bunun bir şekilde sosyal olarak onaylandığını düşünüyorsak, örneğin LGBT bireylere karşı işlenen nefret suçlarını buna bir örnek olarak verebilirim, bu durumda ciddi bir sorun vardır demektir. Bu anlamda daha görünür kılmak için medyadan köstek yerine, destek almak gerekiyor. O yüzden de bence veri toplanması son derece önemli.

Bir de failin saiki genelde soruşturma ve kovuşturma aşamasında dikkate alınmıyor. Şu an bizde de alınmıyor. Şöyle ki, kanunda yazılı saiklerden birinin olup olmadığına bakılıyor, yani kan gütme saiki var mı, töre saiki var mı diye bakılıyor ama bir kişiye karşı önyargılı davranıyor mu, bu kişinin bir takım ayırt edici özelliklerinden dolayı mı bu suçu işlemiş diye bir saiki tabii ki araştırmıyor. Çünkü kanunda böyle bir şey yok. Dolayısıyla mahkemeler de bunu araştırmıyor. Örneğin, bir lezbiyen babası tarafından öldürülüyor. Bu karara bir babanın altsoya karşı işlediği nitelikli öldürme olarak geçiyor. Şimdi siz nasıl veri toplayacaksınız burada? Tek tek dosyaları mı okuyacaksınız? Nitelikli kasten öldürmeyi bazen namus cinayeti, töre saiki diye geçiriyorlar. Dolayısıyla burada saikler birbirine giriyor. Data toplamak o yüzden de Türkiye’de çok zor. Öncelikle bütün bunların sağlanması için hakikaten ciddi bir yasa çalışmasının yapılması lazım. Yani bu konuda nasıl bir hüküm konulabilir, nereye konulabilir, bağımsız olabilir, ağırlaştırıcı sebep olabilir. Bunlara geleceğim, ama ciddi bir çalışma yapılması gerekiyor.

Aynı zamanda bu saikin tespiti çok önemli. Birçok ülke tarafından da bu kabul ediliyor; çünkü bir şekilde potansiyel failer var. Potansiyel faillere devletin “*bak ben sen bu fiileri yaparsan cezalandırırım, hoş görmem*” demesi gerekiyor. Yani bu tavrı gösterebilmesi gerekiyor. Dolayısıyla da failin saikinın burada belirtilmesi soruşturma, kovuşturma aşamasında çok önemli deniliyor. Dediğim gibi nefret suçları cezalandırılmalı; çünkü bu nevi davranışların onaylanmadığını ortaya koymak zorundayız. Toplum

tarafından kınandığını göstermek zorundayız. Ceza, toplum tarafından kınandığının bir göstergesidir. Aynı zamanda nefret suçlarında failin kusuru daha yoğun ve zarar daha geniştir. Sosyal çatlakların onarımı adalet sistemine toplumun güven duyması açısından nefret suçu cezalandırılmalıdır.

Şimdi bizde bir düzenleme yok. Nasıl düzenleyeceğiz? Düzenlerken nelere dikkat edeceğiz? Aslında “*Hate Crime Laws*”da bu konuya da yer veriliyor. Çünkü AGİT üyesi 56 ülkenin 48’inde bir şekilde nefret suçu kavramı var. Çoğunda ağırlaştırıcı sebep olarak var. Az bir kısmında ise bağımsız bir suç olarak düzenlenmiş. Bizim de dâhil olduğumuz, Almanya’nın da dâhil olduğu (çünkü Almanya’da olsaydı belki bize daha hızlı gelebilirdi) sekiz ülkede hiçbir şekilde nefret suçu yasası yok. Bu noktada biz hiçbir düzenlemesi olmayan sekiz ülkenin içindeyiz. Bu konuda hiçbir hükmü olmayan ülkelerden biriyiz. Peki, nefret suçu konusunda bir düzenleme yaparken nelere dikkat etmeliyiz? Bir defa hangi ayırt edici özellikler, yani korunan kategoriler olarak geçen, ırk, etnik kimlik, milliyet, din, cinsiyet, cinsel yönelim, fiziksel ve zihinsel engellilik gibi, bütün bunlardan hangileri olacak? Çünkü bütün bu konularda kanunlaştırma aşamasında ciddi tartışmalar çıkacak. Mesela cinsel yönelimi bir yerde kanunlara sokamıyoruz. Yani siz istediğiniz kadar uğraşın ciddi sorunlar çıkacak. Bu noktada da tespitlerin olması gerekiyor. Bu ülkede bu sorun var. Şu şu kişilere karşı var. Mağdurlar kimler? Bunların tespit edilmesi gerekiyor. Bu noktada yine veri toplama noktasına geliyoruz. Mağdurlar şu şu kişiler, dolayısıyla bunlara karşı böyle böyle bir hüküm koymalıyız. Yani bu kesimleri nefret suçuna karşı koruyan bir hüküm koymalıyız demek gerekiyor. Burada ayırt edici özellikle kastettiğimiz şöyle bir şey: bir grubun kimliğini yansıtmalı ve bu vazgeçilemez veya temel özelliği olmalı. Örneğin, mavi gözlüler bir grubun kimliğini yansıtmıyor burada. Bu korunan kategorileri AGİT üçe ayırmış. Ülkelerin en çok korudukları var. Çoğunlukla korunanlar arasında ırk, etnik kimlik, milliyet ve din var. Sonra bir alt kategoride sıklıkla korunanlar var: bunlar fiziksel veya zihinsel engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim, ikinci derece yaş var. En az sayıda ülkenin koruduğu ise medeni durum, siyasi ve felsefi görüş, sosyal statü, mal ve askerlik hizmeti gibi nadir korunan ayırt edici özellikler var. Düzenlemesi olan pek çok ülke ırk, etnik kimlik, milliyet ve dini korumuş.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus daha var. Nefret suçu düzenlemesiyle kanun herkesi eşit şekilde korumalı. Burada şunu kastediyorum, örneğin din kanunda ayırıcı özellik olarak düzenlenebilir; ama Hıristiyanlık veya Müslümanlık diyemezsiniz. Çünkü din geneldir ama Hıristiyanlık veya Müslümanlık dediğiniz zaman burada artık belirli bir dine karşı ayrımcı bir tutum sergiliyor olursunuz ve bu eşitliğe aykırı olur. Dolayısıyla burada eşit şekilde koruma sağlamak için “*din*” demek gerekir; çünkü bir dine inanma kadar bir dine inanmama da dinin içerisine giriyor. Yani herhangi bir dine inanabilirsiniz ya da ateist olabilirsiniz, Tanrı’ya veya herhangi bir dine de inanmayabilirsiniz. Dolayısıyla din koruması bütün bunları kapsıyor. Ama siz Müslümanlık ya da Hıristiyanlık diye oraya bir koruma koyarsanız, burada bariz ayrımcı bir tutum içerisine giriyorsunuz demektir. Bunun olmaması gerekir ve bunlara dikkat etmek gerekir.

Şimdi gelelim nefret suçu bağımsız bir suç mu olsun? Yoksa ağırlaştırıcı bir sebep mi olsun? Burada en son söyleyeceğimi en başta söyleyeyim. AGİT ağırlaştırıcı sebep olmasını tavsiye ediyor; çünkü AGİT daha pratiktir demektir. AGİT öbür türlü kanunun diğer maddeleriyle uyumunu sağlamanın çok daha zorlaşacağı görüşündedir. Aynı zamanda Anglo-Sakson ülkelerinde, ceza yargılaması sisteminin bizden farklı olması nedeniyle çıkan başka problemler de var. O yüzden de onlar benimsemişler. Ama kıta Avrupası ülkeleri açısından ağırlaştırıcı sebep olması daha pratik, daha kolay, daha rahat kanuna uyum sağlayabilir diye tavsiyede bulunuyorlar. Fakat burada da bazen bazı ülkeler açısından ağırlaştırıcı sebep olması veri toplamada sorun yaratabiliyor. Örneğin Almanya’da. Neden? Çünkü ağırlaştırıcı sebep adli sicil kayıtlarına geçmiyormuş, dolayısıyla adli sicil kayıtlarından gidip veri toplamaya çalıştığımızda, sadece suçun kendisini görüyorsunuz. Ya da neden ağırlaştırıcı görüyorsunuz ama neden olduğunu göremiyorsunuz. Dolayısıyla veri toplamada bir problem yaratıyormuş. Bu nedenle de bazı ülkeler bu bizim açımızdan bir problem teşkil edebilir diyorlar. Tabii burada kuşkusuz her ülke nefret suçu düzenlemesini kendisi belirleyecek. Kendi siyasi geçmişine bakacak, kendi tarihine bakacak, kendi ihtiyaçlarına bakacak ve ülkeler kendileri bunu belirleyecekler. Bu konuda kimsenin bir dayatması yok. AGİT her ülke kendi ihtiyacına göre burada korunan kategorileri belirlemelidir diye

belirtmektedir. Bir diğer dert, diyelim ki ağırlaştırıcı sebep olarak kabul ettik, tüm suçlar açısından mı ağırlaştırıcı sebep yoksa belirli bazı suçlar için mi ağırlaştırıcı sebep olacak? Yani, tüm mevcut kanunlarda, TCK ve diğer kanunlarda sayısı tüm suçlar için mi ben bunu ağırlaştırıcı sebep olarak öngöreceğim? Yoksa sınırlı sayıda sayılan bazı suçlar önyargı saikiyle işlendiğinde ağırlaştırıcı sebep olur diyeceğim? Burada yine bizim bir kanunlaştırma sürecine girsek, bu durum da tartışılması gereken bir diğer sorun olarak ortaya çıkacak. Sadece şahsa ve mala karşı suçlar mı yoksa bazen toplumun güvenliğine karşı işlenen suçlar burada devreye girebilir mi? Daha neleri işin için katacağız? Burada bütün mala ve şahsa karşı işlenen suçları alacak mıyız yoksa aralarından birtakım seçimler mi yapacağız gibi konularda tartışmalar olacaktır.

Burada nefret saiki aranmıyor ama yine de bir model olarak var aslında. Çok da tavsiye edilen bir model değil. Kanunlaştırma aşamasında suç politikasını belirleme açısından iki tür model mevcuttur deniyor. Bunlardan biri düşmanlık modeli, yani aslında bir tür nefret etmeye dayalı, fail mağdura ayrımcı özellikleri sebebiyle düşmanlık duyuyor. Diğeri ise ayrımcı seçim modeli dediğimiz bir modeldir. Nefret suçunun oluşumu açısından, biraz öncede bahsettiğim gibi, düşmanlık ya da nefret saiki aranmıyor. Fail mağdura düşmanlık duymasa bile sırf mağdurun ayırt edici birtakım özellikleri sebebiyle mağdura suç işlemesi halinde nefret suçu oluşuyor. Burada şöyle bir örnek verebilirim: Homofobik bir arkadaş grubu var. Kişinin kendisi de o grubun içerisine çok girmek istiyor ama aslında kendisi homofobik değil. Yani homoseksüellerden nefret etmiyor; fakat o gruba kendisini kanıtlamaya çalışıyor. O yüzden diyelim ki gidip bir homoseksüeli öldürüyor. Böyle bir durumda mesela, düşmanlık yok, nefret yok ama nefret suçu var; çünkü belirttiğim gibi orada mağdurun birtakım ayırt edici özellikleri sebebiyle bu suç işleniyor ve nefret suçu olarak tanımlanmalı. Bu nedenle düşmanlık modeli çok benimsenen bir model değil. Düşmanlık modeli çok da tavsiye edilmiyor, genelde AGİT tarafından ayrımcı seçim modeli tavsiye ediliyor. Birçok kanunda da hep *"because of"*, *"by reasons of"* gibi kelimeler görürsünüz. Bunlar hep aslında bu modelin yansımalarıdır orada. Bunu göstermektedir. Tabii burada düşmanlık modelini kabul ederseniz, bu durumda düşmanlık kastı diye ya da nefret kastı diye bir şey ortaya çıkacaktır. Burada tabii

ispat da zora girecek. Ne zaman nefret kastının olduğu konusunda, soruşturma ve kovuşturmada yargı makamlarına çok ciddi yol gösterilmeli, eğitimler yapılmalı. Kısacası bu problem çıkarıcı bir modeldir denmektedir.

Hata konusunda gene birtakım şeyler söylenmiş. Bu konuda bizim açımızdan çok büyük bir sorun yok aslında. Biz bunu birtakım genel hükümlerle çözeriz. Örneğin, bir kişi Yahudi zannederek gidip birini öldürüyor. Ama öldürdüğü kişi Yahudi değil. Hataya düşmüş. Bu durum Türk ceza hukuku açısından bir sorun teşkil etmiyor, genel hükümlerle biz bu problemi pekala çözebiliyoruz.

Ele alınması gereken meselelerden bir tanesi de deliller konusunda ortaya çıkan sorunlardır. İspat vasıtaları dediğimiz mesele. Burada bazı özel düzenlemeler de gerekebilir. Bu Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılabilir. Örneğin Fransa'da, Birleşik Krallık'ta bu yapılmış; çünkü burada ispat sorunu da ortaya çıkıyor. Her zaman çok açık olmuyor. Bazı olaylarda bunu çok net görüyorsunuz. Failin saiki çok net ortada olabiliyor ama her zaman failin saikini tespit edebilmek o kadar kolay değil. Dolayısıyla sabah Tankut Bey önyargı göstergelerinden bahsetti bize, belki onlar burada yardımcı olabilir bize. Belki eğer yapılabilirse, o önyargı göstergelerinin çalışması yapılabilir. Bunu konuşmak için çok erken belki ama *"bu kanuna yedirilebilir mi?"*, *"Belki ispat vasıtaları arasında buna ilişkin birtakım özel şeyler düzenlenebilir mi?"* soruları aklıma geliyor. Bu da tartışılacak bir şey. Gerekli de olmayabilir. Dediğim gibi girip biraz içine bakmak lazım. Neyle uyuyor, neyle uyumuyor şeklinde. Ama bunu yapan ülkeler var. O yüzden buna da dikkat etmenizde fayda var denmektedir.

Son olarak gene sabah bahsedildi, faili suç işlemeye iten birden fazla saik varsa, diyelim ki bir Kürt aşireti ile bir Türk aşireti var. Kan davaları devam ediyor ama aynı zamanda Türk aşiretindeki kişi Kürtler'den de nefret ediyor. Yani iki tane saik var. Hatta diyelim ki nefret ediyor ve sadece Kürt olduğu için öldürmekten büyük bir mutluluk duyacağını söylüyor. Böyle bir olayda ayırt edici özelliği nedeniyle burada bir Kürt'ü öldürmek istiyor ama aynı zamanda kan davası da var. Kan gütme saiki dediğimiz, kanunda düzenlenen bir başka saik daha var burada. Bu durumda hangi saik üstün basacak.

Yine “*bu durumda biz nefret suçunun varlığını kabul edecek miyiz?*” diye bir tartışma daha var. Yani “*yarısan saikler varsa ne olacak?*” gibi bir durum ortaya çıkıyor. Bu durumda ülkeler yine bir politika belirliyorlar. Bunu kendi suç politikalarında belirliyorlar. Bazı ülkelerde mağdurun ayırt edici özelliği sebebiyle failin suç işlemesi, baskın faktör olarak aranıyor. Bazı ülkelerde ise varlığı yeterli. Baskın olsun ya da olmasın biz bunu nefret suçu olarak kabul ederiz deniliyor. Dolayısıyla böyle bir kanunlaştırma çabasına girdiğimizde, bu da tespit etmemiz gereken yani kanunda düzenlememiz gereken hususlardan biri olarak ortaya çıkacak. Benim aşağı yukarı söyleyebileceklerim bunlar. Sizlerden soru gelirse cevaplamaktan memnuniyet duyarım. Teşekkürler.

Feray Salman (İHOP): İnsan hakları alanında çalışıyorum ama hukukçu değilim. Nefret suçlarıyla ilgili olan şey genel ayrımcılık hukukunun bir parçası değil diye algılıyorum ben.

Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu: İlişkili, tamamen bağımsız değil, ama ayrımcılık suçu zaten TCK’da düzenlenen bir suç. Yani “*Neden ayrımcılık varken, biz nefret suçu diye bir şeyi düzenleyelim?*” sorusunun cevabı aslında bu. Tabii ki bağlantılı ama zaten ayrımcılık kanunda düzenlenen bir maddedir. Ama bu bundan farklı, bu nedenle bunu ayrıca düzenlemeliyiz diye bu ileri sürülüyor. Ama bağlantısı yok diye bir şey tabii söyleyemeyiz.

Feray Salman (İHOP): Ben de bir bağlantısı olduğu görüşündeyim. Ayrımcılık hukuku içinden baktığınızda, ayrımcılık hukukunda ispat yükünün ayrımcılık yapanda olması var. Nefret suçlarında ise, bunu kanıtlayanın kim olması gerektiğini sormak istiyorum. Bu birinci sorum.

Yrd. Doç. Dr. Asuman Aytekin İnceoğlu: Suçsuzluk karinesine göre evet, iddia edende. Fakat Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin çeşitli kararları var. Mesela Salabiaku kararı var. Bu kararlara göre ispat yükü yer değiştirebiliyor. Ayrımcılık suçlarında da ispat yükünün zaman zaman yer değiştirdiğini kabul edebiliyorlar. Bazı ülkelerde de böyle düzenlemeler var. Ama nefret suçu konusunda böyle bir ispat yükünün yer değiştirip değiştirilemeyeceği tartışılıyor şu anda. Uluslararası alanda tartışılıyor. Daha kesin bir cevap yok ama ispat yükünün yer değiştirmesi çok da tercih edilen bir şey değil. Çünkü

sanık hakları açısından sorun çıkartıyor ve suçsuzluk karinesinin ihlali söz konusu. Bu da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 2. fıkrası böyle bir problem doğuruyor. O yüzden biraz nazik bir konu.

Feray Salman (İHOP): Ben son olarak istatistikle ilgili konuya değinmek istiyorum. Türkiye İstatistik Kurumu ve ona verileri sunmakla görevli kamu idaresi bu tür verileri toplamıyor. Zaten ayrıştırılmış veri toplamanın yasaklandığı bir zeminde yaşıyoruz. Fakat bunun karşılığında bence sivil alan inanılmaz veri topluyor ve bu veriler kayıt altında. Bu tür veriler geçmiş verileri de içeriyor ama 1990'lı yıllardan bu yana Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın, İnsan Hakları Derneği'nin topladığı ve yayınladığı veriler var. Bunun yanı sıra Pembe Hayat'ın ve diğer LGBT ağının topladığı veriler var. Dolayısıyla aslında bizim elimizde, devletin elinde olmasa bile, bizim elimizde bu meselenin var olduğunu söyleyen verileri bulmak mümkün. O zaman buradaki sorumluluk, TCK 216. maddede savcıların kendiliğinden hareket etme zorunluluğunda olduğu gibi, Adalet Bakanlığı da kendiliğinden hareket etmek zorunda değil mi? Ya da için de avukatların olduğu ve insan haklarını koruma yükümlülüğü olan Türkiye Barolar Birliği gibi meslek odalarının bütün bu verilere bakarak bütün bu sorunu gündeme getirmesi mümkün değil mi?

Yrd. Doç. Dr. Asuman AYTEKİN İnceoğlu: Tabii ki mümkündür. Fakat burada şunu çok iyi ayırt etmek gerekiyor. Mümkün olmasıyla bunun pratikte yapılıyor olması arasında çok farkımız var. Burada aslında kendi tecrübemden yola çıkarak bir şey söylemek istiyorum. Kadına karşı şiddet ve 2005 yılında getirilen TCK'daki değişikliklere baktığımız zaman, burada kadın STK'larının çok ciddi bir baskısı vardı ve çok ciddi organizeydiler. Aslında bu alanda da STK'ların bir platform oluşturup aynı baskıyı kurması gerekiyor. Ben bunu düşünüyorum. Çünkü bir taraflardan beklerseniz onlar olmaz. Diyelim ki bunu kurdunuz ve kanuna soktunuz. Bunun uygulanması ikinci bir dert. Yaklaşık üç buçuk senedir ben Adalet Dairesi Eğitim Başkanlığı ile beraber, hâkim ve savcılara verilen "*kadına karşı şiddet ve uzlaşma eğitimleri*"nde yer aldım. Dolayısıyla birebir bu konuda hâkimlerle konuştuk ve çok tartıştık. Onların uygulamasını sağlamak bile ayrı bir eğitim zincirinin uygulanmasıyla mümkün olabiliyor.

Dolayısıyla yol uzun ve çok güç birliği gerektiriyor. Yani bunları yapmalılar mı? Evet. Ama yapmıyorlar. Bu durumda biz ne yapabiliriz noktası bence çok önemli.

Günel Kurşun (İHGD): Feray'ın söylediklerine ek olarak bir şey belirtmek istiyorum. Data toplamaktan bahsetti Asuman Hoca. Ben bunu gerçekten çok önemsiyorum. Bu bugünün de sorunu aslında. Yani bu konunun yasal bir tabana oturmaması bir yana, ileride bir oturacak olursa bugün toplanacak olan datalar ileride bir gün orada kullanılacak. Dolayısıyla bu konuda STK'ların çok dikkatli raporlama yapıyor olması gerekir. Bunu sivil toplumda bir öncelik olarak belirlemek lazım. Bu neden önemli? Biliyorsunuz şimdi 12 Eylül davası açılacak. Ama o davayı açacak gruplar bir delillendirme problemiyle karşı karşıyalar. Yani darbe bitmiş, üstünden otuz sene geçmiş, tabii o darbe sürecinde belki on binlerce insan hakkı ihlali işlendi; ama bunları ispatlayamıyoruz bugün. Neden? Çünkü vaktiyle bunlar raporlanmamış. Dolayısıyla bu raporlama bugünden çok önemli. O yasanın ileride retroaktivitesi, yani geçmişe yürürlüğü olur olmaz o ayrı ama bu dataların elimizde olması lazım diye düşünüyorum.

Şimdi usul olarak sorularla devam edebiliriz ama programın sonunda bir soru cevap kısmı olacak. Sizler için de uygunsa ben diğer konuşmacıya geçmek istiyorum. Almanya Marburg'daki Philipps Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Dr. Karsten Krupna'yı konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum.

Dr. Karsten Krupna

Almanya’da Nefret Suçu Kavramı

İyi günler baylar bayanlar. Davetiniz için teşekkürler ediyorum. İnsan Hakları Gündemi Derneği’ne de teşekkürler ediyorum. Almanya’da nefret suçları hakkında bir kitapçığım var. Bunu sizlerle de paylaşabilirim. Öncelikle konuşmamda daha çok tanımdan bahsetmem istenildi. Size daha çok nefret suçu kavramını anlatmak ve konuyla ilgili özel noktaları aydınlatmak istiyorum. Nefret suçu hakkında ve onunla ilgili bazı iki taraflı iddiaları da anlatacağım. Nefret suçunu mevzuatı, medya ve gerekli kurumların uygulaması için bir mevzuat. Peki, nefret suçlarını ne olarak tanımlıyoruz? Nefret suçları, çeşitli insanların herhangi bir yerde uyguladıkları karışık bir süreçtir. Nefret suçunun, değişik akademik tanımları mevcuttur. Mevzuatçılar tarafından ceza kanununda tanımlanabilir. Akademik olarak tanımlarsak, nefret suçu oldukça karmaşıktır, farklı ülkelerde resmi olarak farklı tanımlar vardır. Peki, bu karmaşık olguyu bir tanımla tanımlamak mümkün olabilir mi? Nefret suçuna bakacak olursak, nefret saikiyle ortaya çıkan suçlardır. Nefret suçu, belirli bir gruba ya da belirli bir gruba üye olan bireye ya da ötekileştirilmiş birine karşı yapılan suçtur. Nefret suçları sadece mağdurun gözünü korkutmak için değil, onun ait olduğu toplumu da korkutmaktadır. Nefret suçunun tanımı 1975 yılında ortaya çıkmıştır. Nefret suçları birçok önyargının sebep olduğu suçlardır. Cinsel yönelim, din konusundaki önyargılar gibi. Hakaret, göz kokutma, zarar verme, Vandalizm gibi eylemleri kapsamaktadır.

Ayrımcılık nefret suçu olmamaktadır. Mesela cinsiyet ayrımcılığı bir nefret suçu değildir. Akademik olarak nefret suçunu birçok kategoriye ayırabiliyoruz. Bu yaşına göre, engelli olup olmadığına göre, cinsiyet, siyasi görüş, inanç ve ekonomik ya da sosyal statüsüne göre değişebilmektedir.

Bu tanımdaki başka bir sorun ise suçlamaların çeşitleridir. Mesela hakaret mi? Burada önyargılı işlenen saikler söz konusu. Örneğin Almanya’nın mevzuatın ifade özgürlüğü var. Bunu kanunlar sağlıyor. Yine değişik ülkelerde Fransa, İsviçre, Hollanda ve Danimarka’da bu yönde değişik düzenlemeler var. Açıkçası

ülkelerdeki durumlar ve bu konuda nefret suçunu oluşturan bileşenler oldukça farklı olabiliyorlar. Yine bu sistemin içinde pek çok şeyler var. Örneğin, nefret suçu sorununu toplum içerisinde etkin bir şekilde çözmeye yönelik, önyargının mevcudiyeti gibi veya mağdurların kasıtlı olarak belli karakteristikler temelinde veya mağdurların birtakım ayırt edici özellikler temelinde seçilmesi gibi birtakım hususlar bu tanımlarda bulunabiliyor. Eğer nefret suçundan bahsediyorsak esasında bir dizi çok farklı şeyden bahsediyoruz demektir. Bunlarda genel olarak birbirinden farklı karakteristikler gösterebilen şeyler oluyorlar. Bu konuda nefret suçlarını tamamen tanımlayan bir şey bulabilmek için ilk öncelikle nefret kavramı ve nefret terimi üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Tam olarak biz nefretle ne kastediyoruz? Farklı kavramlara bakacak olursak, esasında nefret hiçbir zaman nedensel bir unsur olarak ele alınmıyor. Daha ziyade tanımlar önyargıya başvuruyorlar. Yani nefret suçları esasında nefrete ilişkin bir şey değil, önyargı saikli ortaya çıkan bir dizi suça işaret ediyor. Nefret bunun sadece en uç örneği. Esasında nefret yerine, önyargıdan bahsettiğimiz zaman son derece geniş bir kavramdan bahsediyoruz. Bir dizi duygu ve düşünce bunun içerisine giriyor. Özellikle belirli bir tanım bulmak istiyorsak bu durumda önyargı kavramının karmaşıklığını da düşünmemiz gerekiyor.

Sıradan suçları nefret suçlarından ayıran şeyler nelerdir? Burada önyargılar arasında da bir ayırım yapmak gerekiyor. Bazıları kabul edilebilir, bazıları ise kabul edilemez önyargılar olabilir. Öte yandan bu önyargılar ne kadar güçlü olmalıdır ki kabul edilemez hale gelsinler. Önyargıların yasal olarak ne şekilde ifade edileceği de bir diğer meseledir. Eğer bunların içinden dışarıda bırakılacak bazı önyargılar varsa bunlar yasal olarak nasıl ifade edilebilecek? Tabii söylemden anlaşılacak bir şey de var, o da özellikle mevzuatta hangi grupların korunacağına ve önyargıların ne şekilde ortaya çıkacağına ilişkin birtakım kavramlar sunmak zorunda. Bu faktörlerin içinde ekonomik, politik, sosyal, demokratik koşullar olabileceği gibi, bir adli sistemden, medyadan, lobicilik, savunuculuk gruplarının da etkisi bulunmaktadır. Yine de daha önce de söylediğim gibi kabul edilemez önyargılar listesi oluşturmak sorunlu bir meseledir. Çünkü belirli grupları diğer gruplardan daha fazla mı korumamız gerekecek? Eğer bunu söylersek bu durumda hangi grupları daha fazla koruyacağımıza nasıl karar vereceğimiz meselesi ortaya çıkar.

Almanya’da Federal Adalet Bakanlığı tarafından kullanılan bir tanım var. Bu tanım tüm bu zorlukları ele almaya çalışıyor. Bu tanıma göre önyargı suçları (Vorurteilsverbrechen) kişilere ya da nesnelere karşı işlenen şiddet eylemleridir. Bu eylemler işlenirken de suçu işleyen kendi grup üyeliği temelinde hareket eder ve diğer tarafın farklı bir sosyal gruba dahil olduğunu düşünür. Irk, milliyet, din, cinsel yönelim ya da diğer yaşam tarzları olabilir. Fail diğer grubun bütün üyelerini korkutmak ve kendi grubunda da benzer suçlar için yol açmaktadır.

Sonuçta şunu belirtmek isterim ki, nefret suçlarıyla ilişkilendirilen her şey, bunu ne şekilde kategorizelediğimize, kavramsallaştırdığımızı bağlıdır. Nefret suçlarını tanımlamak, kavramsallaştırmak, anlamak karmaşık bir görevdir. Bu görevin birtakım güçlükleri vardır.

Dünyada ki nefret suçları mevzuatı ile ilgili olarak bir sorunu daha ele almak isterim. Neden nefret bir suç olsun? Bu soruya cevap ararken, nefrete karşı mevzuatlara bakarken pek çok argümanla karşılaşılıyor. Çeşitli toplumsal ve politik geçmişlerden gelen, farklı farklı geçmişlerden gelen insanlar farklı argümanlar sunuyorlar. Burada nefreti bir yasal mevzuata katmak için öne sürülen bazı argümanlardan bahsetmek istiyorum. Bu eylemler artık hoş görülmeyecek, buna ciddi birtakım cezalar uygulanacak olmasının bir mesaj olduğu söyleniyor. Bu sadece mağdurun karşı karşıya olduğu, toplumun karşı karşıya olduğu oransız bir saldırıdan bahsetmiyor aynı zamanda bir bireyin özünün ne olduğu temelinde hedef alındığını gösteriyor. Suçlu tarafından da bir etki ortaya çıkarılmaya çalışıyor. Öte yandan mevzuat resmi bir şekilde mağdurların acı çektiğini, mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiğini dile getiriyor. Bu nedenle bu mağdurlaştırma süreci de son derece ciddiye alınmak durumunda. Sosyal olarak kabul edilemez durumda denmektedir. Bu tür mesajların hepsinin sosyal uyumu desteklemek ve geliştirmek hedefini güttüğü söylenebilir. Yani bu nefret suçlarının sonuçlarını da göz önüne almak anlamına gelmektedir. Bu mevzuat toplum içerisinde bir eşitlik yaratmak içindir aynı zamanda. Böylece nefret suçu tanımı özellikle dezavantajlı, mağdurlaştırılmış, marjinalize edilmiş grupları içerir ve nefret suçlarına karşı verilen mücadele onları dışlamak değil, içermek hedeflidir. Nefret suçları mevzuatının sembolik yapısına ek

olarak bu yasaların en temel hedeflerinden bir tanesi birtakım etkiler ortaya çıkartmak, nefret suçları için cezaların artırılarak güçlü bir caydırıcılık yaratmaktır. Nefret suçu yasaları, bu suçları ciddiye alabilmek için polis ve diğer adli yargı sistemi için de birtakım kılavuzluk etmektedir. Nefret suçunun ayrı bir yasa olarak ele alınmasının bir diğer sebebi de mağdurlara ve suçlulara sembolik bir mesaj yaratmanın yanı sıra polise bir mesaj gönderebilmektir. Adli yargı sistemi içinde bu tür suçlara ciddi bir dikkat verilmesi gerektiği mesajı verilmiş olur. Nefret suçu yasalarının altında yatan mantık aslında sağduyuyla anlaşılabilir bir mantıktır. Resmi olarak toplumda ortaya çıkan bir duruma, bu durumun önemine işaret etmektedir. Suçlunun cezasının arttırılması aynı zamanda bu oransız zararın karşılanması gibi bir durum söz konusudur. Aynı zamanda potansiyel suçları caydırmak amaçlıdır. Açık bir şekilde nefret suçlarının hoş görülmeceği ve bu failere karşı gerekli önlemlerin alınacağı söylenir. Aynı zamanda nefret suçu yasaları toplumsal uyuma, farklı grupların destelenmesine yani demokratik toplumun desteklenmesine güçlü bir mesaj vermiş olur. Ne var ki her zaman tartışıldığı üzere nefret suçları yasalarına karşı da bazı argümanlar geliştirilebiliyor. Bu nedenle nefret suçlarının yasalarda yer almasına karşı bazı kilit argümanlardan da bahsetmek istiyorum.

Nefret suçu, özellikle de önyargıya karşı, farklı kimlik politikasını yargı ile çözmeye çalışmaktadır. Çünkü bu yasalar çerçevesinde esasında göreceli olarak düşük ve anlamsız suç unsurları da bu yasalaraştırmayla birlikte bu suçun bir parçası haline getirilebilmektedir. Sorgusuz bir medya da bu noktayı giderek abartmaktadır. Nefret suçlarının kendine özgü hiçbir yönü yoktur denmektedir. Ek olarak ceza yargısının baş edemeyeceği herhangi bir husus bulunmamaktadır. Özellikle de nefret suçları için artan cezalar meselesini ele alıyorlar. Nefret suçu mevzuatı bir suç önyargı ile olduğu zaman daha yüksek cezalar getirmektedir. Zaten mevzuatta bu tür suçlar suç sayılmaktadır. Nefret suçları işlenen suçu cezalandırmanın yanı sıra suçun motivasyonunu da cezalandırmaktadır. Bu durumda bir tür düşünce suçu olarak ortaya çıkıyor. Nefret suçu diğer bütün suçlardan ayrılmış oluyor. Acaba bir kişinin önyargısına fazladan ceza uygulamak uygun mudur? Çünkü mevcut ceza yasasına göre o kişinin zaten cezalandırılması gereken bir suçu vardır. Ek olarak eğer kişinin fikrini cezalandırmaya karar

vereceksek, bu düşünce sürecini nasıl yargılayacağız? Önyargılı olduğunu nereden anlayacağız? Yani bir suçlunun önyargılı olduğunu ve bu suçun önyargı saikiyle işlendiğini ya da önyargı tarafından ağırlaştırıldığını nasıl anlayacağız? Yine karşı argümanlardan bir tanesi de bu türden yasaların etkisine ilişkin bir şüphe duyulmasıdır. Yani potansiyel olarak cezayı arttırmanın suçluyu düşüncesinden ne derecede caydıracağını düşünüyoruz? Ampirik olarak özellikle de bu konuda ceza ile caydırıcılık arasındaki bağlantıyı ispatlayan çok az veri bulunmaktadır. Yani her durumda herhangi bir ek ceza olmaksızın, temel suçun kendisinin yeterli olması gerekiyor. Genel olarak ceza yasasının zaten hangi davranışların doğru hangilerinin yanlış olduğu konusunda güçlü mesajlar ilettiği söyleniyor. Bu yüzden de özel eğitimin ya da caydırıcılığın bu konuda oldukça soru işaretleriyle dolu olduğu dile getiriliyor. Bir başka sorun da şudur, eğer önyargıdan bahsediyorsak, topluma bazı grupların mağdurlaştırılması diğerlerinden daha önemlidir mesajı vermiş oluyoruz ve bazı başka mağdurların onlar kadar korunmaya değer olmadığı söylenmiş oluyor. Yani sembolik olarak nefret suçu yasasının verdiği mesaj olumsuz bir mesaj da olabilir denmektedir. Ama bütün tanımlanan grupları koruma altına aldığımız zaman, bu durumda nefret suçu yasası otomatikman ceza kanunu olacak. Çünkü bütün grupları içerirsek her şey aynı şey olmuş oluyor.

Bütün muhalefete rağmen yine de dünyadaki bütün ülkelerde nefret suçu kavramı şu ya da bu şekilde yer alıyor. İşte bu yüzden de makul olarak nefret suçu mevzuatının lehine mücadele etmek mümkün olabiliyor.

Teşekkürler ederim.

Prof. Dr. Hakan Hakeri

Türk Ceza Kanunu ve Nefret Suçu

Değerli hanımefendiler, beyefendiler hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Benim kısa bir sunumum olacak ve daha çok haksız tahrik konusu üzerinde duracağım. Yani olası bir nefret suçları düzenlemesinde haksız tahrik uygulaması nasıl olur? Çünkü uygulamamızda çok önem arz ediyor özellikle bu tip suç tipleri açısından ve tabii ondan önce çok kısa bir giriş yapmak istiyorum. Asuman Hanım gerçi size biraz anlattı, bize temel bilgileri verdi. Ama yine de ben de kendi bakış açımdan bu nefret suçlarını nasıl görmemiz gerekir, ne tip problemler ortaya çıkabilir, çok kısa olarak ona değinip ondan sonra esas itibarıyla haksız tahrik konusu üzerinde duracağım. Şimdi yine daha önce de sabahki toplantıdan beri söyleniyor; nefret kavramına ilişkin Türk Ceza Kanunu'nda herhangi bir belirleme, bir kavram söz konusu değil; fakat kin kavramına yer verilmiş. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik yine çok konuşuldu, TCK 216. mdde de. Dolayısıyla nefret anlamında değil; ama kin anlamında bir kavram var. Fakat acaba bunlar birbirinin yerine geçebilecek kavramlar mı, yani nefret yerine, çünkü biz doğrudan çevirdiğimizde “*Hate Crimes*” şeklinde veya “*Hassverbrechen*” Almanlar söylüyorlar. Doğrudan aslında nefreti ifade ediyor ama acaba kanunumuz kin kavramını kullandığı için kin suçları daha mı doğru olur diye düşündüm. Fakat sözlük anlamı itibarıyla baktığımızda nefretin kinden farklı olduğunu görüyoruz ve bence bu anlaşılman manada veya yaygın kullanılan manada nefret kavramının daha doğru olduğu görünüyor. Dolayısıyla nefret suçları kavramı daha doğru bir kavram; çünkü bir kimsenin kötülüğünü istemeye yönelik bir duyguyken kinin daha ağır. Yani dolayısıyla kin suçları şeklinde bir kavram benimsenirse o zaman nefret suçlarının bir kısmı bu çerçevede ceza hukuku alanına girmeyebilir. Dolayısıyla cezalandırılmayabilir, daha ağır eylemlerin cezalandırılması söz konusu olabilir. Çünkü özellikle bir ölçmeden bahsetmemiz gerekir kin kavramını kullanacak olursak. Şimdi yine Asuman Hanım bahsetti; ama kısaca ben de değineyim, nefret suçları konusunda acaba bir düzenleme yapılacak olursa ben de ceza hukukçusuyum. Dolayısıyla ceza kanunumuza veya ceza

mevzuatımıza bu konuda bir hüküm eklenecek veya bir düzenleme yapılacak olursa acaba bu düzenlemeyle ilgili olarak ana sorunlar nelerdir olabilir? Öncelikle tanım noktasında, neden tanım sorun? Çünkü yine ben ilk defa böyle bir toplantıya katılıyorum. Yine sabahtan beri yapılan bütün tartışmalarda, konuşmalarda görüyoruz ki bu nefret suçu kavramının tanımlanması büyük önem arz ediyor. Neden? Yine bazı arkadaşlar ifade ettiler; çünkü ceza hukukunda suçta kanunilik ilkesi ve belirlilik ilkesi hakimdir.

Hukukçu olmayanlar için kısaca izah etmek gerekirse bunun anlamı, bir eylemin suç olabilmesi için açıkça kanunda tanımlamanız ve sınırlarını da ortaya koymanız gerekir. Yani elastiki birtakım kavramlarla herkesin değişik yorumlayarak, her hakimin farklı yorumlayarak belirli bir eylemi suç olarak kabul etmesine yol açacak kavramlar ceza hukukunda ceza kanununda kullanılamaz. O nedenle şimdi biz bir komisyon oluştursak Adalet Bakanlığı'ndan, Yargıtay'dan, avukatlardan, barolardan ve akademisyenlerden ve bu suç tipini tanımlayacak olursak ceza kanununa veya ceza mevzuatına ekleyecek olursak en büyük sorunumuz burada olacak. Yani nefret suçu kavramını tanımlamak noktasında büyük bir sorunla karşı karşıya kalacağız. Nefret suçu diye bir kavram kullandığımızı varsaysak o zaman bu da çok belirsiz bir kavram olduğu eleştirisi ortaya getirecek, gündeme getirecek. O nedenle gerçekten de hani yakın aşamada belki nefret suçları gibi bir suç tipinin ceza mevzuatına girmesi zor ama ola ki bir gün Türkiye bunu kabul edecek olursa en büyük sıkıntı tanım noktasında olacak. Yine sınırlandırma yani bu tip benzer suçlarla nasıl sınırlandırma yapacağız? Bunları birbirinden nasıl ayıracağız? Bu noktada da yine problemlerimiz olacağı aşikâr. Acaba suçları tek tek saymak mı gerekir? Yani şu şu şu suçlarda nefret saiki gibi bir saik kullanarak; çünkü benzer kavramı töre saikinde de kullandı aslında kanun koyucu ki töre saiki de aslında belirsiz. Şu an Yargıtay içini doldurmaya çalışıyor. Çok değişik, ben mesela kitabımda bir aile meclisi kararı olması gerekir diyordum, töre saikinden bahsedebilmek için. Ama Yargıtay Birinci Dairesi üyelerinden bir hakim, hocam dedi, biz sizin görüşünüze katılmadık. Biz öyle bir şey aramıyoruz. Kanun da aramıyor, kanun aksini de aramıyor ama gördüğünüz gibi yani bunlar çok sorun, uygulamada sorunlara yol açacak olan kavramlar. Burada bir sayım yapılacak olsa gene çok konuşulurdu bunlar. Acaba bu sayım, mesela benim şurada aldığım suç tipleri tek başına yeterli

olur mu? Yoksa başka suç tiplerinin de buraya dahil edilmesi gerekir veya bunlardan bazılarının çıkarılması mı gerekir? Bunların hepsinin çok uzun uzadıya tartışılması gerekir ki ben kanun çalışmalarında da Adalet Bakanlığı'nda bulundum. Bir kanun yapmanın ne kadar zor olduğunu bizzat yaşamış olan bir kişiyim. Dolayısıyla bunlar büyük sıkıntılar. Yani burada sabahlandı konuşuluyor, mevzuata girsin. Evet, güzel. Ben de gerçekten o görüşteyim ama girsin kararını siyasi irade aldıktan sonra o zaman bunun şekillendirilmesi çok daha güç bir şey. Gerçekten bu noktada büyük sıkıntılar yaşanacak. Sonra istediğiniz kadar bir düzenleme yapın, o düzenleme büyük eleştiriler alacak ve uygulamada da bir sürü probleme yol açacak. Yani bunların hepsi baştan düşünülmesi, tartışılması ve kabullenilmesi gereken hususlar.

Yöntem olarak Asuman Hanım'ın da anlattığı zaten iki türlü yöntem var. Bunun üzerinde ayrıntılı durmaya gerek yok. Şimdi bu genel girişten sonra haksız tahrikle ilgili böyle bir düzenlememiz olursa yani böyle bir sert cezayı arttıran nitelikli halde olarak, ister müstakil bir suç tanımı olarak, ister nefret suçları, ister nefret saiki kavramı hukukumuzda girdiği takdirde yarın öbür gün o suç tipleri açısından da haksız tahrik uygulaması söz konusu olacak mı? Bir de bu sorun karşımıza çıkacak. Yine hukukçu olmayanlar için kısa bir izahta bulunmakta yarar var. Haksız tahrik nedir? Yargıtay'ın bir tanımı var: Failin haksız bir fiilin doğurduğu gazap veya elimin etkisi altında hareket ederek bir suç işlemesidir. Haksız bir fiilin doğurduğu... Hemen aklınıza gelebilir. Nefret suçuyla haksız tahrikin ne alakası var? Niye bu olsun diye düşünülebilir. Ama en basitinden Hrant Dink örneğini verebiliriz. Hrant Dink'in yapmış olduğu ve mahkûmiyetine yol açan konuşma mesela sanık tarafından bir haksız tahrik oluşturan bir eylem olarak görülebilir. Yani o benim Türklüğüme hakaret etti. Dolayısıyla ben de bundan tahrike kapıldım, o nedenle öldürdüm. Gördüğünüz gibi nefret suçlarında da hasız tahrik somut olarak uygulama alanı bulabilir. Peki, uygulama alanı bulduğunda bunun sonucu ne olur? Cezada indirim yapılır. Bizim sistemimizde neden indirim yapılır? Çünkü fail bunun etkisi altında kalmıştır. Faile hiç etki altında kalmaksızın (böyle bir haksız eylemin etkisi altında kalmaksızın) suç işleyen bir kimseden kusurluluk yönünden ayırmamız gerekir. O nedenle de cezasında bir indirim yapılır. Yine mağdur ve kendisi bu fiile sebebiyet verdiği için haksız

tahrikiyle o nedenle de yine cezada bir indirim görülmüştür bizim sistemimizde. Tabi dünyanın her tarafında böyle değil. Bizde bu her türlü suçta kabul edilen bir indirim nedenidir haksız tahrik. Dolayısıyla nefret suçları için de geçerli olacaktır. Ama ben Alman hukukunu daha yakından tanıdığım için söyleyebilirim. Alman hukukunda sadece adam öldürme açısından bu kabul edilmiştir. Ancak provokasyon olarak orda kabul edilmiştir. Ama bizde bütün suçlar açısından kabul edilmiştir. Dolayısıyla biraz evvel size saymış olduğum suçlar: nefret saikiyle işlenen suçlar, cinsel saldırı olsun, huzuru ve sükûnu bozma olsun vb. O suçlardan hangisi olursa olsun bunların hepsi açısından eğer bir haksız tahrik oluşturan eylem varsa, hepsi açısından bir cezada indirim sebebi söz konusu olacaktır. İkinci olarak, haksız tahrikin uygulanabilmesi için haksız tahriki oluşturan eylemin sahibine yönelik bir eylemin gerçekleştirilmesi gerekir. Yani haksız tahrik oluşturan bir fiili saldırı olabilir vb., bunu gerçekleştiren kişi kimse ona yönelik bir eylemin gerçekleştiriliyor olması lazım. Bundan bizim açımızdan çıkan sonuç nedir? Burada ancak bir gruba mensubiyet dolayısıyla işlendiğini kabul edecek olursak, o zaman bizzat o gruba mensup olan bir kimsenin somut olarak faile karşı haksız tahrik oluşturan bir eylem gerçekleştirmesi gerekir. Somut olarak açıklamak gerekirse Hrant Dink'in eylemi dolayısıyla herhangi bir Ermeni'yi öldürmek durumunda haksız tahrik hükmü uygulanmaz. Ya da bir eşcinselin size karşı kötü bir davranışı dolayısıyla başka bir eşcinseli yaralamak haksız tahrik hükmünün uygulanmasını gerektirmez. Bunun anlamı bizim açımızdan önemli yani nefret suçları açısından. Bir gruba yönelirken haksız tahrikten yaralanabilmesi için sanığın bizzat o grupta haksız tahriki oluşturan eylemi gerçekleştiren kişiye yönelmesi gerekir. Yoksa ben Çingeneler'i sevmiyorum veya Çingeneler bana şöyle yapmıştı: Malımı çalmıştı vb. Ben de dolayısıyla Çingene'nin birinden intikam aldım. Olmaz! Bizzat o Çingene'ye yönelmeniz durumunda haksız tahrik indiriminden yararlanabilirisiniz. Peki, şimdi nefret suçlarından bir kanuni düzenleme olursa haksız tahrik hükümleri uygulanabilir mi? Evet kural olarak uygulanmasına engel yok. Çünkü özel bir hüküm koymadığımız müddetçe biraz evvelde söylediğim gibi bütün suçlarda haksız tahrik hükmü uygulanabilir. Bununla beraber kanunda açık hüküm olmamasına rağmen Yargıtay, örneğin, kan gütme saikiyle ve töre saikiyle işlenen suçlarda haksız tahrik hükmünün uygulanmasını kabul etmemektedir. Hâlbuki örneğin kan gütmede çok haksız bir

tahrik vardır ve bir yakınınız öldürülmüştür bunda bir haksız tahrik mi olur? Siz de gidip o adamın ailesinden birini öldürürsünüz. Burada yine de Yargıtay kabul etmemektedir. Ancak bazı istisnai hallerde Yargıtay bizzat öldürenin öldürülmesi durumunda kabul ediyor. Töre saikinde yine Yargıtay'ın kabul etmediğini görüyoruz bu tip hallerde. Nitekim töre saikiyle işlenen insan öldürme suçlarına ilişkin olarak madde gerekçesinde de aslında haksız tahrik hükümlerinin uygulanmayacağına işaret edilmiş. Orada başka hukuksal teknik tartışmalar var ama ben oraya girmiyorum. Zaten konumuza da direkt girmediğini söyleyebilirim.

Yargıtay'ın kararlarına baktığımızda töre saiki yeni bir olay. Biliyorsunuz 2005 yılında Türk Ceza Kanunu'na girdi ve cezayı artıran bir hal olarak kabul edildi. Eskiden böyle bir durum yoktu. 2005 öncesinde töre saikiyle bir kimsenin öldürülmesi normal adam öldürmenin cezasıyla karşılanıyordu. Ama bugün için töre saikiyle birisini öldürdüğünüzde cezayı artıran nitelikli bir hal söz konusu. Ama bunlarda haksız tahrik uygulanıp uygulanmayacağı merak konusudur. Acaba Yargıtay nasıl yaklaşacak? Çünkü genelde Yargıtay'ın eğilimi haksız tahrik hükümlerini uygulamak yönündedir. Yani uygulamada baktığımızda çok kolay uygulanan hükümlerden birisi haksız tahrik hükümleridir. Bununla beraber Yargıtay şu ana kadar benim tespit ettiğim kararlarda istikrarlı olarak töre saikiyle öldürmelerde haksız tahrik uygulanmayacağı yönünde karar vermiştir.

Bunu niçin anlatıyorum? Nefret suçlarıyla ilgili olarak da varsayımda bulunabilmek için. Yoksa doğrudan bizi ilgilendirmiyor madem Yargıtay burada böyle bir karar vermiş. Acaba nefret suçlarından yola çıkarak aynı yönde veya farklı yönde davranacağı yönünde bir varsayımda bulunabilir miyiz? Birkaç karara bakalım. Mesela amcalarının oğlu K'nın eşi olan maktulenin başka erkeklerle ilişki kurduğunu öğrendikleri ve bu sebeple de öldürdükleri olayda sanıklar lehine yerel mahkeme haksız tahrik hükümlerini uygulamış. Fakat Yargıtay diyor ki, maktulenin yaşam tarzının yani başka erkeklerle ilişkiye girmesinin evli olmasına rağmen sanıklara yönelik haksız fiil oluşturmayacağı gibi maktulden gelen ve haksız tahrik oluşturan herhangi bir söz veya davranışta bulunmadığı halde sanık lehine haksız tahrik uygulanması yasaya aykırıdır denmiş ve bunu kabul etmemiş Yargıtay. Yine eşinden boşanarak başka bir kişiyle

birlikte yaşamaya ve garson olarak birahane de çalışmaya başlayan ablasını bir kişi öldürmüş saikiyle öldüreninin yaşamından ve davranışlarından kendisine karşı sorumlu olduğu ve kardeşlerini ilgilendirmez denilmiş. Kardeşi olan sanığa yönelik hukuk düzenince korunmayan bir haksız eylem oluşturacak söz ve davranışın bulunmadığı gibi töre, namus saikiyle gerçekleştirilen öldürülme olayında tahrik oluşturduğu düşünülmeden haksız tahrik hükümlerinin uygulanması yine bozma sebebi yapmıştır Yargıtay. Yine bir çocuk (erkek evlat) annesinin başka bir erkekle arkadaşlık yaptığından dolayı da arkadaşlık yaptığı adamı öldürmüş. Burada yine sanığın annesiyle maktülün yaşam tarzının sanığa yönelik haksız fiil oluşturmayacağına karar verilmiş. Dolayısıyla haksız tahrik hükmü uygulanamaz denmiş. Bir başka karar olay tarihinde evli ve reşit olan Gülbahar ile maktül Murat'ın yaşam tarzlarının sanıklara yönelik haksız tahrik oluşturmayacağı gibi maktülden gelen ve haksız tahrik oluşturan söz ya da davranış bulunmadığı ve töre saikiyle öldürme olayında haksız tahrik hükmünün sanıklar hakkında uygulanamayacağına karar verilmiş. Dikkat ederseniz yerel mahkemeler haksız tahriki kabul etmiş ama Yargıtay bozmuş. Haksız tahrik hükümleri uygulanmayacak demiş. Yine reşit olan sanığın (burada reşit olmak önemli) kız kardeşinin rızaen (rızasıyla) maktulle cinsel ilişkiye girmesi diğer kardeşler açısından haksız tahrik olarak kabul edilmez denmiş. Gördüğümüz gibi aslında Yargıtay kararlarında haksız tahrikin çok kolay kabul edildiğini, yani hep fail için bir indirim sebebi olduğunu görüyoruz ama töre saikinde Yargıtay çok net ve sert. Töre saikinde haksız tahriki kabul etmemiş. Onun dışında bazı suçlarda da yapısı gereği diyor ki Yargıtay haksız tahrik uygulanamaz. Yani bizim açımızdan gene sonuç çıkarmaya çalışacağım. Normalde haksız tahrik genel hükümlerde düzenlendiği için bütün suçlarda uygulanabilir, ama buna rağmen Yargıtay geliştirdiği içtihatlarla örneğin 6136 sayılı ruhsatsız silah taşıma ile ilgili kanuna muhalefet halinde haksız tahrik uygulanamaz diyor, yine ırza geçme halinde haksız tahrik asla kabul etmiyor. Yağmada yani gasp suçunda haksız tahriki kabul etmiyor. Yine ilginç hukuki ihtilaf mahiyetindeki borç yani bir kimse borçluysa haksız tahriki Yargıtay kabul etmemiş. Şimdi bunlardan çıkardığımız sonuç ne?

Eğer, ola ki gelecekte, Türk ceza mevzuatına nefret suçlarına ilişkin bir hüküm eklenirse, Yargıtay'ın bütün bu kararlarından

çıkarttığım bir sonuç o ki, Yargıtay'ın muhtemelen bütün bu kararlar açısından nefret saikiyle işlenen suçlar açısından haksız tahrik uygulanmasını reddedecektir diye tahmin ediyorum. Ama bu konuda sizler daha fazla uzmanlaşmışsınız. Sanırım Asuman Hanım söyledi. En çok karşılaşacağımız sorun nedir? Bir kanun çıkartsanız dahi, bu kanunu uygulayacak olan hakimlere bunu uygulatabilmektir. Dolayısıyla hakimlerimiz, savcılarımız hep çıkış yolları bulmaya çalışacaklardır. Nasıl olur da biz burada nefret saikini kabul etmeyiz, nasıl olur da haksız tahriki uygularız vs. O nedenle belki açık bir hüküm ile yani nefret suçlarını kabul ettikten sonra bir de haksız tahrikin uygulanmasını reddetmek bakımından açık bir hükme de ihtiyaç olabilir. Yani bunun da bir suç siyaseti açısından tartışılmasında yarar vardır. Ama burada da şunu unutmamak gerekir, her türlü nefret suçunda doğrudan haksız tahriki reddetmek de doğru olmayabilir. Çünkü gerçekten de belirli bir gruba mensubiyet dolayısıyla bir suç işlerken, o gruba mensup bir kimsenin de size haksız tahrik oluşturan, mesela fiili saldırısı veya hakareti de söz konusu olabilir. Dolayısıyla baştan böyle bir hüküm koyarsanız, nefret suçlarında haksız tahrik uygulanmaz. O zamanda somut olayda haksız tahrike neden olabilecek bir eylem varken, siz baştan bunu yolunu tıkamış olursunuz ki bu da adil olmaz. O nedenle benim şahsi fikrim, mesela sırf nefret suçu saikiyle işlenen suçlarda haksız tahrik uygulamaz diye bir hüküm belki konulabilir. Yoksa dediğim gibi adaletsiz birtakım uygulamalar söz konusu olabilir.

Hepinize teşekkürler ediyorum saygılar sunuyorum.

Matilde Fruncillo (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı - AGİT): Türkiye'deki davalardan bahsedildi. Bunlardan bir tanesini hatırlıyorum, fail yakalanmıştı. Bu haksız tahrikten dolayı cezası düşürüldü. Bu durumda ne düşünüyorsunuz acaba? Bu LGBT davaları konusunda pek çok şey okudum. Sadece Türkiye'de bir konu değil bu haksız tahrik meselesi başka yerlerde de karşılaşılabiliyor. Faillerin avukatları tarafından kullanılıyor.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Haksız tahrik o tip olaylarda uygulanabilir. Yani biraz evvel de belirtmiş olduğum gibi bizim açımızdan bütün suçlarda bunun uygulanması mümkündür. Siz tabii bahsettiğiniz somut olayda mahkemenin kabul etmediğini söylediniz. Ama

gerçekten de haksız tahrik oluşturan bir eylem varsa, mesela karşı taraftan kaynaklanan bir saldırı varsa veya bir cinsel saldırı teşebbüsü şeklinde bir hareket varsa, o zaman bunlar haksız tahrik olarak kabul edilir ve bizim sistemimizde de cezada bir indirimle gidilebilir. Fakat burada karşımıza çıkan en büyük sorun sizin vermiş olduğunuzu somut örnek açısından geyleyelim bakımından, toplumda onlara bakış açısı da belli olduğundan, genelde sanıkların, bu tip bir yani gerçekte olmasa bile, bu tip bir savunma yoluyla cezada indirimi amaçlamaları söz konusu olabilir. Hakimlerde bu tip hallerde haksız tahriki kabul noktasında bir eğilim gösterebilirler. Fakat sonuçta bu bir ispat problemidir. Yani hakim hangisine inanacak problemidir. Çünkü sadece bu tür olaylarda değil iki kişinin tek başına olduğu bir yerde, birisi diğerini öldürdüğünde hakim önünde hep söylediği şey, bilmiyorum başka ülkelerde de öyledir ama Türkiye’de “*bana hakaret etti*” der. Hiçbir şey olmasa bile iki kişisiniz, başka kimse yok, karşınızdakini vurdunuz, hâkim önünde “*niye vurdun?*” sorusuna “*bana hakaret etti*” diye cevap veriliyor. Hiçbir şey olmasa bile, azda olsa bir ceza indirimi sağlamak için bu yöntem kullanılır. Bu gerçekte olaylarda böyle olmasa bile, avukatın müdahale ettiği hallerde büyük bir ihtimal, çünkü bizim sistemimizde ifadelerde artık avukatın bulunması zorunlu, bu tip bir sanığın veya şüphelinin avukatının ilk söyleyeceği şey bu olur. Yani “*sana mutlaka bir saldırı oldu*” veya “*hakaret edildi*” gibi bir şey söyle ki ceza indiriminden yararlanasın. Ama sonuçta bu bir ispat meselesidir. Yani hangisine inanacağı hakimin bileceği bir iş. Fakat benim genelde gördüğüm Türkiye’de hakim haksız tahrik hükümlerini uygulama eğilimi gösterir. Hakimin haksız tahriki hükümlerini hiç başka şahidin olmadığı hallerde reddetmesi çok nadirdir. Bir de tabii ki evrensel bir norm olan “*şüpheden sanık yararlanır*” (*in dubio pro reo*) ilkesinin de bir sonucu olarak bu ortaya çıkıyor tabii.

Nevin Öztop (Kaos GL): Çok teknik bir soru soracağım aslında. Nefret suçları yasasına LGBT’lerin dahil edilmesi Anayasa’nın eşitlik ilkesine dahil olmasına mı bağlıdır? Yani Anayasa 10. maddede olması gerekir mi?

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Ona bakarsanız aslında nefret suçları baştan eşitsizliktir. Neden? Çünkü belirli bir grubu ayırıyorsunuz, size karşı bir suç işlenirse git normal bir vatandaşı öldür neyse problem

değil beş yıl; ama sizi öldürürse farklı. Bu aslında bir eşitsizlik. Yani bu hangi gruba olursa olsun ister ırkı, ister dini, ister milliyeti, ister cinsel yönelimi dolayısıyla. Ama bizim sistemimizde, Anayasa Mahkemesi'nin de içtihatları o yöndedir. Özel korumaya muhtaç gruplar varsa, o zaman bunlara özel hükümlerle ayrıcalık yapılması eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmez. Dolayısıyla burada sadece gerek siyasi iktidarın takdiri, acaba en çok hangileri korunmaya layık olarak görülüyor, artı bu da büyük bir ihtimal veya bir ihtimal Anayasa Mahkemesi'nin denetiminden geçerse ki şu gruplar korunmaya layıktır veya değildir diye Anayasa Mahkemesi de bir denetleme yapabilir, dolayısıyla bu ikisinin kararına bağlı.

Feray Salman (İHOP): Siz sanıyorum bir hukukçu olarak, bütün bu görüşleri tamamen nesnel bir yerden koydunuz. Şimdi şöyle bir şey var, nefret suçlarında haksız tahrik bence savunulamaz bir şey aslında. Bunu savunmak mümkün dahi değil. Çünkü eğer nefret suçunun tanımına giriyorsanız ki daha iyi bir tanım da yapılabilir, bu suçun işlenmesi durumunda herhangi bir tahrikten nasıl söz edebiliyoruz? Burada şöyle bir karışıklık olabiliyor: Nefret söylemini suç olarak almıyorsak, bir kişiyi bir başka gruba karşı suç işlemeye iten, yönelten söylemler nefret suçu olarak algılanmıyor, ifade özgürlüğünün sınırları üzerinden gidiyor, sonra da nefret suçunu işleyene birden bire diyorsunuz ki buna tahrik indirimini olsun mu? Ben Yargıtay'dan vermiş olduğunuz örneklerin tamamen ideolojik olduğunu düşünüyorum. Töre ve kan davası gütmeye karşı verdiği kararların Yargıtay'ın ideolojik bir duruşunun sonucu olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir karı koca için tahrik indirimini çok kolay uygulayabiliyor. Yani bir kadın eşinin cinsel ilişki isteğini reddettiği için öldürüldüğünde de tahrik indirimini verebiliyor. Birincisi bu. Daha tehlikelisi bence bu ülkede bunun örnekleri var. Hatırlar mısınız, özel kuvvetlerle ilgili bir polisin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir sürü insanı öldürmesini onun içinde bulunduğu koşullarla ilişkili olduğunu söyleyip indirim uyguladı. Dolayısıyla bence tartışmamız gereken şey nefret suçlarıyla ilgili bir düzenlemenin mevcut, içinde bulunduğumuz sistemde TCK 216'nın çok az biçimde nefretle ilgili olan şeylere yönelip ama ağırlıklı olarak ifade özgürlüğünü engelleyen bir sistemde tutulduğunu bildiğimiz bir sistemin içinde nefret suçları ile ilgili bir yasayı uygulamamız mümkün müdür değil midir? Aslında birden kaygılandım ben. Çünkü siz Yargıtay'ı hatırlatınca, Yargıtay'ın

buna nasıl baktığı belli. Feodaliteyi yıkmak ister, modernleşmeyi getirmek ister. Çünkü kan davası ve töre suçları tanımlandığı biçimde, kaldı ki kadınlar onu öyle tanımlamadılar, ceza yasası onu böyle kısıtı, dolayısıyla burası zor bir alan. Herhalde daha çok tartışmamız gereken bununla birlikte başka hangi şeylerin de temizlenmesi gerekir ki nefret suçları ile ilgili olan şey amacına ulaşsın. Çünkü amacı sadece nefret suçunu işleyenleri değil ama ülkedeki ayrımcılık ve o kültürü de değiştirmekle ilgili amacının ve hedefinin olması gerekir diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Şimdi nefret suçlarının kabul edilmesi durumunda, mevzuatımıza girmesi durumunda kanun yapma aşamasındaki bu bütün güçlerin aşılabileceğini kabul etsek bile, uygulanması noktasında birtakım problemlerimiz olacak. Onları da söyledim. Ama benim şahsi görüşüm en önemlisi bunun bir sembol etkisi olacak. Yani burada devlet, meclis bu suçları tolere etmediğini gösterecek. Belki uygulamada çok büyük sıkıntılarla karşılaşacağız. Belki uygulamamız sıkıntılı olacak. Ama bence en önemli faydası bu olacak yani bir sembol etkisi bakımından, bir ceza hukukçusu olarak böyle bir hükmün yararlı olacağını düşünüyorum.

Haksız tahrik noktasında ise, esas itibariyle dediğiniz gibi nefret suçlarıyla haksız tahrikin birlikte uygulanmaması gerekir. Ama biraz evvel vermiş olduğum örnekteki gibi, işte Hrant Dink'in lafından dolayı ben öldürdüm gibi bir savunmayla çıkarsa kişi, o zaman burada ben bundan tahrike kapıldım, bir Türk olarak etkilendim, bir haksız tahrikti, bana hakaret etti gibi, o nedenle bu tip hallerde de biz bunun uygulanmasını engellemek istiyorsak, o zaman bunu hakime, Yargıtay'a ya da başka bir kimseye bırakmak yerine kanunla biraz evvel benim önerdiğim şekilde ki bu tartışılabilir. Çünkü şu an aklıma gelmeyen birçok yan etkileri olabilir bu tip normların. Bir hükmün eklenmesinde yarar var. Çünkü bunu hep görüyoruz, uygulama aklına yatmayan, işine gelmeyen normlar bakımından hep çıkış yolları noktasında kendine yollar arar. İşte 1990'lı yıllarda komünizm, şeriat propagandası kaldırıldı ama onun yerine 312'yi icat etti. 312 hiç yoktu Türkiye'de, hiç uygulanmıyordu, icat etti birden. Dolayısıyla benzer şeyleri burada da görebiliriz. Bir tür çıkış yolları arayabilir. O nedenle bir açık hükümde yarar var.

Bu arada benim aklıma geldi. Onu da size sormak isterim. TCK hazırlanırken kadın örgütleri çok etkili oldular. Bu töre saiki gibi konular böylece gündeme geldi. Nefret suçu yasası o zaman çok kolay çıkabilirdi. O zaman çok gündemde mi değildi? Beş yıl önce bu nefret suçları güncel mi değildi?

Günal Kurşun (İHGD): O zaman kavram çok gündemde değildi.

Feray Salman (İHOP): Bu aslında hepimizin birbirimize sorması gereken bir soru. Hukukla uğraşanlar TCK'daki 216'nın bu kadar amacına uygunsuz halde kullanılmasını engelleyemezler miydi? Buraya da biraz bakmak lazım.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: O noktada şöyle sıkıntılarımız var: Kanunun yapılması ve uygulanması çok farklı. Hele Türkiye'de çok farklı. Çünkü size çok somut bir örnek vereyim. Bu Türklüğe hakaretle ilgili hüküm kanun çalışmaları sırasında mecliste tartışılırken çok kafa yoruluyor. Akademisyenler, diğer milletvekilleri çok kafa yoruyorlar, hangi kavramları kullanalım ki, bu hüküm özgürlükçü uygulansın Türkiye'de. O zamanki Yargıtay Ceza Genel Kurulu başkanının bir ifadesi var: "*sizin burada kullanacağınız kavramın etkisi %5'dir*" diyor. Yani hakim olarak diyor ki, ey millet senin iraden benim üzerimde %5 etkilidir. Önemli olan % 95 benim bu hükmü nasıl uygulayacağımdır. Yani bir hakimin zihniyeti Türkiye'de bu zaten. Dolayısıyla bu zihniyetle yola çıktığınızda siz istediğinizi yapın, meclis isterse iradesini gösterebilir, halk bu noktada iradesini gösterebilir, bunun etkisi %5'tir. Gerisi %95 hâkimlere kalmış.

Mehmet Ratip (Aktivist): Hrant Dink örneğini vermenizden dolayı bir kere daha hatırlama fırsatı buldum, birçoğumuz için büyük bir ihtimalle milat olan bir olay. Birtakım şeyleri daha derinlemesine düşünmemiz hatta gece uykularımızı kaçırarak derecede düşünmemiz açısından önemli. Benim Orhan Kemal Cengiz Bey'in de söylediği gibi Türkiye tarihinin bir nefret suçları tarihi olarak okunabilmesinin mümkün olduğunu düşündüğümüzde aklıma gelen şey, aslında çok kolay, belki de fazlasıyla çok kolay tahrik olabilen insanların yaratıldığı bir toplumda yaşadığımızdır. Dolayısıyla tahrikin dereceleri hukukta nasıl yorumlanacak, bu çok önemli. Nefret suçu kapsamında bir haksız tahrik olasılığının tartışılabilir olması

durumunda, ilerde hayal edelim bir haksız tahrikten dolayı nefret suçu nedeniyle indirim kavuşabilmiş bir failin aslında diğer potansiyel failere daha kolay tahrik olabilirsiniz arkadaşlar diyen bir hikâyesi olmayacak mı? Aklıma takılan bu.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Şimdi eski kanunumuzda sizin dediğiniz gibi bir derecelendirme yapılmıştı. Ağır ve haksız tahrik ayrımı yapılmıştı. Ağır tahrikte cezada çok indirim yapılıyordu, hafif tahrikte az indirim yapılıyordu. Tabii burada gene sorun şuydu: Ne zaman ağırdır, ne zaman hafiftir? Mesela hakaret genelde hafif olarak kabul edilir; ama fiili saldırılar mesela cinsel saldırı, bunlar ağır tahrik olarak kabul edilir. Yeni kanunumuz bu ayrımı kaldırdı. Onun yerine hâkime cezada makas dediğimiz sınırlar belirledi. İşte şu kadardan şu kadar indirebilirsin şeklinde bir makas belirledi ve bu makasa göre hakim yine o arada bir tahrikin ağırlığını kendisi değerlendirerek, sonuçta kendisine verilmiş bir takdir yetkisidir, bu indirimi yapıyor. Fakat bu takdir yetkisini Yargıtay çok sıkı denetliyor. Yani Yargıtay'ın birçok kararında, *“sen burada çok ağır bir şey yoktu niye bu kadar çok indirdin veya çok indirmen gerekirken niye çok az indirdin”* diye Yargıtay'ın denetlediğini görüyoruz. Ama sonuçta bunun çok objektif kriterleri yok. Sadece belirttiğim gibi bir ırza saldırı, bir yakınınızın ırzına tecavüz edilmişse bu çok büyük bir saldırdır, ağırdır. Buna karşılık basit küfürler daha hafiftir buna göre. O dediğiniz diğer noktada böyle bir şey söylememiz mümkün değil. Ben tarihten yararlanıyorum, siz de yararlanırsınız şeklinde. O bizim sistemimizde somut olayda hakim tek tek değerlendirmesi gereken bir şeydir.

Oktay Cerit (Siyah Pembe Üçgen): Öncelikle sizinle aynı fikirde olmadığımı öncelikle söyleyeyim. Nefret suçları kavramını yaratırken biraz öncede söylediğiniz gibi durduk yere, zaten var olan suçun üzerine sadece belli bir gruba ait olmaktan dolayı ekstra bir suç bindiriyor diye bir durum kesinlikle yok. Hukuk fakültesinin ilk yıllarından beri öğrendiğimiz kadarıyla ceza siyasetinde bozulan toplum barışını tekrar tesis etmek vardır. Gücsüzü güçlü karşısında korumak vardır. Artı hiç ayrımcılık yapmadan insanları insan olarak ya da grup olarak eşit koşullarda hayatlarını devam ettirme olanağını sağlamak vardır. Nefret suçlarına gelecek olursak, özellikle ben olayı LGBT eşcinsel bireyler açısından değerlendiriyorum kalkıp da bana

ahlaksız ilişki teklif etti, ilişkiye girdim sonra aklım başıma geldi, çok tahrik oldum, ereksiyonel tahrikten sonra bir de haksız tahrik oldum, 25 bıçak darbesiyle öldürdüm. Bu Baki Koşar cinayetidir. Kendisi gazeteciydi. İstanbul'da birisiyle internetten tanışıyor. Sonra da 25 bıçak darbesiyle öldürülüyor. Uygulamada bizim mahkemelerimiz aynen şöyle karar veriyor: *“Sanığın aksi sabit olmayan savunmasına göre maktulünde malum yaşam tarzı karşısında, failin haksız bir şekilde tahrike uğramış olacağına kabulü gerekir.”* Hadi bunları geçtim. Güçlü bir grup karşısında güçsüz bir grup korunmalı. Belki güçsüz grup güçlü gruba karşı bir nefret suçu işlemiş, nefret söyleminde de bulunmuş olabilir. Yapacağımız yasa tanımında Türkler'e karşı Kürtler ya da Çingeneler'e karşı eşcinseller diye bir şey demeyecek ki. Bulunduğu grup ya da aidiyet dolayısıyla siz kalkıp da bir Türk'ü sadece Türk olduğu için dövüp, darp ederseniz tabii ki orada da nefret suçu olacak. Yani burada eşitsiz bir durum kesinlikle yaratılmıyor. Özellikle de bizim eşcinsel camiasında biraz önce de söylediğim gibi durum tam bir fecaat.

Bütün hukukçular biliyor, biraz önce siz de söylediniz. Yağma suçlarında haksız tahrik uygulanmaz. Bizzat benim başıma geldi. Biz Siyah Pembe Üçgen Derneği'ni İzmir'de kapatılmasın diye uğraşırken, medya tarafından geyler de dernekleri kapatılmasın diye uğraşılıyor diye gösterirken, bir gün yolda yürürken hiç tanımadığım üç kişi tarafından saldırıya uğradım. Yağma edilmeye çalışıldı. Teşebbüs aşamasında kaldı. Sorgu hakimliğinde, sulh cezada *“bu adam eşcinselmış zaten, bize ahlaksız ilişki teklif etti, biz de iki tane geçirdik”* dediler ve anında serbest kaldılar. Şimdi ağır cezada davaları görülecek ve tutuklu değiller. Yani bu konuda toplumsal barışı ciddi manada oluşturmak istiyorsak, güçlü karşısında güçsüzü, ötekileştirilenleri, dezavantajlıları olumsuz konuma koyacak ve daha da onu mağdur edecek davranışlar yaratıp, ona göre harekete geçenleri üst kurum olarak tedip, terbiye etme gerekliliğine dikkat çekmek isterim.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Ben sizin söylediklerinizden farklı bir şey düşünmüyorum. Yani aynen sizin söylediklerinize katılıyorum. Aslında sadece söylemek istediğim şeydu: Normalde bir grubu ayırırsanız, normalde diğer bir gruptan daha fazla korumaya kalkarsanız bu temelinde eşitsizliktir. Temelinde eşitsizliktir, yani A

şahsı için 5 yıl ceza, B şahsı için 7 yıl ceza bu temelde eşitsizliktir. Ama elbette ki hukuk düzeni daha korumaya layık olanlara, daha korumaya ihtiyacı olanlara ayrımcılığı zaman zaman gerekli görebilir. Bunda da herhangi bir sıkıntı olmaz. Anayasa Mahkemesi'nin de bu noktada içtihatları açık. Ben de aynı görüşe katılıyorum. Bu noktada bir sıkıntı yok. Hangi grubu gözetirseniz gözetin. Benzer şeyi tıp hukukunda da görüyoruz. Hekimler diyorlar ki niye hasta hakları? Niye hekim değil? Çünkü hekim güçlü. Onun için hasta hakları kavramına ihtiyacımız olmuş. Kiracıyla ev sahibi karşı karşıya geldiğinde kiracıyı koruyoruz. Normalde ikisinin de eşit olması lazım. Benzer şeyleri hukukun her alanında görebiliriz. Bu alanda da hiçbir engel yok.

Tankut Taşkın Soykan (AGİT): Ben tekrar haksız tahrik noktasında bir yorum yapacağım. Nefret suçunun doğası gereği, haksız tahrik hükümlerinin uygulanabileceği konusunda ben açıkçası çok ikna olmadım. Çünkü nefret suçundan bahsedebilmemiz için, buradaki motivasyonun zaten birtakım grup karakteristiklerine dayanarak suç hedefinin seçilmiş olması gerekiyor. Eğer zaten bu tarzda bir şey yoksa herhangi bir neden olmadığı halde, zaten herhangi bir haksız neden yoksa ancak ortada bir nefret suçu olabilir. Çünkü orada A şahsı, B şahsına saldırıyor ve bunun tek nedeni o kişinin başka bir gruba dâhil olmasıdır. Dolayısıyla eğer A şahsı B kişisine o başka bir gruba dâhil olduğu için değil de o başka bir şey yaptığı için ona saldırırsa, zaten ortada nefret suçu yoktur. Yapılacak bir yasa olursa sizin önerdiğiniz gibi bir hüküm konursa bu çok ciddi bir kafa karışıklığı yaratır. İkinci konu da gerçekten haksız tahrikin ne olduğunu doğru bir şekilde tarif ve tespit etmek gerekir. İşte eşcinsellere yönelik ileri sürülen bir sürü haksız tahrik argümanlarının ben çok doğru olduğuna inanmıyorum. Bunların geçerli olabileceğini düşünmüyorum. Benzer haksız tahrik savunmaları 11 Eylül sonrasında veya İngiltere'deki saldırılarda ileri sürülmüştür ve bunların hiçbiri oralardaki mahkemeler tarafından ciddiye alınmamıştır. Onlar da demişlerdir. İşte böyle bir saldırı oldu ve biz bu saldırıdan tahrik olduk, Müslümanlar'dan nefret ettiğimiz için değil. Ama bu davalarda sizin bu tarif ettiğiniz şekilde tahrik hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır. Yani bir ceza indirimi olarak görülmemiştir. Dolayısıyla iki noktayı ayırmak lazım. Birincisi, haksız tahrik nedeniyle işleniyorsa bu zaten nefret suçu olarak değerlendirilmez. İkincisi de

haksız tahrikin gerçekten de haksız tahrik olup olmadığına da hakimler tarafından çok duyarlı olarak değerlendirilmesi lazım. Teşekkürler ederim.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Dediğiniz noktada haklısınız. Zaten kural olarak bu tür suçlarda haksız tahrik olmaması lazım. Ama bu işin içindeki kişilerden biri olarak bana haksız tahriki sunma görevi verildiğine göre, benim de düşüncem veya o varsayımdan yola çıktım. Acaba bundan endişe mi ediliyor? Yani haksız tahrik hükümleri yarın öbür gün uygulanır, bu nedenle de acaba bir sorun çıkar mı noktasından hareket ettim. Bu konuya bu nedenle girdik. Yoksa dediğiniz gibi evet esas itibarıyla bu tür suçlarda haksız tahrik hükümleri uygulanmaz. Dolayısıyla bu uygulamada sorun olmaması gerekir. Ama işte gene oradan da yola çıkıyoruz. Bizim uygulamamız haksız tahriki kabul etme eğilimde olduğu için yarın öbür gün belki bu tip suçlarda da böyle bir içtihat gelişebilir.

Av. Tevfik Karahan (Diyarbakır Barosu): Ceza hukukunun iki tane amacı vardır. Tek amacı suçluyu cezalandırmak değildir. Eğer kamu vicdanını rahatlatmak için suçluyu cezalandırmak gerekir ama en az onun kadar önemli olan da suçlunun ıslahıdır. Acaba biz cezaları arttırarak suçluları ıslah edebilecek miyiz? Cezaevlerine gönderdiğimiz kişilerin büyük çoğunluğu daha sonra cezaevinde tanıştıkları suç ortaklarıyla daha farklı suç örgütleri oluşturabiliyorlar. Daha cezaevindeyken zaten bunların portresini çiziyorlar ve gerekli çalışmaları yapıyorlar. Dolayısıyla uygulayıcılar kötü olunca bu daha kötü bir silah olarak karşımıza çıkabiliyor. Çünkü ceza hukukunda tipiklik olmak zorundaki suçta veya eyleme ceza verebilirsiniz. Şimdi nefret psikolojik ve sosyolojik temelli bir olgu ise, o zaman biz eylemden önceki önyargıyı da cezalandırmanın içerisine sokmaya çalışacağız. Bu da uygulayıcılara çok ciddi ve çok geniş yetkiler verebilecek. Haliyle tipiklikle de ilgili bir sıkıntı olacaktır. Aslında dikkatleri çekmek istediğim nokta kötü uygulayıcıların elinde kötü bir kanun maddesinin çok daha ciddi sorunlar doğuracak olmasıdır. Örneğin Lozan Barış Anlaşması'na, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerine ve bununla ilgili Anayasa'nın 90. maddesine, adil yargılanmayla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına ve hatta Avukatlık Kanunu'na rağmen, KCK davasında Kürtçe savunma reddedildi. Yine biz avukat olduğumuz

için biliyoruz ki avukat kimliğimizle bankacılık işlemleri yapamıyoruz, Avukatlık Kanunu'nun avukatlar ve stajyerleri bütün dava dosyalarına bakar der ama siz soruşturma dosyasını incelemek istediğinizde bunu inceleyemezsiniz. Özel yaşamın ihlali gibi türlü zorluklar çıkar karşınıza. Bu örnekleri vermemin nedeni, açık kanun maddelerine ve uluslararası sözleşmelere rağmen bizim uygulamada çok ciddi sıkıntılar çekmemizdir. Haliyle kötü uygulayıcılar elinde muğlak, soyut ifadelerle hazırlanacak bir kanun çok ciddi sorunlar yaratacaktır. Bu nedenle net, açık ifadelerin olduğu ve kafa karışıklığı yaratmayacak bir nefret suçu kanunu yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Hepinize teşekkürler ediyorum.

Prof. Dr. Hakan Hakeri: Ben burada bir iki şey eklemek istiyorum. Belirsiz kavramların kullanılmasına tabii ki çok dikkat edilmesi gerekiyor. Kanunilik ilkesinin yerine getirilmesi gerekiyor. Aksi takdirde aynen Türkiye'de 216. maddenin tersten uygulanması gibi yarın öbür gün nefret suçlarının bu tartıştığımız amaçların tam tersine uygulanması gibi çok büyük bir tehlike olabilir. Ama ben yine de sembol etkisi dolayısıyla böyle bir suç tipinden yanayım. Gerçi şurası da bir gerçek, mesela 1953 yılında TCK'da kan gütme saiki idam cezasını gerektiren bir hal olarak eklenmiş. Bu bir etki etmiş ama birkaç yıl sonra o etki kaybolmuş. Yani kan gütme olayları önlensin diye, kan gütme ağır cezalandırıyoruz. Bakın idam cezası var denmiş ama bu etki çok az devam etmiş, birkaç sene sonra kan gütme olayları gene olmuş ki günümüzde de hala devam ediyor. Dolayısıyla nefret suçları bakımından da bunu göz önünde bulundurmak lazım. İlk önce bir etki edebilir, topluma mesaj vermesi açısından önemlidir ama bu etkinin uzun devam etmeyebileceği de düşünülmelidir.

Matilde Fruncillo***Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Nefret Suçları***

Merhaba ben Matilde Fruncillo, OSCE-ODIHR ofisinde çalışıyorum. Sunumum nefret suçlarının izlenmesi ve raporlanması üzerine olacak. Sunumumda nefret suçlarıyla alakalı bilgi ve veri toplamada, raporlamada yaşanan zorlukları inceleyeceğiz. OSCE-ODIHR konuyla ilgili arka planına bakacağız. Kurum olarak nefret suçlarını nasıl izlediğimize ve raporladığımıza bakacağız. OSCE elli altı tane ülkeden oluşuyor. Bunlar çok çeşitli ülkelerden oluşuyor. Sadece Avrupa'yı kapsamamaktadır. Burada birçok ülke olduğu için bir zorluk söz konusudur. Birçok ülke oy kullanıyor, bu anlamda aldığımız kararlarda da birçok zorluk çekebiliyoruz. Burada bir komitemiz var. Alınan hükümlerin yasal olarak bağlayıcılığı yok ama politik olarak ülkenin nasıl davranacağı hakkında kararlar verebiliyoruz. Söz konusu komite 2009'dan beri var. Bu komitede nefret suçlarını inceliyoruz. Bir de hoşgörü ofisimiz var. Sivil toplum örgütleriyle de çalışıyoruz. Ayrıca şu belirtmeliyim ki, ülkelerdeki sivil toplum örgütlerine bize katılmalarını ve ülkelerinde nefret suçu varsa bunu raporlamalarını ve bize bildirmelerini istiyoruz. Tabii ki bizim sivil toplumla birlikte bir baskı oluşturma gibi bir pozisyonumuz yok; ama nefret suçlarıyla baş edebilmek gibi genel bir sorumluluğumuz var.

Kurumumuzun zamanında nefret suçunu önceden bildirmek, önceden uyarmak gibi bir rolü var. OSCE'nin nefret suçlarının önlenmesi konusunda bu şekilde bir toplumsal görevi, toplumsal rolü olduğunu söyleyebiliriz. Nefret suçlarıyla ilgili raporlayacağımız olayları izlemeye alıyoruz. Sabahki oturumda Tankut'un da size gösterdiği gibi bir web sitemiz var. Hazırladığımız her raporu bu web sitesinde yayınlıyoruz. Biraz öncede söylediğim gibi kurumumuzun bağlantısından dolayı bazı sorunlar yaşanıyor. Bu nedenle katılımcı ülkelerin raporlama yapmaları ve bu yönde adım atmaları çok önemli. Ayrıca nefret suçu olgusunun yükseldiğini de kabul etmek gerekiyor. Hükümetler bunu kabul etmese de biz bunu görüyoruz. Dolayısıyla nefret suçu olgusunun yükseldiğini göstermeye çalışıyoruz. Nefret suçları işlenmektedir ama nefret suçunu her zaman her ülke tanımıyor. Her ülkede yasal olarak bir tanım yok. Konuyla ilgili mevzuat çoğu

zaman faille alakalı oluyor. Biz genelde bir suçun nefret suçu olup olmadığını ya da önyargılı bir saik olup olmadığını araştırıyoruz. Bu ülkenin genel siyasal atmosferine göre de değişebiliyor. Ayrıca bunları araştırmaya çalışırken teknik sorunlarla da karşılaşabiliyoruz. Mağdurların durumuna bakarken her ülkenin farklı bir mevzuatı olabiliyor. Her ülkenin nefret suçuyla ilgili mevzuatı değişiktir. Ayrıca mağdurlarla ilgili bir veri eksikliği var; çünkü genelde mağdurlar bildirimde bulunmuyorlar. Mağdurlar genel olarak başlarına gelenden utandıkları için bir otoriteye ya da bir mekanizmaya başvurmuyorlar. Genelde mağdurların yaşadıkları olaydan sonra travmalarını aşmaları için yapabileceğimiz şeyler olmalı. Bu yüzden de mağdurlar hakkında veri toplamamız gerekiyor. Ancak bazen mağdurlar göçmenler olabiliyor. Bu nedenle bu kişiler ülkede yasal olarak bulunmadıkları için bize herhangi bir bildirimde bulunmuyorlar. Bazen de mağdurlar kendi özel bilgilerini paylaşmak istemiyorlar. Bu tür sorunlar da var. Örneğin, bu konuda da sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde olabiliriz. Bazı dernekler bu tür olayları raporlayabiliyor.

Bugün mevzuattan çok bahsettik. Bu nedenle çok üstüne düşmek istemiyorum. Sanırım nefret suçunu mevzuata eklemenin çok zor olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Nefret suçu bir olgudur. Cezai eylemin bir alt kısmıdır. Nefret suçu yeni bir olgu değil. Aslında önceden de olan bir olgudur. Ancak nefret suçunun özellikleri, arka planı, toplumsal, kültürel boyutu, bölgeleri değişmiş durumdadır. Bu nedenle de günümüzde nefret suçunun tanımını nasıl yapacağımızı çalışmamız gerekmektedir. Nefret suçunun tanımını belirlerken ortak bir dile ihtiyacımız var. Elbette, şunun farkındayız ki, her hükümet her devlet farklı mevzuatlara sahip. Bazı vakalarda bazı hükümlerin olduğunu görüyoruz. Ama nefret suçlarıyla ilgili bir hüküm göremiyoruz; çünkü genelde veri yokluğu söz konusu. Ancak değişik ülkelerden ve kaynaklardan bir veri toplarsak ve bunu kurumsal bir çerçeve altında toplarsak çok daha iyi sonuçlar alabiliriz. Burada tabii ki, nefret suçu yasası düzenlemek isteyen ülkeyle alakalı olarak siyasal bir istek olması gerekiyor. Polisin nefret suçlarının üzerine gitmesi için istekli olması gerekiyor. Çünkü polis çoğu zaman istekli olamayabiliyor ya da tarafsız olmayabiliyor. Peki, bu sorunlara karşı neler yapabiliriz?

Biz her katılımcı ülkeden bir tane temsilci belirlemelerini istedik. Veri toplamada, izlemede ve raporlamada bu insan görevli olsun. Türkiye’de bildiğim kadarıyla bu kişi Adalet Bakanlığı’ndan biri. Genelde Adalet Bakanlığı’ndan ya da İçişleri Bakanlığı’ndan biri görevlendirilebiliyor. Bu insanlar nefret suçlarının sınıflandırılması için görevlendirilebiliyor. İnternette doldurulan bir anketimiz var ve bu yolla değişik bilgi kaynaklarına ulaşmaya çalışıyoruz. Farklı mevzuatlara sahip elli altı ülkeden verileri toplamak oldukça zor oluyor. Bu nedenle raporda kullanabileceğimiz, ihtiyacımız olan bilgilere ulaşmak istiyoruz. Bu her ülke için aynı şekilde geçerli. Biz bilginin kalitesiyle daha çok ilgileniyoruz. Çünkü hükümetler en azından veriye bakabilir, ulusal anlamda bir kontage geçebilir, değişik kurumlar arasında bilgi alışverişi yapabilir. Bu veriler genellikle tek bir kurumdan elde edilmezler. İçişleri, Adalet Bakanlığı, İstatistik Kurumu gibi kurumlardan biz bilgi toplayabiliyoruz. Ama bu kurumların arasından bir koordinasyon olması gerekiyor. Bu koordinasyon çok önemlidir. Örneğin bu veriler İtalya’da belli bir noktaya kadar kamuya açıklanmıyor. Bu nedenle, bazen bu bilgilere ulaşmanız zor olabiliyor. Ama ulusal anlamda eğer daha fazla bilgi elde eden bir ülke varsa, bu bilgiler bir koordinasyon halinde toplanıyor. Aslında bizim kişisel bilgilere ihtiyacımız yok. Bu bilgilerin nefret suçuyla alakalı genel bir bakışı, genel bir bilgiyi içermesi yeterli. Bizim raporumuzun amacı da zaten bu genel bilgiyi yansıtmak. Yani amacımız bire bir bilgi elde etmek ya da çok bilimsel bir araştırma elde etmek değil. Çok fazla ülke var, çok fazla mevzuat var, bu yüzden de farklı verileri bir araya getirerek bilimsel bir şey yapmak çok zor. Bu nedenle elde ettiğimiz veriler önceden bahsettiğimiz özelliklerle şekillendirilememiş veriler oluyor. Elde ettiğimiz verileri değişik yöntemlerle ayırıyoruz. Örneğin Türkiye’de bu veriler hakaretle ilgili olabiliyor. Yine bu konuda bir taraftan ayrımcılıkla ilgili verilerle nefret suçları verileri birbirine karışıyor olabilir. Bu durumda da bu veriler arasında bir ayırım yapmamız gerekebiliyor.

Son raporlarda kaç tane devlet bize bilgi veriyor, kaç tane devlet anketleri tamamlamış, STK’lardan ne kadar veri toplanmış bunları gösteriyoruz. Raporda AGİT bölgesindeki ülkelerin genel durumunu yansıtıyoruz. Ardından belirli bölgeler için birtakım bölümlerimiz var; çünkü bizim departmanımız tematik bölgelerle

ilgileniyor. Diyelim ki Müslümanlar'a karşı nefret suçları, Anti-Semitizm, Hıristiyanlar'a ve diğer dinlerden olanlara karşı nefret suçları, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ve diğer tüm alanlara ilişkin alt bölümler var. Ayrıca diğer nefret suçları biçimlerini de örneğin LGBT'yi de dâhil ettiğimiz birimlerimiz var. Eğer bir ülke bize veri vermiyorsa biz bu durumda STK'lardan gelen verilere başvuruyoruz. Örneğin, Türkiye'den bu yıl STK'larla ilişkiye geçtim, bazı davalarla ilgili veriler elde ettik ve bazı meseleleri netleştirmek istedik. Sadece genel bilgiye ihtiyacımız var ve sizlerle sürekli temasta olacağız; çünkü daha fazla veriye ihtiyacımız olacak. Net olmamız gerekiyor, gerçekçi olmamız gerekiyor. Sadece medyadan elde edilen bilgilere dayanamayız. Bu bilgileri bize ulaştıran bir STK olsa bile, mümkün olduğunca farklı bilgi kaynağına ulaşmamız gerekiyor. Bazı ülkeler için bilgiler var deniliyor; ancak her zaman bu bilgiler açıklanamıyor. Bu yüzden de STK'lar ile işbirliği son derece faydalı olabiliyor. Bizim birlikte çalıştığımız bir diğer organizasyon türü de uluslararası kuruluşlar, örneğin UNHCR (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği) gibi göçmen kuruluşları var.

Elde ettiğimiz veriler içinde ayrımcılık ve nefret suçları birlikte geldiği gibi, nefret suçuna teşvikle ilgili veriler de var. Dolayısıyla bunları birbirinden ayırtırmak tahmin edersiniz ki oldukça zor. Genellikle biz bir ülkede STK'lar ile buluşmaya gittiğimizde hazırladığımız raporlardaki bilgileri kullanıyoruz. Burada vurgulamak istediğim şey bilginin son derece önemli olduğu. Aksi halde nefret suçları hakkında konuşmamız mümkün olmuyor. Dolayısıyla verilere ihtiyacımız var. Tabii ki veri olmaması nefret suçu olmadığı anlamına gelmiyor. Hatta tersine diğer ülkelere kıyasla İskandinav ülkeleri bize bir sürü bilgi veriyorlar ama bu İskandinav ülkelerinde daha fazla vaka olduğu anlamına gelmiyor ya da bunlar İskandinav ülkelerinde daha fazla vaka olduğunu göstermiyor. Burada sadece ilgili otoriteler bu meselenin önemini kabul etmiş olabiliyorlar ve bizimle işbirliği yapıyorlar. Ama gene de bir ilk aşama var, veri yoksa tartışmıyoruz. Bu konuda teknik yardımda bulunuyoruz.

Raporlarımızda nefret suçlarının önlenmesiyle ilgili bazı tavsiyelerde bulunuyoruz. Bunların içinde bir tanesi nefret suçları konusunda bir mevzuatın olması. Bu durumda yoruma daha az yer kalıyor. Yani savcıların ya da yargıçların mevcut mevzuatla daha az

yorum hakları oluyor. Bazı ülkelerde nefrete teşvik diye bir kavram var. Bu kavram biraz gevşek ve müphem bir kavramdır. Oysaki ceza hukukunda kullanılan kavramların kesin, net olması gerekmektedir. Bu şekilde adalet daha iyi garanti ediliyor. Ancak, Tankut'un sabah da söylediği gibi çoğu zaman nefret suçları hakkında bir mevzuatın olmadığı durumlarda, genellikle nefret suçlarıyla ilgili olarak ceza yasalarında cezayı arttıracak bazı maddeler bulunabiliyor. Bu durumda nefret suçu bir ağırlaştırıcı neden olarak mevzuatta yer alıyor. Bu da şu anlama geliyor hem toplum hem de hukuk bu suçların etkisini, ciddiyetini, ağırlığını kabul etmiş, tanımış ve harekete geçme ihtiyacını ifade etmiş. Çünkü bu sabahki oturumda sıklıkla belirtildiği gibi bu suçlar sembol suçlardır.

Elbette ki raporlarımızda eğer başlangıçtan itibaren mahkeme kararına kadar verilerimizin olması her zaman faydalıdır. Çünkü aynı zamanda buradan ülkelerin, hükümetlerin nefret suçlarına karşı ne tür tepkiler verdiğini de görmüş oluyoruz. Bu da bir başka sorun; çünkü pek çok ülkede yargılamalar çok uzun bir süre alıyor. Bu tür davalar bir yıldan fazla sürüyor ve bizim zaman çerçevemize uymaya bilmiyor. Aynı zamanda sivil toplumla işbirliği öneriyoruz. Çünkü inanıyoruz ki sivil toplumun rolü nefret suçlarına karşı bilinç oluşturmak ve nefret suçlarının önlenmesinde oldukça etkili olabiliyorlar. Sizler sivil toplum örgütlerinden geliyorsunuz. Sivil toplum örgütleri olarak birtakım göstergeleri takip edebilirsiniz. Nefret suçlarındaki artışı gözlemleyebilirsiniz. Belki ortada bir suç yoktur ama bu suçlardan önce nefret suçlarıyla yakın ilişkisi olan bazı başka olaylar ortaya sık bir şekilde çıkmaya başlamıştır. Bu henüz suç düzeyinde değildir; ama nefret suçları için işaret veriyordur. Biz bir tür erken uyarı sistemi oluşturmak ve otoriteleri uyarmak üzere bu tür eylemleri de gözlemliyoruz. STK'lar olarak bu olayları da gözlemleyebilirsiniz.

Otoritelerle işbirliği ve toplum içerisinde potansiyel mağdurlarla, azınlık gruplarıyla, en fazla zarar görebilecek gruplarla, STK'larla bağlantı halinde olmak, polisle bağlantılı olmak, bu üçgeni kurmak oldukça önemli olabiliyor. Bu nedenle bu tür bağlantıların düzenli olması gerekiyor. Hükümetdışı kuruluşlar toplumla yeterli bağ içinde olurlarsa, bu tür toplantılar yaparlarsa, örneğin yerel düzeyde birtakım işbirlikleri olursa son derece faydalı olur. Gene polisi birtakım gelişmelerden haberdar etmek noktasında oldukça faydalı

olabilir. Söylediklerimi biraz ütöpik bulabilirsiniz ama pek çok ülkede bu polise daha az iş yapmalarını sağlayarak bir katma değer katabilir. Eğer erkenden önlem alırlarsa sonradan daha az çalışırlar. Yine toplum içindeki ayrımları daha henüz derinleşmeden ele alırlarsa, toplumun istikrarına faydalı olabilirler. Bu yüzden nefret suçlarını önlemek için polisle birlikte işbirliği yapmamız gerekiyor. Çünkü birtakım örneklerimiz var. Nefret suçları toplumsal kargaşa ve istikrarsızlık ortaya çıkartıyor. Polis bu çatışmalardan kaçınmak ister. STK'larla düzenli işbirliği yaparak, mağdurların rapor etmediği bilgiler gibi, genelde elde edemeyeceği bilgileri elde edebilir. Çünkü mağdurlar polise güvenmedikleri için genelde polise bilgi vermek konusunda isteksiz olabilirler. Bu sayede bu mağdur grupları otoritelere başvurmak konusunda daha istekli davranabilirler. Yani mesele şu mesajı vermektir: size yardım etmeye çalışıyoruz, sizinle birlikteyiz, kapasite oluşturmak için çalışıyoruz. Burada sivil toplum diyorum, sivil toplum derken sadece hükümetdışı kuruluşları kastetmiyorum. Aynı zamanda sivil toplum dinsel toplulukları da içerebilir. Gene toplumun başka kesimlerini içinde barındırabilir. Sivil toplumla yapılacak işlerin iki yönlü olduğunu söyleyebilirim. Bir tanesi kapasite oluşturmak, diğeri ise sivil toplumu AGİT'in organize ettiği büyük etkinliklere davet etmektir. Tankut bu sabahki oturumda her yıl neler yapıldığını göstermişti. Ama periyodik birtakım toplantılarımız oluyor. Buraya da sivil toplum örgütlerini davet etmeye çalışıyoruz. Ancak sadece STK'ları davet ettiğimiz durumlar da olabiliyor. STK'ların seslerini duyurmalarını sağlamak ve bunu koordine etmek için de bir akım katkılarımız olabilir. Örneğin STK tavsiyeleri bir toplu oturum içinde ele alınabilir. Bunun içerisinde katılımcı ülkelerle birlikte STK temsilcileri konuşmalar yapabilirler.

Nefret suçları konusuna geri dönecek olursak. Katılımcı ülkelerle bu sorunu çözmek için uğraşıyoruz. Nefret suçlarıyla mücadele etmek için kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyacımız var. Kurumsal ve kurum dışı muhataplarımız eğitimin bir parçası olabilirler. Polis için bir eğitimimiz var. Savcılar için bir eğitimimiz var. Sadece sivil toplumu hedeflemiyor olabiliriz ama sivil toplum bileşenlerinin olması gerekiyor. Sadece sivil toplum örgütleri için üç günlük bir eğitimimiz var. Bu önleme, tepkiye ilişkin bir eğitimidir. Karşılıklı etkileşim ve vaka incelemelerin olduğu bir eğitim yapıyoruz. Küçük gruplarda çalışmalar yapıyoruz. Bulduğumuz

ülkeye göre bu katılım değişebiliyor. Yine kendi kalıp yargılarımız ve önyargılarımız da bu eğitimin bir parçası. Çünkü STK'lerden, insan hakları kuruluşlarından geliyoruz diye, önyargılarımızın olmadığını söyleyemeyiz. Kendi içimizde de bazı önyargılar mevcut. Bu nedenle bu tür eğitimlere ihtiyacımız var. Sadece tek bir hedef istemiyoruz. Farklı toplulukların temsiliyeti çok önemli. Diğer gruplara karşı birtakım önyargıların olduğunu görüyoruz. Bu konuda yayınladığımız materyallerimiz var. Bu sabah sizlere dağıttık. Eğitimi ve müfredatı geliştirmek konusunda da birtakım yardımlar sunuyoruz. Konuyla ilgili bir web sitemiz var. Bununla birlikte yerel düzeyde de birtakım çalışmalar olduğunda elimizden geldiğince tercüme etmeye çalışıyoruz. Bunları kendi iç kaynaklarımızı kullanarak yapıyoruz. Söylemek istediklerim bunlardan ibaret sorunuz varsa cevaplandırabilirim.

Feray Salman (İHOP): İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) beş yıldır faaliyet gösteriyor ve faaliyetlerinden bir tanesi uluslararası alanda, özellikle insan hakları mekanizmalarının ürettiği belgeleri Türkçe'ye çevirmek ve bunu yaygınlaştırmak. AGİT-TANDIS Türkiye bakımından kullanılabilir materyal üreten bir kaynak. Dolayısıyla 2008 yıllık raporunuz dahil olmak üzere, iki rapor ve bir el kitabının tercümelerini yaptık. Yakında e-kütüphane açılacak. İHOP web sitesi içerisinde bunu duyuracağız. Dolayısıyla bu belgeleri de orada bulmanız mümkün olacak. Biz elimizden geldiğince çeviri yapmaya devam ediyoruz ve edeceğiz. Bunu belirtmek istedim. Bir de soru sormak istiyorum. Avrupa Konseyi'nin Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Komisyonu (ECRI) ile işbirliği yapıyor musunuz? İlişki düzeyiniz nedir?

Matilde Fruncillo: İşbirliği yapıyoruz, bilgi paylaşıyoruz. Daha önce de söylemiştim. Nefret suçları raporlarında uluslararası kuruluşlardan da destek alıyoruz. Bu noktada ECRI ile temas halindeyiz. Bize nefret suçları raporları için veri sunuyorlar, bilgi sunuyorlar. Şunu söylemeyi unuttum aslında. Diyelim ki yeni bir nefret suçu raporuna 2010 Ocak'ta başlıyoruz, yılın ilk altı ayında bütün bilgileri alıyoruz. Bu bilgileri hem katılımcı ülkelerle hem de STK'lar ile paylaşıyoruz. Eğer katılma isteyen başka STK'lar varsa, daha fazla veri toplamak için onları da işin bir parçası haline getiriyoruz. Ardından bu süreç bitiyor. Yani bu süreç bir yıl sürüyor,

Kemal Ördök (Pembe Hayat Derneği): Türkiye’de cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanında çalışmalar yapan STK’lar hükümet, bakanlık ya da parlamento alanında çok fazla destek bulamıyor. Yavaş yavaş bazı gelişmeler olmasına ve destek veren milletvekilleri olmasına rağmen bu çok değil. Bu durumda hükümete dışarıdan gelen baskılar son derece önemli hale geliyor. Yıllardır Avrupa Komisyonu’nun çalışmaları, hem Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu hem de Avrupa Komisyonu Türkiye Masası’nın LGBT aktivistlerini Brüksel’e davet ederek, özellikle de ilerleme raporuna veri toplamak anlamında çağırımları son derece efektif sonuçlar veriyor. Özellikle de son iki yıldır ilerleme raporlarındaki verileri gördüğümüzde bunu rahatlıkla fark edebiliyoruz. Avrupa Konseyi keza öyle. Özellikle, Avrupa Konseyi’nin İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg’in olguları bulgulama ziyareti yaparak Türkiye’de çeşitli illeri ziyaret etmesi hem de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’nin Türkiye ziyaretlerinde LGBT temsilcilerini çağırıyor olması son derece önemli oluyor. AGİT’e geleceğim hemen. AGİT noktasında, özellikle son bir yıl içerisinde takip ettiğim kadarıyla, AGİT nefret suçlarına, özellikle de Balkanlar’daki LGBT aktivistlerinin de söylediği gibi, son derece büyük bir önem veriyor, raporlar hazırlıyor. Bunlar medyaya da yansıyor, hükümetler noktasında da dikkate alınıyor. Türkiye de Avrupa Konseyi’nin ve Avrupa Komisyonu’nun yapmış olduğu hem olguları bulgulama ve birebir yapmış olduğu gayri resmi toplantılar yapıyor. Ancak bu tür faaliyetleri AGİT’ten göremiyoruz. Biraz daha etkinliğini arttırması gerekir diye düşünüyorum ama bunu nasıl yapacağız? Çünkü sunumunuzu yaparken özellikle de raporda iki trans bireyin cinayeti ile ilgili verinin olduğunu söylediniz. O raporlarla ilgili verilerin toplanması sürecinde ilişkiydik zaten ama o ilişki çok kendiliğinden gelişen bir ilişkiydi ve sistematik bir veri toplama şeklinde ilerlemedi aslında. Başka STK’lar bize yönlendirdi, biz de bir şekilde telefon üzerinden iletmeye çalıştık. AGİT tarafından çok daha sistematik bir süreç nasıl yürütülebilir? Özellikle de Türkiye noktasında ve LGBT özelinde. Bu birinci sorum. İkinci sorum ise, dağıtılan raporlarda, çeşitli STK’ların raporlarında cinsel yönelime bir vurgu var. Ama cinsel yönelim cinsiyet kimliğini içermiyor. Yani trans bireyleri tanımlarken başka bir tanımlamaya gitmek gerekiyor. Özellikle yurtdışındaki mevzuatın analizinde birtakım istatistikler var. O

istatistikler de kategorize edilirken cinsel yönelim deniliyor ama bunun içine cinsiyet kimliğiyle alakalı translar da giriyor bunun içine deniliyor. Bu gibi konularda aslında dikkatli olmamız gerekiyor ki hem veri toplarken trans bireyleri dışlamayalım hem de burada yapılan sunumlarda da o vardı, uluslararası mevzuatta da biz cinsel yönelimle karşılaşıyoruz, hiçbir zaman cinsiyet kimliği ifadesi geçmiyor, yani cinsel yönelim trans bireyleri kapsamıyor. Buna hem Türkiye'deki STK'ların hem de uluslararası anlamda veri toplayan örgütlerin dikkat etmesi gerekiyor. Trans cinayeti deniliyor ama cinsel yönelime dayalı önyargı olarak geçiyor. Çok dikkatli olmamız gereken konulardan bir tanesi.

Matilde Frucillo: AGİT'in bölümleri biraz karmaşıktır. Çok sayıda devlet var. Hepsi LGBT'nin o taraftan yapılan öldürülmelerin raporda yer almasını hepsi istemiyor. Cinsel yönelimin genel bir karakteristik özellik olması lazım. Raporda, evet raporda bunların belirtilmesi lazım transeksüellerle alakalı şeylerin ama bazı ülkeler bunu belirtmiyor. Sorunumuz burada. Elimizden geleni yapıyoruz. Her ne kadar uzlaşma sorunumuz olsa da bu veri için biz istiyoruz. Ancak bu veriyi verip vermemeleri ülkeyi bağlıyor. Karşımızdaki tarafa bağlı. Evet, bu veriyi topluyoruz. Sadece bu konuyla ilgili değil diğer STK'lara soruyoruz. İşimize yarayacak başka ek bilgiler istiyoruz. Eksik olanları tamamlamaya çalışıyoruz. Ama öbür taraftan biz karşı tarafı zorlayamayız, bize cinsel yönelimle ilgili veri verin diye. Bu şekilde bir zorlama yapamayız; çünkü bu insanlar da mevzuat tarafından korunuyor olabiliyorlar. Bilgilerini paylaşmak istemiyor olabilirler. LGBT her zaman, her ülkede, hem Asya'da hem Ukrayna'da, Avrupa'da yani her yerde bu LGBT'yi, bu olayı yani bunları tabii ki dahil ediyoruz biz raporlama sürecine. Tabii cinsel yönelimleri biraz genelledik. Ama daha önce de söylediğim gibi veriyi biz genel bir şekilde raporluyoruz. Biliyorum ki LGBT alanında değişik kategoriler var, transeksüeller gibi. Ama bu çok ayrıntı kalıyor. Daha fazla kategori ekleyebiliriz. Ama eklememiz durumunda bu kategoriye ait kesimlerle ilgili bilgi alabilecek miyiz? Çünkü bilgi ve veri toplamak konusunda bizim işimizi zorlaştırıyor. İdeal olan tabii ki farklı kategoriler hakkında daha çok raporlama yapmaktır. Ama bir gerçeklik var ki, bu zor bir süreç.

Kemal Ördök (Pembe Hayat Derneği): Bu biraz ontolojik temelli bir hataya doğru gidiyor. Örneğin, etnik temelli bir ayrımcılığın kapsamına siz Aleviler'i koyamazsınız. Dolayısıyla transeksüellere yönelik ayrımcılık derken bunu cinsel yönelim temelli ayrımcılık kategorisine koyamazsınız. Yanlış sonuçlar verir. Söylemek istediğim bu.

Matilde Fruncillo: Türkiye için mesela biz iki tane transeksüelin ölümü hakkındaki bilgiyi resmi olarak verilerimizin içine aldık. Daha sonra da ek davalar hakkında bilgi topladık. Başka STK'lardan da veriler topladık. Transeksüellere atıfta bulunduk. Kısacası böyle çalışmalarımız oluyor.

Abdullah Cıstır (İzmir Romanlar Derneği): 2005-2015 yılı Avrupa'da Roman 10 yılı olarak ilan edilmişti. Geçen sene İspanya'da yapılan ikinci Avrupa Roman Kongresi'nde bu stratejik eylem planının sanki biraz geriye düştüğünü izledik. Türkiye'de basında çok fazla yer almamasına rağmen, Avrupa Konseyi'nin son olarak Romanlar'ın Fransa'dan sınırdışı edilmesine yönelik pozisyon alması ve AGİT'in de buna destek veriyor olması Roman 10 yılı projesinin köktüğünü mü gösteriyor? Yeni eylem planları süreci mi başlıyor?

Matilde Fruncillo: Hayır, elbette değil. Daha önceden söylediğim gibi bir birim sadece Romanlar için çalışıyor. Bu birimde sadece Romanlar'ı ilgilendiren konular hakkında çalışıyoruz. Tabii ki Romanlar'a karşı yapılan şeyleri desteklemiyoruz. Sosyal alan, iş ve istihdam gibi alanlardaki ayrımcılığın Romanlar genelde mağduru durumundadırlar. Bununla birlikte yaşanan gelişmelerin Avrupa Roman Yılı programında bir değişiklik yaratacağını düşünmüyorum. Yaşanan siyasi gelişmelerin nedeniyle bu programda bir değişiklik yapılacağını düşünmüyorum. Eğer gerçekten bu programla ilgili gelişmeleri takip etmek istiyorsanız, size gerekli iletişim numaralarını verebilirim. Gelecek sene Romanlarla ilgili olarak bir kapasite geliştirme programımız olacak.

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu

Medya ve Nefret Suçları

Konu gördüğünüz üzere medyada nefret söylemi ve nefret suçlarıydı. Ancak sabahtan beri bir sürü profesörümüz, hocamız, STKımız birçok konuda konuştuk, Nefret suçundan bahsettik. İletişim hocası olduğum için ben, nefret söyleminden bahsetsek daha iyi olacak ama ona geçmeden önce size üç ya da dört slayt göstereceğim. Bilgi vermek amacıyla bunları göstermemi istedi. Türkiye'nin nüfusu, yüzölçümü bunun gibi Türkiye ile alakalı genel bilgiler var. Genel bir bakışta Türkiye Birleşmiş Milletler üyesi, Avrupa Konseyi üyesi hepsini okumayacağım buradaki kuruluşların. Avrupa Birliği 99'dan beri, Avrupa Birliği'nin resmi aday üyesi. Bunları geçiyorum hızlıca; çünkü bir sürü slaytım var. Konuşmak sizleri sıkmak istemiyorum.

Bunlar Türkiye'de basında çok önemli noktalar. 1980'de biliyorsunuz darbe oldu, bir siyasi durdurma kararı oldu, bu medyaya da basına da yansıdı. Herkes hapse girmekten korktuğu için daha çok, daha duygusal anlamda şeyler yazılması öngörüldü. Darbeden iki yıl sonra demokratik olmayan bir kanun değişikliği ve Turgut Özal'ın göreve getirilmesi söz konusuydu. Neoliberalistler de tabii Türkiye'yi etkiledi bu dönemde. Yeni bir imaj görüntü dönemi başlamış oldu .1999'da özel kanallar, özel yayınlar başladı. Ondan dört yıl önce özel kanallar açıldı. 94'te TRT durduruldu ve daha sonra da özel kanallar yayına başladı. Şimdi basımın birimine bakacak olursak, çünkü o zamanlar çok başka bir basın söz konusuydu, şimdi çok başka bir basın oldu. Hızlandırma yani küresel hızlanma basını çok etkiledi. Bir zamanlar basın 4. bir güçken dünyada önemini kaybetti bütün dünyada. Sonra gazetelerin sahiplerinin değişmesi el değiştirmesi oldu. 1990'lardan önce özellikle Aydın Doğan'dan önce Milliyet, Hürriyet ve Posta'nın sahibi basındaki gazetelerin yüzde 78'ine sahipti. Diğer daha geleneksel dergileri de gözlemleyebiliyoruz. !!! medya tekelleştirildi, manilüpe edildi, yönlendirildi. Yanlış gündemler oluşturuldu. Size böyle bir Türk basını hakkında bilgi vermek istedim.

Peki söylem nedir? Hepimiz biliyoruz söylemin ne demek olduğunu ama biraz daha bilgi vermek istiyorum. Dil biliminin asıl amacı kelimenin anlamını nasıl ortaya çıktığını ve bunların

incelenmesi, en küçük birim olan cümlelerin incelenmesi, bunların anlamlarının açıklanması ve anlamların cümlelerden daha büyük birimlere nasıl geçtiğini açıklamaya söylem diyoruz. Ve bunlar genelde hükümet, entelektüeller, aydınlar, STK'lar, fikir insanları ve basın tarafından söylemler oluşturuluyor. Bunlar tarafından yönlendiriliyor. Bu yüzden bireyler ya da dil kullanıcıları ister istemez bilerek ya da bilmeden bir dili konuşurken kendi ideolojileri ile paralel bir şekilde kendilerini ifade ederler. Bu anlamda bir dili konuşan insan kendi ortak değer yargılarını, bilgilerini diğer insanlarla ya da toplumla bilerek ya da bilmeyerek paylaşır. Mesela kaba olabilir, hakaret olabilir, ironi yapabilir, saldırganca konuşabilir, sinirli olabilir, tacizkar olabilir, argo konuşabilir ya da popüler kültür tarafından oluşturulan kelimeleri de kullanabilir. John Stuart Hall'a göre ideolojiler tarafından şekillendirilen şey aslında dildir. Basın dili toplumdaki ideolojilerin değişimi bunların fikir alışverişi için hepsini bunları şekillendiren şey basındır. Şu da açıktır ki basının gücü sembol oluşturmakta, bilgi oluşturmakta ve de durumları belirlemekte çok önemli rol oynar. Basın söylemine baktığımızda kullanılan kaynaklar hangi aktörlerin rol oynadığı, hangi başlıkların kullanılacağı, ne söylenecek ve nasıl söylenecek bunlar basın tarafından şekillendirilen şeyler. Haberciler bir haberin içeriğini hazırlarken güç yapılarından yararlanırlar. Genelde liderlerden alınan sözler ideolojileri tekrar tekrar şekillendirirler ve bu ideolojilere karşı belki başka bir güç oluştururlar.

Söylemde ki sözlerin önemi;

Bir kitleye ulaşırken bir haber sunarken cümlelerin önemi var. Nasıl kurulduğu için çok önem kazanıyor. Bir söylemi oluştururken cümlelere bakacağız; çünkü en küçük yapı bu. Söylemi oluşturan şeyler cümleler. Bunlar bazı kelimeler olur, altı çizilir, çok önemli kabul edilir. Yani bir şeyi savunmak ya da ima etmek fikirleri savunulabilir. Mesela bunlara özgürlük savaşçıları da diyebilirsiniz. Bu söylemde önemli bir konudur, haber söyleminde. Konuşmada gözümüze çarpan bazı önemli noktalar var. Hangi tür bir davranışın konuşması olduğuna bakabiliriz ya da belli bir içerik dışında konuşma ortaya çıkmaz. Birçok araştırmada görülüyor ki cümleler edilgen çatılı oluşturuluyor yani egemen bir form yok, etken bir yapı yok. İstenmeyen durumlarda bu şekilde cümleler kullanılıyor. Negatif,

olumsuz bir durum olursa bunu vurgularken kullanılabilir. Edilgen bir cümle kurarken de ezilen bir taraf olduğunuz anlamına gelebilir.

Şimdi kin, nefret söyleminden bahsediyoruz. Buna teşhis koymak çok zor olabiliyor nefret söylemi olup olmadığını anlamak için. Çünkü nefret duygusal duyulara hitap eden bir kavram. Bazen de bu söylemler, konuşmalar mağdur ederler insanları. Nefret konuşması bir insanı bir grubu kimliği yüzünden, sosyal grubu yüzünden aşağılama içerebilir. Mesela bazı örnekler vereyim size. Türkiye’de yapılan çeşitli kampanyalar var. Mesela Kürtler’i ortadan kaldıralım olabilir. Diğeri lezbiyenleri onlarla ilgili cinsel ilişkilere göre tekrar kazanabiliriz. Ya da köpekler girebilir Yahudiler ve Ermeniler giremez şeklinde bazen konuşmalar olabiliyor. Bu tür kampanyaları görüyoruz. Hepiniz zaten u tanıyorsunuzdur, siyasetçi. Kendisi iki yıl önce sanırım 2006 ya da 2007’de gazetede bir video vardı. Gazetede yazdığında İslam’dan bıktığını artık ve bir tane daha Müslüman göçmenin gelmesini istemediğinden bahsetmişti. Çünkü Müslümanlar daha çok canlı bomba ya da o şekilde algılanıyordu ya da teröristler olarak anlaşılıyordu ve bu yüzden de nefret söylemi yüzünden de incelendi. Eminim ki bu sistem konuşma özgürlüğüyle alakalı olabilir. Peki, basın bu konu hakkında neler yapıyor? Peki, basın milliyetçilik ırkçılık, egemen bir sosyal şey ortaya çıkarırken ne yapıyor? Bunlar eskilerden bazı başlıklar. Şimdi tabi bunları görmek zor çok ortak değil. Mesela “*pis Çingene*”, “*korkak Yahudi*”, “*Ermeni dölü*” gibi cümleler eskiden görülebiliyordu. Türkiye’de bazı kimliklerimiz var bizim. Yani diyoruz ki Türkler Müslüman’dır, Sünni’dir, heteroseksüeldir, erkektir ve muhafazakârdır, gelenekseldir. Bu Türklerin kendilerini tanımlaması.

Şimdi yine bazı başlıklara bakabiliriz. Mesela, gey barda soygun ya da heteroseksüel kardeşinin öldürülmesi, Ermeni- Yunan-Rum işbirliği, kilisede seks yapan rahipler, bazı örnekler daha var. Yeşilirmak’a dökülmenin çok daha iyi bir şey olduğunu savunuyor bu başlıkta. Ya da Nataşa parası suya akıyor diyoruz. Biz bütün Ukraynalı kadınlara Nataşa diyoruz mesela. Ya da kendini bilmez Rumlar’a biraz akıl vermek, ağzının payını vermek diyebiliriz ya da eylemcinin dövülmesi ortalık yerde. İşsiz insanlar çoğu zaman çok suç işleyen oluyor.

Biraz daha başka başlıklara bakalım. Travesti terörü, homoseksüel öğretmen işinden atıldı. Şimdi mesela iş adamının teki intihar ediyor

ama o da Yahudi olduğu belirtiliyor. Batması ile Yahudi olmasının ne alakası var iş adamının?

Futbola alakalı başlıklara bakacak olursak; madem Türksün herkesi yenebilirsin. Mesela *“tekrar onların ağzının payını ver”* şeklinde Türkler’i öven; *“İngilizler’i aslan kendi evinde dövecek”*, *“İnönü stadyumu onlara mezar olacak”*, *“Türkler’e Avrupa’nın kim olduğunu gösterin”* gibi spor başlıklarını da görebiliyoruz. Yani neden onlara ne olduğumuzu gösteriyoruz. Bu en kötüsü *“Avrupa bombalanacak, ya istiklal ya ölüm”* şeklinde.

Şimdi roman vatandaşlara bakacak olursak Türkiye’nin Çingeneler’i olarak Ali Rafet Özkan’ın kitabında tanımlanıyor. Bu kitap da tabi Kültür Bakanlığı tarafından inceleniyor. Öncelikle şunu diyelim; Avrupa Komisyonu’ndan beri bazı gelişmeler oldu Türkiye’de, özellikle Türkiye’de nefret söylemi ve medya açısından bazı gelişmeler oldu. Ama yine de bu evrim zaman alıyor. Tabi daha profesyonel olması gerekiyor, sıkı sıkıya izlenmesi gerekiyor. Biz ve onlar diye çok ayırıyoruz kendimizi. Şunu belirttik, insani değerler gözden kaçırılıyor. Diğer gruplara ait insanlarla negatif olumsuz bir dil kullanılıyor. Basın onlara karşı farklı bir bakış açısı ile bakıyor. Bu sorun dünyanın her tarafında var, sadece Türkiye’de yok. Şimdi şimdi ülkemizde tartışılmaya başladı. Bu başlıklar aslında buradaki sorunları meşrulaştırıyor. Mesela LGBT ile ilgili üçüncü sayfa haberlerinde hırsızlık, katillerle ilgili haberlerde çok ağır bir tacizkar dil kullanılıyor. Bir seks objesi olarak gösterilebiliyor. Genelde medya çok vahşi bir şekilde çok şiddetli biçimde ulusal bir meta haline dönüştürüyor. Medya futbolu ya da sporu, Türk’ün Türk’ten başka arkadaşı yoktur mesela. Başlıklar böyle olabiliyor. İşte *“sen Türksün gösterirsin gününü”* şeklinde bir söylem oluyor. Türk olmak, Türkiye çok kullanılıyor. Yani bizim vatanımız, Türk milli marşı gibi unsurlar çok kullanılıyor. Yine birtakım futbol başlıklarından örnek verebilir *“siz bizden nefret ediyorsunuz ama biz sizi yendik”*. Yani bu tür şiddet kültürünün belirli bir ideoloji ışığında, Türk futbolu ışığında yansıtılması anlamına geliyor. Belki duymuşsunuzdur bu meseleyi Ali Rafet Özkan, bir profesör sanırım İslam Enstitüsü’nde çalışan bir profesördür, kendisi Erzurum Üniversitesi’nde bir kitap yazdı. Türkiye’nin Çingeneleri adını taşıyan bir kitap bu. Kitap Kültür Bakanlığı tarafından yayımlandı. Tüm bunları, tüm bu cümleleri

burada görebiliyorsunuz ama bunları biz bir araya koyduk, kitapta bir arada durmuyorlar. “İnançları zayıftır” diyor Çingeneler için. Evliliğe saygı duymazlar, saldırganlıklar, karanlıktan korkarlar vesaire vesaire diyor. Gerisini siz okuyabilirsiniz. Mustafa Aksu, bir başka Roman, onu, Romanları aşağıladığı için dava etti. Ama Türkiye’de bu tür durumlarda pek bir şey olmaz. O da AİHM’e başvurdu. Ve geçen Temmuz ayında 18’inde, 18 Temmuz’da ¾ oyla AİHM şu kararı verdi; yine kitap Türkiye’de, aynı zamanda kitabı da, ansiklopediden bahsetmişim İslam Enstitüsü Ansiklopedisi’nden. AİHM hâkimleri dedi ki, baş hakim değil, bir kişi karşıydı, üç kişiden birisi. Türk yargıçlar da bu konuda herhangi bir ayrımcı ifade olmadığına karar verdi, Işın Karakaç. Ayrımcılık olmadığına karar verildi burada. Bir gazeteci hakkındaki bir nefret konuşmasından örnek vermek istiyorum. Türk medyasında, Yılmaz Özdil bir köşe yazarı, önde gelen gazetelerden birinde, dört ya da beş yüz bin civarında satıyor. Dedi ki, “*Bir Yumruk*” başlıklı bir yazı yazdı. Kürtler’i destekleyen politikacı Ahmet Türk hakkında dedi ki, “*Ahmet Türk’ün burnuna yumruk atan kişi, bu ülkedeki pek çok insanın duygularına tercüman oldu*”. Bir Basın Konseyimiz var, pek çok demokratik ülkede basın konseyleri var. Basının kendini düzenlemek için kullandığı bir şey. 1988, Basın Konseyi’nin başında da aynı kişi vardı yine. Bir başka köşe yazarı Oktay Ekşi, şimdiki görevi, gazetelerden istifa etti ama hala Basın Konseyi’nin başında. Bir şikâyet gerçekleşti Basın Konseyi’ne; çünkü bir tür bekçi köpeği olarak görev görmesi gerekiyor ama dışsız bir bekçi köpeği olmuş. Yani esasında işlemiyorlar yani bekçi köpeği için komisyon toplandı dedi ki, “*yo burada kafaya takacak bir şey yok*”. Bu yazıda şiddet ve zorbalık teşvik edilmiyor. İnsanlığa kasti bir durum yok. Hiçbir şey yok, dendi. ABD- Avrupa karşılaştırması, hukuk profesörleri az çok bir fikir vermiştir ama bildiğim kadarıyla nefret konuşması ayrıca tartışmalı bir konu. Avrupa yaklaşımını Amerika yaklaşımı, insanlar düşüncelerini açıklamakta özgürdürler, şiddeti teşvik etmedikleri sürece. Şok edici olabilirler ama fikirlerini ifade edebilirler deniyor. AİHM bildiğim kadarıyla nefret konuşmalarını, ifade özgürlüğünün korunması kapsamında görmedi. ABD’de bu arada birtakım birleştirme davaları açıldı. Türkiye, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne üye. Ayrımcılığın Bütün Şekillerinin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’ne üye ama uygulanmıyor. Bu eleştirilebilir.

Şimdi size bir örnek vereceğim, benim de içinde bulunduğum bir projenin örneği bu. Sosyal Değişim Derneği'nin bir projesi. Ben danışman kurulundaydım. Projenin hedefi kamular ve medyada kin suçlarına ilişkin bir bilinç oluşturmak, özellikle milliyetçilik, ırkçılık ve yabancı düşmanlığının sebep olduğu kin suçları. Aynı zamanda ulusal basının bir kin haritasını çıkartmak, nefret haritasını çıkartmak. Yine kine ilişkin etnik ayrımcılık, ulusal kimlikler ve benzerinin politik duruma göre cinsel kimliği, cinsel yönelimi ve fiziksel sakatlığa sahip bireylere eğitim düzeyine göre saldırma olanakları daha yüksek oluyor. Bu çalışmadan yola çıkarak, çalışma 2008'de yapıldı. 10 yıl gecikti. Özür dilerim burada Türkçe bir söz var, ne yazık ki sözcüğün sözlük çevirisiyle söyleyemem ama yukarıdaki resmi görmeniz yeter belki. Benden iyi İngilizce konuşan birisi yapabilir, tercümanlarımız var yapabilirler, istiyorsanız. *“To be prepared for sex”* düzeltiyorum, *“rahip herkese uçkur çözüyor”*. Bu da sosyal duruma ilişkin konsier deniyor. Madam Mitterrand'dan, Mitterrand'ın Ahmet Kaya şefkati gösteriliyor. Madam Mitterrand şefkatini çektiği için Vakit Gazetesi etnik azınlıklara karşı son derece saldırgan olabiliyor. Özetle, Sosyal Değişim Derneği çalışmayı yapmak istediği zaman, Vakit'in arşivlerini görmek istedik ama bize izin vermediler. Aboneliğimizi iptal ettiler. Çalışmanın birtakım sonuçları cinsel yönelime karşı nefret söyleminin, kin söyleminin neredeyse her gazetede dikkatsizce kullanıldığını görüyoruz. Kin söylemi takip edilmeli ve raporlanmalıdır. Demokrasilerdeki en etkin yöntem deşifre etmek, teşhir etmektir. Kin suçu diye kullanılmış konuşmada, *“hate rate”* deniliyor (nefret suçunu kastediyor olabilir konuşmacı). Türk Ceza Kanunu'nda bu suç tanımlanmalıdır. Ama ne yazık ki STK'lar ülkemizde genelde seçkinci bir yapı gösteriyorlar çoğu. Bizimki değil tabii ki başkalarının. Bu yüzden kalkınmaları zor olduğu için sınırlı bir etkileri oluyor. Bir kin suçları komisyonu oluşturulması gerekiyor. Bu açıdan medyayı bağlayan yasalar çıkartılmalı ve çalışanlar eğitilmeli. Medya çalışanlarının pek çoğu, her şeyi bilinçli yaptığını düşünmüyorum. Bazıları, çoğunda alışmışlar, içselleştirmişler bunu. Öyle davranıyorlar. Belki onların nezdinde de bir bilinç oluşturmak gerekiyor. Gazetelerde özellikle web sitelerde yayınlanan baskılarda dikkatli olunması gerekiyor. Onlar için ayrı bir çalışmanın yapılması gerekiyor. Gazeteciler, akademisyenler, hukuki müşavirler ve benzeri bu noktada bir araya gelmeleri birikiminin bir sonucu var. İki ya da üç sonucun var

olmadığı için medyanın duyarlılık arttırmada ve bilinç oluşturmada özel bir rolü var. Kuşkusuz, karmaşık sonuçlara cevap vermek o kadar kolay değil. Hangi haberin ne şekilde yayımlandığını ne de nereden ortaya konulması, nefret suçları olarak mı habere koyulduğu hale geçirildiği nerede, ne zaman, nasıl, bir kan olması gerekiyor bu tür haberlerin nefret suçlarını yayıp yaymadığı göz önüne alınmalı, karmaşık bir yaklaşım öne getirmeli. Medya, nefret suçlarını insan hakları dahilinde ele almalı ve nefret suçlarının hedeflerini dışlamamalı. Sorumlu ve demokratik bir medya olması gerekiyor. Ancak bu şekilde onlar ve biz kutuplaşmasına engel olunabilir ve karşılıklı iyi niyet çerçevesinde bir kültürlerarası diyalogun desteklenmesi gerekiyor.

İzninizle iki hususa daha değinmek istiyorum. Sosyal Değişim Derneği'nde yaptığımız bir araştırma özellikle bilicilik düzeyi, Ermeniler'e, Kürtler'e karşı özellikle belirli tarihlerde artıyor. 23 Nisan ya da 21 Mart tarihlerinde ama yine de göz önüne alınması gereken bir önemli husus daha var. Medya her zaman kin söylemini bilinçli ve kasıtlı bir şekilde kullanmıyor. Çoğu zaman bilinçsiz olarak bir alışkanlıkla içselleştiriyor bunu. Bu noktada bu köklü alışkanlıklardan ne şekilde kurtulabiliriz? Bu açıdan neler yapılabilir, konusu önem kazanıyor. Bana göre bu kısım çok önemli. Çok teşekkür ediyorum beni dinlediğiniz için. Umarım sıkıcı değildim, her şeyi tekrarlayıp durmadım. Teşekkür ediyorum. Yorumları, eleştirileri, soruları sırasıyla kabul edebilirim.

Ayçin Şan (Helsinki Yurttaşlar Derneği): Sunum sırasında bazı öneriler vardı. Bunların içinde medya çalışanlarının eğitimi vardı. Burada sizce sorun ulusal medya da mı yoksa yerel medya da mı? Çünkü ikisi birbirini besliyor. Öncelikle hangisinden başlamak lazım? Gerçekten nefret söylemini suça dönüştürecek, suç oluşturacak şeylerde yerel medya mı daha etki yoksa yerel medya mı?

Günal Kurşun (İHGD): Benim de sorum bir önceki soruyla alakalı, o da şu: medya çalışmalarını ne kadar geriye götürebiliyorsunuz? Mesela harfler değişmiş, örneğin bundan yüzyıl önce çıkan gazetelerde de dil böyle miymiş? Yeni yüzyılda nasıl bir gelişme olmuş Türkiye'de bunu ölçebiliyor muyuz? Çünkü ben bir geriye gidiş

olabilir diye düşünüyorum. Yüzyıl önce o kültürün içinde çok daha özgür ve görece liberal bir ortam olduğunu düşünüyorum.

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu: Önce ilk sorudan başlayayım. Ana akım medya tabii çok daha büyük bir tehlike arz ediyor. Kuşkusuz ki çok da ana akım medya ve yerel medya diye ayırt edemezsiniz; ama esas var olan bu egemen ideolojiyi yeniden yeniden üreten ve bunun meşrulaşmasında çok ciddi bir silah olan devletin ideolojik aygıtı gibi çalışan ana akım medya. Yerel medya zaman zaman bunun karşısında bir direnç gösteriyor gibi de olsa, onun da belli kaygıları var ve ana akım medyayı takip ediyor. Ama ben burada en önemli üzerine gidilmesi gereken ve bu var olan ideolojiyi üreten, ataerkil yapıyı üreten ana akım medya ve bunun üzerine çalışmak lazım. Mesela, Bianet bu konuda çok önemli ve o daha çok yerel medya üzerinden gidiyor. Yani küçük güzeldir gibi. Bu da çok önemli ama ana akım büyük tehlike arz ediyor.

Ayçin Şan (Helsinki Yurttaşlar Derneği): Ama sizin de söylediğiniz gibi ana akım medyanın bir ideolojiyi ve devletin yaklaşımını ürettiğini söylediniz. Oysa zaman zaman ulusal ana akım medyadan etkilenmekle birlikte, yerel medya tamamıyla o yerelde, o şehir de ya da o ilçede o mahallede, özellikle de Anadolu'da, orta Anadolu çevresinde ya da milliyetçi akımların güçlü olduğu yerlerde, Karadeniz'de mesela, küçük küçük bazı şeyler oluşabiliyor. Bunlar ideolojinin dışında oluşabilen şeyler. Dolayısıyla burada belki küçükten mi başlamak gerekiyor sorusu geliyor?

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu: Bütün eğitim seminerlerine baktığımız zaman, Bia, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti gibi, onlar hep yerel medya üzerinden gidiyorlar. Zaten ana akım medyanın kendince eğitilmeye ihtiyacı olmadığını düşünen bir tavırları var. Dolayısıyla bu konuda bir çalışma yok. Medya çalışanı dediğiniz zaten tamamen Türkiyeli insan. Yani bunlar Uganda'dan, Tanzanya'dan gelmiyor. Bizim Türk toplum yapısındaki düşüncenin tamamen bu çalışanlardaki yansımaları söz konusu. Bununla ilgili çok çalışma var. Cinsellik algısı üzerine, namus algısı üzerine. Toplumda yapılan çalışmaları, bir iki yıl sonra gazete çalışanlarına o bölgede yapıyor ve birebir aynı paralellikte gidiyor sonuçta. Namus algısı, mahalle baskısından etkilenmesi, cinayeti, töresi, namusu nitelendirmesi ki bir de namus ve

töre cinayeti gibi ikiyüzlü bir şey var biliyorsunuz, Güneydoğu Anadolu'da olunca birdenbire töre cinayeti oluyor, batıya doğru geldikçe Trakya'ya Marmara'ya kıskançlık cinayeti oluyor. Medyada bunu sürekli üretiyor. İkiyüzlü bir politika da var o anlamda. Burada biraz uyanık olmak lazım. Tabii eğitim çözümlerden bir tanesi ama o eğitime karşı bir direnç de var.

İkinci soruya gelince. Ben bir basın tarihçisi değilim; çünkü bu türden bir çalışmanın bir tarihçi ve artı bir de gazetecilik olmak üzere çift dalın gidermesi lazım. Tabii ki 1831 Takvim-i Vekayi ilk Türkçe dilli gazeteden günümüze gelen birtakım örnekler tabii ki gördük. Fakat dil olarak diyorsanız kesin kötüye gidiş var. Çok eskiye, yüzyıl öncesine gitmeyiniz. 60'lı yılların gazetelerine bakınız. 65'ler, 70'ler çok daha nazik bir dil var. Ama tabii ki, nefret söylemi Türkiye'de yeni bir şey değil. 6-7 Eylül 1955 olaylarına bakınız, o zamanda ciddi asparagaslar, provokasyonlar vardı. Ama 2006'dan sonra medya kendi anlamında o kendi denetimini daha dikkat ediyor. Çünkü bakıyor ki birileri onları takip ediyor. İşte en azından biz bunu yapabilirsek eğer, bakın izleniyorsunuz, takip ediliyorsunuz demek önemli. Mesela ben bir platformda yer almıştım, Hıfzı Hoca, ben, Aysel Aziz Hoca medya gözlem platformunu kurduk. Ama ne yazık ki devam ettiremedik. Orada medyayı, özellikle de ana akım medyayı takip edip sırf nefret suçunu değil, yalan haberlere, eksik bilgilendirmelere, çarpıtma, manipülasyona da bakacaktık. Çünkü medyanın ekonomi politikinden de çok ayrı düşünmüyorsunuz. Verilen bütün haberlerde o para konuşuyor. Eğer o medyanın çıkarlarına ters düşüyorsa, haber olarak koyuyor veya koymuyor. Mülkiyet yapısından ayrı düşünmek çok da mümkün değil.

Hakan Ataman (İHGD): Bir önceki sorularla bağlantılı olarak, sorum şu: Ana akım medya kendisinin eğitilmesiyle ilgili yaklaşımı reddediyorsa, kendisine dokundurtmuyorsa, o zaman farkındalık faaliyetini nereden başlayacağız, üniversiteden mi? O zaman da medyanın tekelleşmesi sürecinde bu ne kadar etkili olabilir? Denetimle mi?

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu: Dışarıdan denetim söz konusu olamaz. Bu demokrasilerde kabul edilebilecek bir şey değil. Ancak iç denetimle bu olabilir. Ancak bunu medya çalışanları kendileri

düşünürse olabilir. Biz ne yapıyoruz? Nereye gidiyoruz? Zaten toplumda kutuplaşma var. Bu tansiyonu bu gerginliği iyice körüklemek nasıl sonuç doğurur? Sosyal sorumluluk denen bir şey var. Sonuçta medyanın kamuya karşı bir sorumluluğunuz var. Her ne kadar tarihte kaldı dense de bu böyle. Kamunun bilgilendirme hakkı varsa, bunu sağlıklı yapacaksınız, doğru bilgilendireceksiniz. Ama üniversite örneği bence doğru değil. Örneğin bir öz eleştiri yapayım. Benim üniversitemde, Galatasaray Üniversitesi'nde zamanında Aydın Doğan'ın maddi yardımı nedeniyle, Aydın Doğan oditoryumu var. Dolayısıyla devlet üniversitesi olsanız bile, o totaliter hırslardan görece arınmış olsanız bile bu çok da mümkün olmuyor. Burada kendi üniversitemi örnek olarak verdim. Ama çoğu üniversite ana akım medya ile iyi ilişkiler içinde oluyor. Dikkat edin ödüller verirler her sene. En iyi gazete hep Hürriyet Gazetesi, Milliyet Gazetesi köşe yazarları veya magazin yazarlarına verilir bu ödüller. Yani biraz daha medya, siyaset, büyük sermaye ilişkilerinin de zaman zaman üniversitelere yansması olabiliyor. Burada yapılacak en iyi şey, medyada çalışan akli başında medya profesyonellerini, editoryasını, çünkü böyle insanlar var, bütün medyayı bir anda çöpe atamayız, bir uzlaşmaya vararak, medyadaki bu insanların bu konuda daha fazla dikkat etmelerini sağlamak olur. Biraz ütöpik gelebilir ama bu mümkün. Çünkü 90 yılında konuşulmayan, tabu sayılan Kürt meselesi, Ermeni meselesi, LGBTT artık konuşuluyor. Yani bir gelişme de var. Kötüler var ama iyiler, düzelmeler de var. Bu anlamda umutluyum.

Hakan Ataman (İHGD): Nefret söylemini suç sayma konusunda iki farklı yaklaşım var. Birincisi ABD örneğinde gördüğümüz gibi, bunu ifade özgürlüğünün sınırları içinde alan liberal bir yaklaşım. Diğeri ise, Avrupa'da olduğu gibi, bunu ifade özgürlüğünün dışında bırakan bir yaklaşım. Burada Avrupa'nın bunu bu şekilde yorumlamasının nedenini, bir tür kendi tarihinden ders çıkartma olarak yorumlayabilir miyiz? Ayrıca buna karşı tavrımız ne olmalı yasaklayıcı mı yoksa etik bir duruş mu?

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu: Ben de Avrupa'nın kendi tarihinden ders çıkartması olarak görüyorum. Ama tavır meselesine gelince bu etik bir duruş olmalı. Burada aktivistlere önemli görevler düşüyor.

Ek 1:
Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu'nun Power Point sunumu
Çev: Emine Ay

<p>Nefret Suçları</p> <p>ve</p> <p>Medyada Nefret Söylemi</p> <p>Yasemin İnceoğlu</p> <p style="text-align: right;">1</p>	<p>Türkiye'de Medyaya Genel Bakış</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye: 73 milyon nüfuslu bir ülke • Toplam gazete sayısı: 2.124 <ul style="list-style-type: none"> • (ulusal): 40 • (bölgesel): 23 • (yerel): 206 • 14 ulusal, 13 bölgesel, 203 yerel televizyon kanalı • 89 bölgesel ve 873 yerel radyo istasyonu <p style="text-align: right;">2</p>
--	---

<p>Genel Bakış</p> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye'nin üye olduğu uluslar arası kuruluşlar: • BM, • Avrupa Konseyi, • OECD (Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü), • AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı), • İKT (İslam Konferansı Teşkilatı), • BSEC (Karadeniz Ekonomik İşbirliği) • 1999- Avrupa Birliği Resmi Adayı • 2002- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili Protokolünün Türk yargı sistemine girişı <p style="text-align: right;">3</p>

Dönüm Noktaları

- 12 Eylül 1980 darbesi,
- 1982 Anayasası; neo-liberalizm ve depolitizasyon,
- 1990; özel televizyon yayınları
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları yasası
- 20 Nisan 1990 3984 sayılı yasayla Türkiye Radyo Televizyonundaki devlet tekelinin kaldırılması.

4

Medyanın Dönüşümü

- Küreselleşmenin hız kazanmasıyla medyanın dördüncü güç ve “bekçi köpeği” rolleri önemini yitirdi.
- Gazete mülkiyeti ve mülkiyet yapısındaki değişikliklerle, medya ve politika ilişkileri daha karmaşık bir sürece girmiş oldu.
- “Medyayı tekelleştiren” medya kuruluşları, sahte gündemlerle halkı yanlış yönlendirdi.

5

Söylem nedir?

- Söylem, ne söylediğimiz ve nasıl söylediğimiz yanında ne söylemediğimizi de belirleyen kurumsallaşmış bir söyleyiş biçimidir.

6

Söylemin unsurları

- Kaynaklarla bağlantı, haberin tarzı, sunuş, alıntılar, baskın başlıklar ve metindeki çağrışımlar haberin anlamını ve ideolojisini oluşturur.

7

Söylemde sözcüklerin önemi

- “ışaret etti, ifade etti, açıkladı, vurguladı, altını çizdi” gibi yüklem haberin aktörünün desteklendiği hissini uyandırırken, “iddia etti, ileri sürdü, savundu” ifadeleri ise kaynağın düşüncelerinin desteklenmediğini gösterdiği için bu noktaya dikkatle yaklaşılması önemlidir. “terörist, militan, gerilla, özgürlük savaşçısı, eşkıya” gibi seçilen sözcüklerin, farklı ideolojik yaklaşımli benzer gruptaki insanları tarif etmek için kullanılıp kullanılmadığı haberin söylemini etkilemektedir.

8

Söylem üzerine önemli noktalar

- Söylemin ne tür bir eylem olduğunu belirtmek gerçek bir problemdir.
- Söylem kesinlikle zarar verebilecek bir eylemdir.
- Hiçbir söylem eylemi bir kontekst dışında gerçekleşmez.

9

Nefret söylemi nedir?

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, nefret söylemi üzerine bir öneriyi 1997’de kabul etti. Buna göre nefret söylemi terimi “ırksal nefreti, yabancı düşmanlığını, anti semitizmi ya da azınlıklara, mültecilere ve göçmen kökenli kişilere karşı saldırgan milliyetçilik, ırkçılık ve ayrımcılıkla ifade edilen hoşgörüsüzlüğü de içine alan tahammülsüzlük gibi diğer nefret türlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden ve meşrulaştıran her türlü söylemi kapsayan” bir terim olarak kabul edilmiştir.

10

Dışlayan, ötekileştiren ve hedef gösteren nefret söylemleri belli bir takım gruplara karşı, ‘abartma, çarpıtma ve küçük düşürme’ taktikleriyle düşmanlık yaratır ve bu düşmanlığı pekiştirir

11

- Nefret söylemini teşhis etmek kimi zaman zor olabilir çünkü kendini her zaman kin ve duygusal ifadelerle yansıtmaz, bazen söylem normal ve mantıklı görünebilir

12

<ul style="list-style-type: none"> • “Nefret söylemi, doğası gereği tehdit edicidir ve nefret söylemlerinin tüm kurbanlarının, söylemin temsil ettiği potansiyel tehlikeden çekinmek için sebepleri vardır” (Stephen L.Newman) <p style="text-align: right;">13</p>	<h3 style="text-align: center;">Nefret Söyleminin Zararları</h3> <ul style="list-style-type: none"> • Nefret söyleminin iki maksadı vardır: birincisi kişi veya kişilerin belirli bir sosyal gruba aidiyetine dayanan bir demoralizasyonu ve küçük düşürülmesi; ikincisi konuşmacı ve konuşmacının dahil olduğu gruba güç ve önem atfetmesi. (http://thinkinggirl.wordpress.com/2006/02/06/hate-speech-vs-freedom-of-expression) <p style="text-align: right;">14</p>
--	--

<h3 style="text-align: center;">Nefret söylemi kampanyalarına birkaç örnek</h3> <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye'de son günlerdeki bir takım kampanyalar nefret söyleminin varlığını açıkça göstermektedir: • “Kürt nüfusunu azaltalım, Kürtleri kısırlaştıralım” • “Lezbiyenlere tecavüz ederek onları kazanabiliriz” • “Köpekler girebilir, Yahudi ve Ermeniler asla” <p style="text-align: right;">15</p>
--

Nefret söylemi ifade özgürlüğüne karşı

- **Hollandalı politikacı Geert Wilders son günlerde Müslümanlara karşı nefreti kışkırtmakla suçlanıyor. Aslında sözleri Kuran'ı ve Hitlerin Kavgam kitaplarını kıyaslayan ifadeler içeriyordu. 2008'de bir Alman gazetesinde "Hollanda'da yeteri kadar İslamiyet var, tek bir Müslüman'ın bile göçmesine izin vermeyelim" ifadelerine yer verdi. Ayrıca intihar bombacılarının Kuran'dan ayetlerle birlikte verildiği görüntüler içeren Fitne adında bir de kısa filmi yayınladı.**
- **Müslümanlara karşı dini suç işlemekten ve Müslüman ve batılı olmayan göçmen kökenli kişilere karşı nefreti kışkırtmak suçundan para cezasına çarptırıldı.**

16

- **İfade özgürlüğü temel insan haklarından olsa da, herkes, ifade özgürlüğü ve kendisinin kayıtlı açıklamalarından doğabilecek potansiyel nefret tahriki ve şiddet arasındaki çizgi konusunda dikkatli olmalıdır.**

17

Nefret söyleminde medyanın rolü

- **Medya, milliyetçilik ve ırkçılığı, hakim ideolojinin araçları olarak sürekli olarak üretirken, aynı zamanda sosyal öfke ve kin oluşturmakta ve bu duyguların diğerlerine de iletilmesine neden olmaktadır.**

18

Geçmişten birkaç başlık

- “Kirli Çingene”
- “Korkak Yahudi”
- “Ermeni Dölu”
- Bugünlerde bu tür başlıkları çok sık görmüyoruz, daha çok satır ve sayfa aralarında ya da köşe yazılarında, ‘sembolik elitlerin’ söylemleri yoluyla halkın zihnine tahakküm ederken görüyoruz.

19

“Biz” kimliğinin tanımı

- Buna göre biz “Türk, Müslüman, hatta Sünni, heteroseksüel, erkek, muhafazakar, geleneksel, vs”yiz.

20

Gazete başlıklarından örnekler

- “Gay bardan sonra soygun”
- “Homoseksüel kardeşini 3 milyar liraya kiralık katile vurdu”
- “Sidney’de Ermeni-Yunan işbirliği”
- “Kilisede seks yapan papazlar”
- “Öğrencileri taciz eden sapık Yunanlıya saldırı” (Nefret suçları: 10 yılda 10 örnek Projesi).

21

Başlıklardan örnekler

- “Travesti terörü”
- “Bunu hak ettiler”
- “Homoseksüel öğretmen işten atıldı”
- “Yunan tecavüzcü”
- “Yahudi iş adamının borç intiharı”

22

Spor(futbol) medyasından başlıklar

- “Sen Türksün, parçala onları”
- “Gidin, yenin ve dönün”
- “Aslan İngilizleri evlerinde alt edecek”
- “Onları İnönü de parçalayacağız”
- “Avrupa'ya Türklerin kim olduğunu gösterin”
- “Avrupa bombalanacak”
- “Ya özgürlük ya ölüm maçı” (Ahmet Talimciler, Futbol Medyası, Birikim Dergisi)

22

Bir gazetecinin nefret söylemi

- 14 Nisan 2010 tarihli Hürriyet’te yer alan “Yumruk” başlıklı yazısında Yılmaz Özdil, Kürt politikacı Ahmet Türk’ün uğradığı saldırıyı yorumladı.
- Özdil yazısında “Ahmet Türk’e o yumruğu atan kişi bu ülkede birçok kişinin duygularına tercüman oldu” dedi.

23

Basın Konseyi’nin kararı

- Özdil’in makalesinin Basın Konseyi Meslek İlkelerinin 13 üncü maddesini ihlal etmediğine ve yazının “şiddet ve tahakkümü teşvik etmediği ve kişilik haklarına zarar vermediğine” karar verdi.

24

Avrupa ABD’ye karşı

- Nefret söylemi hala çok tartışılan bir konudur. Avrupa ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadelede daha aktif bir rol oynamaktadır ve AB ülkeleri nefret söylemlerini bir suç olarak tanımaya başladılar.
- ABD’deyse genel kanı şu yönde: “İnsanlar, söylemleri kırıcı ve öfke uyandırıcı da olsa, düşüncelerini ‘şiddeti teşvik etmemek koşuluyla’ söylemekte özgürdürler.

25

Uygulamaların bazıları

- AİHM nefret söylemlerinin ifade özgürlüğüyle korunmasını kabul etmemektedir.
- Bu arada ABD’de, Avrupa’dan farklı olarak, devlet buna karışmamakta ancak vatandaşların tazminat açmalarına izin vermektedir.
- Türkiye, Her Türlü Irksal Ayrımcılığa Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini onaylayan taraf olmasına rağmen bu sözleşmenin içeriğini uygulamamaktadır.

26

Ulusal Basında nefret suçları: 10 yıl 10 örnek

- Projenin amacı halkta ve medyada artan milliyetçilik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı vb nin tetiklediği nefret suçlarına ilişkin farkındalık yaratmak ve bu farkındalığı arttırmak,
- Nefret suçları üzerine haber yapma konusunda ulusal basının nefret söylemi haritasını sergilemek

27

“Kilisede seks yapan papazlar”

28

Kapıcı Şarkıcıya Tecavüz Davası

29

Ahmet KAYA'ya Madam Şefkati

30

Ermeni'nin Yerli Uşakları

31

Çalışmanın bazı sonuçları

- **Görülüyor ki cinsiyet eksenli nefret söylemleri, başlıklar ve metinlere dikkatsizce yapılan olumsuz eklentilerle, nerdeyse tüm gazetelerde kullanılıyor. Nefret söylemleri sıradanlaştırılarak günlük hayatın bir parçası haline getiriliyor ve medya “kabadayı terörü”, “aşağılık”, “tecavüzcü” vs gibi haber başlıkları atarak tirajını arttırmak için ekstradan yargılama içine giriyor, 24 Nisan ve 21 Mart gibi tarihlerde Ermeni ve Kürtlere karşı milliyetçiliği tırmandırıyor.**

32

Öneriler I

- **Nefret söylemleri takip edilip raporlanmalıdır. Demokrasilerdeki en etkili metot deşifre etmektir.**
- **Nefret söylemleri Türk Ceza Kanununda tanımlanmalıdır ancak ceza yaptırımları kadar, sosyal mekanizmaların özellikle sivil toplum öncülerinin bu konuda önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Ne yazık ki sivil toplum örgütleri ülkemizde halktan kopuk, seçkin bir çizgide buldukları için sınırlı bir etki alanına sahiptirler.**

33

Öneriler II

- **Mecliste nefret suçları komisyonu kurulmalıdır.**
- **Bu bağlamda medyayı bağlayan yasalar çıkarılmalı ve medya çalışanları eğitilmelidir.**
- **Gazetelerde ve özellikle bu gazetelerin internet sitelerinde nefret söylemleri oldukça yoğun olarak bulunmaktadır. Bu tür nefret söylemleri içeren gazeteler yorumlarla protesto edilebilmelidir.**

34

Sonuç I

- **Halkın hassasiyet ve farkındalığını yaratma ve artırmada medyanın önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Şüphesiz nefret söylemlerine ilişkin yayınlanan haberlerin tarzına ilişkin karmaşık sorulara cevap bulmak çok zordur. (nefret suçlarının altındaki sebepleri araştırmak; kim, ne zaman, nerde, nasıl, neden, nefret suçlarının yayılmasına ya da göz ardı edilmesine sebep oluyor sorularına cevap aramak ve kurbanının bunu hake edip hak etmediğine dair karmaşık yaklaşımlar, vs).**

35

Sonuç II

- **Medya nefret suçlarını insan hakları içinde değerlendirmeli ve nefret suçlarına hedef olan grupların haberlerin üretilmesi ve sunulmasında temsil ve katılımını göz ardı etmemelidir. Medya, gündemini, Türkiye'nin nefret suçları yasasının bir an önce çıkarılması noktasına odaklamalıdır**

36

Sonuç III

- **Sorumlu ve demokratik medya, "biz" ve "onlar" kutuplaşmasını besleyip yoğunlaştırmak için uğraşmaz aksine karşılıklı iyi niyet, anlayış ve saygıya dayanan kültürler arası bir diyalogun kapısını aralamalıdır.**

37

Ek 2:

ODIHR VE NEFRET SUÇLARINA KARŞI MÜCADELE

- Bilgi Notu -

Bu belge “ODIHR and the Battle against Hate Crime: Factsheet”in gayri-resmi tercümesidir. Türkçe düzeltmeleri Hakan Ataman tarafından yapılmıştır. Metin 6 Kasım 2010’da Ankara’da İnsan Hakları Gündemi Derneği’nin düzenlediği “Nefret Suçu Kavramı, Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarıyla Mücadele” başlıklı toplantıda dağıtılmıştır. Orijinali ODIHR’in resmi sitesinde bulunmaktadır: www.osce.org/publications/odihhr/2010/06/44678_1496_en.pdf

ODIHR VE NEFRET SUÇLARINA KARŞI MÜCADELE

"Nefret suçlarının ve olaylarının mağdurlar üzerinde 'sıradan' suçlardan daha güçlü bir etkisi vardır: Tüm topluluklara bir mesaj gönderirler. Bu söz konusu toplulukların toplumun parçası olma hakkının engellenmesidir."- Stephen Wessler, Center for the Prevention of Hate Violence, Amerika Birleşik Devletleri.

NEFRET SUÇU NEDİR?

Nefret suçu toplum içinde belli bir gruba karşı hoşgörüsüzlük saikiyle işlenen bir suçtur. Bir suçun nefret suçu olarak nitelendirilmesi için, şu iki kriteri karşılaması gerekir:

- 1) Söz konusu eylem ilgili ceza kanuna göre bir suç teşkil etmelidir;
- 2) Suç önyargılı bir saikle işlenmelidir.

"Önyargılı saik" failin suç hedefini korunan özellikler temelinde seçtiği anlamına gelir.

"Korunan özellikler," "ırk", din, etnik köken, dil ya da cinsel yönelim gibi, bir grup tarafından paylaşılan temel veya ana özelliklerdir.

Nefret suçunun hedefi bir kişi, aynı korunan özelliği paylaşan bir grup ile ilişkili bir grup insan veya bir mal olabilir.

AGİT NEDEN MÜDAHALE ETMEKTEDİR?

"Tüm suçlar içinde, nefret suçları, daha yaygın gerilimler yaratması veya söz konusu gerilimleri artırması en muhtemel olanıdır ve dolayısıyla toplumsal düzeyde-geniş çatışmaları, asayiş bozukluklarını ve hatta şiddet eylemlerini tetikleyebilmektedir." ODIHR Müdürü, Janez Lenarčič.

Nefret suçları daha kapsamlı çatışmalara yol açabilecek bir güvenlik sorunu olduğu için, nefret suçları ile mücadele AGİT'in görev alanının merkezinde yer alır.

ODIHR NASIL MÜDAHALE ETMEKTEDİR?

“Nefret suçları, insanların yerlerinden sürülmelerinin altında yatan nedenlerden birisi olmakla birlikte, aynı zamanda sığınmacıların ve mültecilerin hayatlarını yeni yerleştikleri ülkelerde de etkilemeye devam edebilir. Buna karşı etkin bir mücadele gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, bu alanda uzmanlaşmış ve çok önemli bir birikim meydana getirmiş olan ODIHR’le birlikte çalışmaktan müteşekkirdir.” Volker Türk, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Koruma Bölümü Müdürü.

Güvenliğin "insani boyut"u üzerine yoğunlaşan bir AGİT kurumu olarak ODIHR’in hoşgörüsüzlüğe karşı mücadele ve barış ortamı teşvik çabalarına destek olması misyonunun özünde bulunmaktadır.

Dolayısıyla, AGİT nefret suçlarına karşı mücadelede eden katılımcı devletlere yardımcı olma görevini ODIHR’e vermiştir.

ODIHR’in bu konudaki yetki alanı aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır:

- Nefret suçlarıyla etkin bir biçimde mücadele edecek yasa tasarılarının hazırlanmasında katılımcı devletlere yardımcı olmak;
- Katılımcı devletlerin adalet sistemlerinin, özellikle savcı ve yargıçların ve de kolluk görevlilerinin kapasitelerini artırmak;
- Kamu görevlilerini, sivil toplumu ve uluslararası kuruluşları nefret suçu konusunda aydınlatmak;
- Sivil toplumun nefret suçlarını izlemek ve rapor etmek yönündeki çabalarını desteklemek.

İŞBİRLİĞİ İLKESİ

Nefret suçlarıyla tek başına mücadele edemeyeceğinin bilincinde olarak, ODIHR çeşitli işbirlikleri kurmuştur. Bu alandaki ortaklarımız şunlardır:

- Katılımcı devletler - Her bir katılımcı devlet nefret suçları hakkında bilgi toplamak ve rapor etmek üzere ODIHR'le bağlantıda bulunacak bir ulusal temsilci atamaktadır;
- Sivil toplum kuruluşları - nefret suçlarını izleme ve raporlamada sivil toplum kuruluşları önemli bir rol oynamaktadır;
- Uluslararası kuruluşlar – ODIHR, AGİT saha operasyonları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Savcılar Birliği ve bu alanda çalışan diğer uluslararası kuruluşlar ile birlikte çalışmaktadır.

DEĞİŞİM İÇİN ARAÇLAR

“Nefret suçu sadece güvenilir ve ilgili kanıt varsa etkili bir şekilde kovuşturulabilir. Tüm ceza adaleti uygulayıcıları için iyice bilgilendirici bir eğitim çalışması kesinlikle gereklidir ve bu alanda gerçek bir farklılık yaratabilir.” Elizabeth Howe, Uluslararası Savcılar Birliği Başkanı.

Katılımcı devletlerin nefret suçlarını doğru bir şekilde tespit etmelerine, tanımlamalarına ve bunlara karşı mücadele etmelerine yardımcı olmak amacıyla, ODIHR polis, yargıçlar, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar için çeşitli seminerler, atölye çalışmaları ve kapasite artırımı programı geliştirmiştir.

ODIHR bunlara destek olarak ayrıca bir dizi rehber kitapçık ve kaynakça da hazırlamıştır:

AGİT Bölgesinde Nefret Suçları – Hadiseler ve Tepkiler – Bu yıllık rapor nefret suçlarının yaygınlığı ve bunlara karşı mücadele

eden devletlerin ve sivil toplumun ortaya koyduğu örnek uygulamalarla ilgili düzenli bir şekilde bilgi vermektedir.

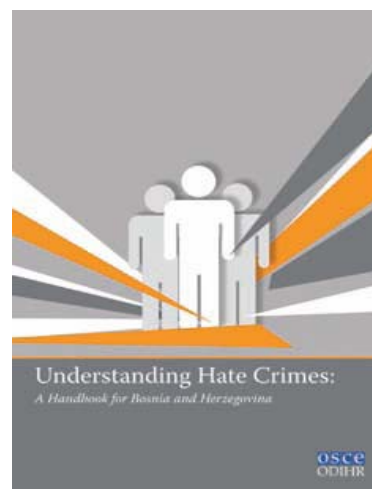
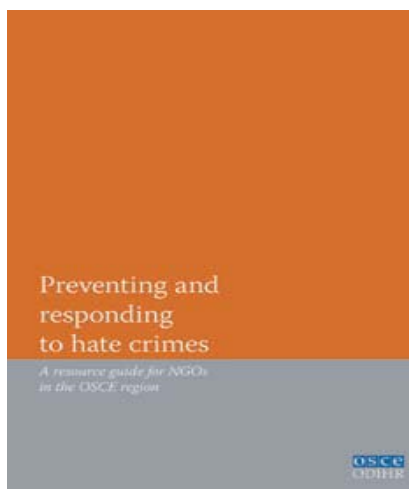
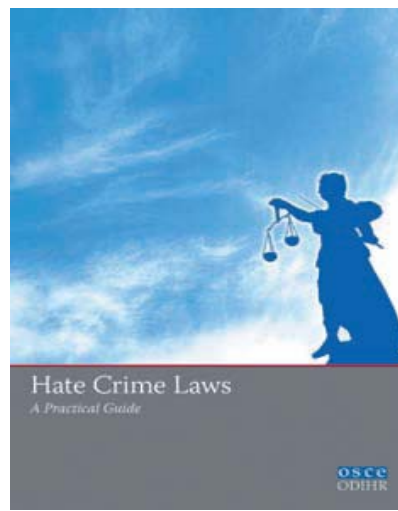
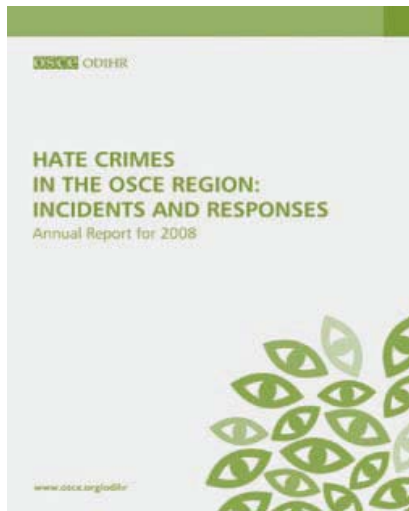
Nefret Suçu Kanunları – Pratik bir kılavuz kitapçık olarak, açık ve anlaşılabilir bir dille ve bu konuda farklı yaklaşımlarla ilgili hukuki yorumları ve örnekleri de içerecek bir şekilde nefret suçları yasa tasarıları hazırlanmasının mantığını ortaya koymaktadır. Bu örnekler, sadece hukukçuları değil, aynı zamanda bu konuda çalışan siyaset yapıcılarını, sivil toplum temsilcilerini, kolluk kuvvetleri ve diğer ilgilileri göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır.

Nefret Suçlarıyla Mücadele – AGİT Bölgesindeki STK’lar için Kaynak Kılavuz – Bu kitapçık nefret suçunun tanımıyla birlikte bu olguyla karşı nasıl en etkili bir şekilde mücadele edilebileceğine dair pratik tavsiyeler ve yararlı bir kaynakça listesi sunmaktadır.

Nefret Suçlarını Anlamak – Belirli ülkeler için hazırlanmış kitapçık serisi o ülkelerdeki kolluk kuvvetlerine ve savcılara, yasa koyuculara, yerel yöneticilere ve STK’lara yardımcı olmayı hedeflemektedir.

TANDIS – Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılıkla Mücadele Bilgi Sistemi (<http://tandis.odihhr.pl>) uluslararası standartlar ve belgeler, ülke raporları, katılımcı devletlerin ve uluslararası kuruluşların yıllık raporları ile hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla hakkında organize edilen etkinliklerle konusunda bilgi veren bir internet sitesidir.

Nefret suçları hem mağdurlar üzerinde hem de dahil oldukları topluluklar üzerinde korku yaratan çok tehlikeli suçlardır. Bu suçlar herkesi ve tüm toplumu etkilemektedirler, bunun için herkes –polis, savcılar ve hukukçular, sivil toplum ve topluluklar - bu suçlara karşı gelmek ve onları önlemek için bir araya gelmelidir. Alexander Verkhovsky, SOVA, Rusya Federasyonu Bilgi ve Analiz Merkezi.

Bağlantı:

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights
Public Affairs
Al. Ujazdowskie 19
00-557 Warsaw
Poland
Tel.: +48 22 520 0600
Fax: +48 22 520 0605
E-mail: office@odihr.pl
www.osce.org/odihr